

K A R Y S

1989

Spalis — October

Nr. 8

KARYS

1989
Nr. 8 (1655)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje pasižvalgius, Žvilgsnis į politiką, Kronika ir Šaulių priedas — Tremties trimitas.

Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075

Administratorius — Alfonsas Samušis

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie ramovėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$26.00, pusmečiui U.S. \$13.00, atskiro nr. U.S. \$3.00.

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July, August and December by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ, a Not-For-Profit Corporation, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid at Brooklyn, N.Y. Postmaster. Send Address changes to: KARYS, 341 Highland Boulevard, Brooklyn, N.Y. 11207.

TURINYS

Trys kryžiai Vilniuje. Skulptorius A. Vivulskis. Kryžiai buvo bolševikų nugriauti 1950 m. Atstatyti 1989 m. birželio 14 d. Nuotrauka Vilniaus ELTOS

Žygi į Vilnių prisimenant (F. Žlabicko reportažas iš 1939 m.)	337
J. Abraitis — Žygio į Vilnių 50-mečiui	338
K. Širvinta — Vilniaus komendantūra sovietų okupacijos metais	346
P. Matekūnas — Okupacijų metai Viniuje	350
Dr. V. A. Dambrava — II pasaulinio karo kaltininkai	358
Alg. Gustaitis — LKVS RAMOVĖS veikla, II dalis	360

KARIO SKYRIAI:

Karinės žinios	362
Mūsų spaudoje pasižvalgius	363
Žvilgsnis į politiką	366
Mūsų mirusieji	381

KARIO RPIEDAS

"Tremties trimitas"	371
---------------------------	-----

ATSTOVAI

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Aurora, Col. — Br. Masiokas, Boston — V. Senūta, Detroit — V. Kutkus, Australia — V. Šalkūnas.

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARIO

Atgaivintas Juginėse
Amerikos Valstybėse
1950 metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1655)

SPALIS — OCTOBER

1989

PRIEŠ 50 METŲ . . .

Žygi į Vilnių prisimenant

1939 m. spalio 27 d. 11 val. peržengus buv. administracijos liniją, spalio 28 d. Lietuvos kariuomenė įžygiavo į Vilnių. Dviejų imperialistinių valstybių, Vokietijos ir Sovietų Sąjungos, karinės jėgos jau buvo sutrypusios Lenkiją, bet Lietuvoje dar buvo nemažai optimistų, kurie tikėjo, kad Antrasis pasaulinis karas jų valstybės nepriklausomybės nepalies. Kaip tomis visuotinio džiaugsmo ir kartu visuotinio nerimo dienomis jautėsi lietuviai "išlaisvintame?" Vilniuje, galima spręsti iš *Lietuvos žinių* reporterio F. Žlobicko aprašymo, kurį čia dedame.

Spalio 28 d. rytą ilga Ukmergės gatve išėjome į Vilniaus tolimą užmiestį. Aukšti kalnai blizgėjo geltonomis smiltimis, kurių viršūnėse pirmą kartą pamatėme čia priartėjusius Lietuvos kariuomenės patrulius. Kelių šimtų atvykusiųjų būrys pradėjo mosikuoti skepetaitėmis, vyrai — kėlė kepures, — vienas patrulis nusileido pakalnėn, kurį mano palydovė papuošė gėlėmis. Atvyko dviratinkai, o jų buvo daugiau negu šimtas. Pasitikti rinkosi vis didesnės minios, pradžios mokyklų mokiniai ir visos vilnietės juos pasitiko su didžiausiomis gėlių puokštėmis. Kartu su džiaugsmu, kuris veržėsi per ašaras, dalijantis meiliais žodžiais, per keliolika minučių visi kariai buvo papuošti gėlėmis. Segė gėles prie krūtinų, kaišė už diržų, vaišino papirosais, davė kareiviams viską, kuo galėjo apdovanoti. Sena moterėlė suaižėjusiomis rankomis, apkabino jauną kareivį, siekė pabučiuoti nors pasiilgtąją uniformą. Vyrai su kareiviais bučiavosi, kaip tikri broliai. Sunku pasakyti, kiek tų džiaugsmo ašarų nukrito į purviną rudens kelią, kuris dvidešimt metų buvo toks rūstus, uždaras ir niūrus. Šypsojosi jaunas kareivis su tik ką prašydėjusia rože ant krutinės.

Šiandien laikrodžio rodiklis sukosi taip greit, kad, atidavę gėles ir pasveikinę pirmuosius karius, nei nepajutome kai atėjo vienuoliktoji valanda. Skubėjome į miestą, kar buvo rengiamasi didžiajam kariuomenės sutikimui. Dviejų šimtų tūkstančių minia buvo išplaukusi į gatvę. Šaligatviai buvo sausa-

GEDIMINO PILIES PAPĖDĖJE

Dienos liūdnošs ejo, skausmas upėm plaukė,
Ir žalumą žalių baltindavo šalnos.
O čia laukė mūsų sesės geltonplaukės,
Laukdamas kentėjo Gedimino kalnas.

Mes dažnai suklaupę meldavom už taiką
Ir tikėjom: grįšim į gimtinę šalį!
Mes dažnai galvojom, kad į kovą laikas,
Kad daugiau pakelti jau žmogus negali . . .

Ir štai, žiūrim, žiūrim ir tikėt nenorim:
Žalių miesto bromų mums vartus atkėlė!
Ir į žygi šventą išžygiavo voros,
Ir suvirpo širdys laimės pasakėlėj.

Tu dabar jau laisvas, Gedimino mieste!
Milijonai saulių visam krašte teka!
Ne veltui čia vargo marios iškentėta,
Ne veltui nubėgo ir kraujo latakai.

Gedimino sapno, Paneriuos sapnuoto,
Staus plačiam pasauliui Geležinis Vilkas.
O užburta pilį, ilgesy liūliuotą,
Saugos dieną, naktį Gedimino pulkas!

J. ltn. RAUGAS

Faksimilė iš 1940 m. "KARIO" Nr. 8, psl. 233

“Segė gėles prie krūtinių, kaišė už diržų”...

kimšai apgulti stovinčiųjų, reikėjo eiti kietu grindiniu. Minios apgulė Žaliąjį tiltą, dar daugiau žmonių susispietė Ožėškienės gatvėj, visi net virpėdami laukė minutės, kai pirmieji kariai pasirodys jų akivaizdoje. Pirmųjų susirinkusių rankose buvo matyti baltos, raudonos, mėlynos ir kitų spalvų gėlės. Viena ponija atsinešė tiek gėlių, kad jų negalėjo aprėpti abiemis rankomis. Gal ištikus šimtmečius Vilnius nematė tiek gėlių, kiek jų buvo Vilniaus gatvėse. Po keliolikos minučių į tą troškimų iškankintą minią įvažiavo ištisa virtinė dviratinkų. Milžiniškas šauksmas “valio” nuskambėjo visomis centrinėmis gatvėmis. Katedros link pravažiavo juodas limusinas su mūsų aukštaisiais kariais, ir vėl dviratinkai, kurie, kaip viesulas, skrido pirmyn. Kelių minučių pertrauka, po kurios sužėžė motociklistų virtinės, automobiliai, o po minutės — kitos be sustojimo pradėjo žygiuoti masinės pėstininkų eilės, raiteliai, sunkioji artilerija su patrankomis, tankais ir kt., o po valandos kitos Vilnius nuo mūsų kariuomenės liko žalias kaip derlinga pavasario pieva. Atvažiavo autokaras su mūsų ir užsienio žurnalistais, tuoj buvo pastatyti garsiakalbiai, o tada didįjį kariuomenės žygį ir

milžiniškas minios ovacijas išgirdo visas platusis pasaulis. Gėlėmis apiberta gatvė, pro minios spūstį prasiveržęs, nuskubėjau į vakarinę dalį. Kur neisi, kur nekelsi koją, vis didžiausios džiaugsmo nuotaikos, vis garsesni minių šauksmai “valio”, “valio”, “valio”, lai gyvuoja Lietuvos kariuomenė”. Prie Baltųjų stulpų, kaip ir visur kitur, žmonių kamšatis nematyta. Kai tik kiek aprimdavo didieji džiaugsmo šauksmai, kiekviename žingsnyje kartojosi įspūdziais pasidalijimas: “Lietuvos kariuomenė gražiausia”, “Lietuvos kariuomenė žvilga, žiba ir, matyt, gerai apmokyta”, “Tokios kariuomenės, kaip Lietuvos, Vilnius dar nebuvo matęs” ir pan.

Džiaugsmo manifestacijos tęsėsi iki vėlyvų sutemų. Visuose namuose prasidėjo iškilmingos vakarienės: rungčiomis vilniečiai grobstė karius ir vedėsi į namus, kad ilgą laiką badą kentus, bent likusiu kėsniu drauge pasidžiaugtų.

Tvarkingai ir darniai minios išsiskirstė trumpam nakties miegui, nes visi rengėsi anksti kelti didžiajam paradui. Apie 22 val. dažnam bute skambėjo lietuviška daina, visi klausėsi tolimesnių Kauno radojo transliacijų.

LIETUVOS KARIUOMENĖS ŽYGIO Į SOSTINĘ VILNIŲ 50-ČIUI

JONAS ABRAITIS

(Skaityta Šaulių namuose, Čikagoje, 1989.10.29. Sutrumpinta)

Mūsų tėvynę Lietuvą visais laikais lydėjo reikšmingi įvykiai: vieni didingi ir brangus, kiti tragiškai liūdni. 1918-1920 metais Lietuvai keliantis nepriklausomam gyvenimui, piktieji kaimynai — bolševikinė Rusija ir pilsudskinė Lenkija panūdo mūsų tėvynę paglemžti, tačiau atkurtoji jaunutė Lietuvos kariuomenė karžygiškai apgynė Vasario 16-sios aktą, sumušdama įsiveržėlius priešus visuose frontuose. Deja, sostinė Vilnius pasiliko lenkų okupacijoje.

Kagi mums tada ir šiandien Vilnius reiškė ir reiškia? Vilniaus reikšmę, jo grožį, didybę ir giliają jo praeitį prasingais bei vaizdžiais žodžiais yra apdainavę mūsų tautos dainiai, dailiojo žodžio meistrai, tačiau bene taikliausiai Vilnių pristato mūsų tauris Bronius Kviklys savo kapitaliniame veikalė *Mūsų Lietuva*. Štai jo žodžiai:

“Vilnius — tai visų Lietuvos žemių vainikas. Tai mūsų miestų miestas, sostinė nuo pat vieningos Lietuvos valstybės įkūrimo ir, tikėkime, sostinė paliks amžiams. Jeigu išstremtum iš Vilniaus ir paskutinį lietuvį, Vilnius vistiek visiems kalbėtų lietuviškai savo dvasia ištisių kartų, vilniečių, karžygių, nesuskaitomais kapais, savo padavimais, piliakalniais, pilimis, gražiausių bažnyčių bokštais, didingais pastatais, kalnais ir slėniais, lietuviškuoju dangumi ir vandenimis. Vilnius pats didžiausias Lietuvos istorijos veiksnys. Čia kiekvienas akmuo lietuviui šventas, kiekviena žemės sauja mūsų brolių-seserų krauju bei kieto darbo prakaitu per šimtmečius laistytą”.

Man buvo lemta 1939 metais spalio mėnesį būti 1 p. DLK Gedimino pulko sudėtyje žygio į Vilnių dalyviu. To žygio 50-ėčio proga savo prisiminimais ryžtuosi prisidėti prie ano meto lemtingųjų įvykių paryškinimo.

Dėl aiškesnio vaizdo prisiminkime 1920 metų spalio 9 dieną, kai Lenkija išdavikiškai sulaužė prieš dvi dienas, t.y. spalio 7-tąją, Suvalkuose pasirašytą su Lietuva sutartį ir pradėjo vykdyti iš anksto numatytą planą okupuoti visą Lietuvą ir įgyvendinti senąją Lenkijos svajonę — atkurti unijinę Lenkijos valstybę.

1920 metų lapkričio 19-21 dienomis Lietuvos kariuomenė, vadovaujama generolo Žukausko, sėkmingai vykdė Vilniaus išlaisvinimo operaciją, tačiau Tautų Sąjungos kontrolės komisija karo veiks-

Gedimino pilis

mus sustabdė linijoje Giedraičiai - Širvintai - Musninkai. Vilnius liko lenkų okupuotoje Lietuvos dalyje, atskirtoje demarkacijos linija.

Sostinės užgrobimas ir dėl vakariečių įsikišimo jos neišlaisvinus, skaudžiai pažeidė Lietuvos kariuomenės garbę. Lenkija už šią klastą susilaukė visuotinio lietuvių tautos pasmerkimo, o amžinosios Lietuvos sostinės išlaisvinimas tapo pagrindiniu Lietuvos siekiu, išreikštu per visą kraštą skambėjusiais lozunginiais šūkais: “Atmink, lietuvi, kad klastingas lenkas, pasirašęs Suvalkų sutartį 1920 m. spalio mėn. 7 d., jau po dviejų dienų tą sutartį sulaužė ir pagrobė tavo sostinę Vilnių!” “Ei pasauli, mes be Vilniaus nenurimsim!” “Lietuvi, prisimink savo sostinę Vilnių!” ir kt.

Vilnius ir jo išlaisvinimo idėja tvirtai prigijo jauniosios Lietuvos jaunimo širdyse, ir kai 1938 metais

kovo 18 dieną Lenkija savo ultimatumu į Lietuvos kūną smeigė dar vieną dūrį, jaunoji karta visuotinai buvo pasiryžusi ginklu pasipriešinti amžinajam Lietuvos priešui lenkui.

Kai lenkai demonstruodami savo karinę jėgą privertė Lietuvą užmegsti diplomatinis santykius, Karo mokykloje per paskutinę karo istorijos pamoką gen. št. plk. Zaskėvičius mums, XIX laidos kariūnams, kalbėjo: "Mieli kariūnai, brangusis Jaunosios Lietuvos jaunime, atsiminkite jus, pasakykite savo vaikams ir vaikų vaikams, kad pikčiausias ir klastingiausias Lietuvos priešas yra lenkai, nes, panaudoję klastą, veidmainiškai sulaužė pasirašytą sutartį ir užgrobė mūsų sostinę Vilnių, o šiandien, kartodami savo senąjį smurtą, skaudžiai užgavo lietuvių tautos ir kariuomenės garbę".

Neužmirškite, žinokite, o jau ir šiandien kiekvienas įsipareigokite, atėjus progai, drąsiai ir garbingai dalyvauti karo žygy išlaisvinant savąją sostinę ir Vilnijos pavergtas žemes".

Daug ir labai daug jis mums tada kalbėjo apie Lenkijos tikslus Lietuvos atžvilgiu. O kad teisybę lektorius mums sakė, greitai įsitikino ir Lietuvos vyriausybė, kai tais pačiais metais gegužės 3-osios proga Lenkijos pasiuntinys Lietuvai Chorvatas, kalbėdamas Lenkijos pasiuntinybėje Kaune, sveikindamas lenkus svečius, juos pasveikino Lietuvą įžeidžiančiais linkėjimais: "Kad kuo greičiau ši Lenkijos respublikos atstovybė Lietuvoje taptų Kauno vaivadija"!

Minėti faktai mums rodo ano meto pilsudskinės Lenkijos nusistatymą ne tik Vilniaus, bet ir Lietuvos atžvilgiu.

1939 m. rugsėjo 1-ą dieną Vokietijai užpuolus Lenkiją, Lietuvos padangėje pakilo baisi ir grėsminga karo šmėkla.

Pirmą karo dieną Lietuvoje įvykdyta mažoji mobilizacija, atsarginių pašaukimas užpildyti Lietuvos kariuomenės priedangos pulkus iki pilnos karo metų etatinės sudėties.

Pirmas pėstininkų pulkas, pasipildęs pašauktaisiais atsarginiais, apleido Ukmergės kareivines, įžygiavo į pietinės Lietuvos (Lenkijos) pasienį ir užėmė pozicijas: Giedraičiai - Širvintai - Musninkai rajone.

Taigi pulkas atsirado tose pačiose pozicijose, iš kurių 1920 m. lapkričio mėn. 19-21 dienomis Lietuvos kariuomenė vykdė Vilniaus išlaisvinimo operaciją.

Prisimindamas anų dienų įvykius, norėčiau

pabrėžti, kad visa Lietuva: jaunimas, senimas, Lietuvos mokyklų auklėtiniai, reikšmingoji kariuomenės talkininkė Šaulių sąjunga, Vilniaus išlaisvinimo idėjos puoselėtoja-ugdytoja Vilniui vaduoti sąjunga ir visi kiti tada jau kitaip ir negalvojo, jog kiekvienu momentu Lietuvos vyriausybė paskelbs Lietuvos kariuomenei įsakymą pradėti karo žygį iš tų pačių pozicijų, kuriose 1920-aisiais metais ji buvo priversta sustabdyti ugnį. Deja, tokio įsakymo kariuomenė nesulaukė... Po tiek gražių, nuotaiką keliančių 19-kos metų laikotarpyje aidėjusių žodžių, tepasitenkinta neutralumo paskelbimu.

Neutralumo paskelbimas visuomenei buvo staigmena, tačiau vyriausybė buvo nusprendusi jau anksčiau: rugpjūčio 28 d. Lenkijos karo atstovui kariuomenės vadas gen. Raštikis jau buvo pasakęs, jog Vokietijos-Lenkijos karo atveju Lietuva liks neutrali.

Gen. St. Raštikis ties Širvintais prie demarkacijos linijos žygio postovyje. Nuotr. V. Augustino

Svarbiausia tam priežastis, atrodo, buvo nežinomas Stalino-Hitlerio sandėrio turinys. Antra, nežinia, ką būtų dariusios Prancūzija bei Anglija. Trečia,

įsivėlus į karą, kraštui grėsė ekonominis sunaikinimas.

Milžiniškom vokiečių karinėm jėgom triuškinančiai besiveržiant į Lenkijos gilumą, Lietuva žmoniškumo vardan ne tik nedūrė parblokštan Lenkijos kūnan kardu, bet apie 17,000 lenkų karių bei civilių priglaudė Lietuvoje. Ar šiandien visa tai lenkai atsimena?

Pratęsiant žodžius apie ginklo nepanaudojimą Lietuvai tragiškais momentais, neužmirštinas ir 1940-ųjų metų lemtingojo birželio 15-osios vyriausybės sprendimas nepasipriešinti bolševikiniam okupantui.

Palikime šiuos ano meto vyriausybės sprendimus spręsti būsimajam Tautos Teismui ir istorikų plunksnai, o mes patys, anų įvykių liudininkai, pasilikime prie savųjų nuomonių, susiformavusių tais tragiškaisiais Lietuvos nepriklausomybės saulėlydžio metais.

Žygiui į Vilnių Lietuvos kariuomenės vadovybė suformavo šios sudėties Rinktinę:

1. Pagrindinė — kryptinė Rinktinės vora — 1

p. DLK Gedimino pulkas, vad. gen. št. plk. L. Gustaitis. Prie jo buvo priskirta Ukmergėje stovėjusi I art. pulko grupė ir viena šarvuočių kuopa.

2. Rinktinės sudėtin buvo įjungtas Tauragėje stovėjęs kavalerijos; dragūnų Geležinio vilko pulkas, vad. en. št. plk. P. Žilys. Prie jo buvo priskirtas raitosios artilerijos baterija ir šarvuočių būrys.

3. Rinktinėje dalyvavo ir Karo technikos dalys su Ryšių, Pionierių ir Auto bei Šarvuočių daliniais.

4. Žygio rinktinėje Karo aviacijos skrydis, kurio vadu buvo brig. gen. A. Gustaitis, o grupių vadais — mjr. Mikėnas, mjr. Vaičius ir plk. ltn. Januškevičius.

5. Papildomai esu sužinojęs, jog į Rinktinės sudėtį buvo paskirtas 4 p. DLK Mindaugo pulko Kupiškėje stovėjęs batalionas, kuris žygį užbaigė Vilniaus karšte, sustodamas Švenčionėliuose.

6. Rinktinės vadu buvo paskirtas div. gen. V. Vitkauskas, o jo padėjėjais gen. št. plk. L. Gustaitis ir gen. št. plk. P. Žilys.

Rinktinei buvo įsakyta žygį pradėti spalio 16 d. ir vakare 1 p. p. pasiekė Širvintus, kur sustojo posto-

Žygyje dalyvavo šarvuočiai. Kairėje 1 pėst. pulko 2-tras iš k. ltn. P. Paliulis, 3-čias — ltn. M. Vidžiūnas. Nuotr. V. Augustino

Postoviuvi sustojo prie Maišiogalos. Kairėje gen. V. Vitkauskas, dešinėje (kampe) gen. št. plk. lt. A. Špokevičius

Postovyje žurnalistai užkandžiauja iš gediminėnų lauko virtuvės. Abi nuotraukos V. Augustino

viui — nakvynei. Sekantį rytą žygis turėjo būti tęsiamas, tačiau atėjo netikėta žinia: atsiradus nepalankiom aplinkybim, žygis laikinai sustabdomas. Greit sužinojome ir priežastį: Vilniaus kraštas okupanto plėšiamas ir per 11 dienų laukimo laikotarpį į Sovietų Rusiją buvo vežama viskas, kas turėjo bent kokią vertę ir naudą — visi fabrikų bei dirbtuvių įrengi-

mai, baldai ir kitoki reikmenys, o iš krautuvių prekės, iš sandėlių atsargos bei įvairios gėrybės.

Spalio 27 d. visa Vilniaus Rinktinė gavo įsakymą žygi tęsti. Vakare pasiekėme Maišiogalą ir sustojome postoviuvi - nakvynei. Vilniun įžengėme spalio 28 d., ir pagrindinės voros jėgos į miestą įžygiavo per Žaliąjį Neries tiltą apie 15:00 - 16:00 val.

Maišiogaloje 1 p. p. orkestras grojo gyventojams

Vaizdas buvo nepaprastai didingas ir įspūdingas. Nors buvo miglotas pavakarys, bet miesto gatvės buvo perpildytos. Dešimtys tūkstančių vilniečių sveikino su gėlėmis ir džiaugsmo ašaromis...

Tą vakarą 1 p.p. ir kiti daliniai pražygiavo pa-

grindine Vilniaus gatve — Šv. Jurgio, neužilgo pavadinta Gedimino vardu, o priartėjant prie Katedros žygiuojančias karių gretas sveikino didžiulis plakatas: SVEIKINAME LIETUVOS KARIUOMENĘ”.

Kupini neužmirštamų įspūdžių, vakare atvyko-

Gedimino pulko vadas gen. št. plk. L. Gustaitis saliuotuoja vilniečiams. Abi nuotr. V. Augustino

me į nurodytas kareivines užsitarnautam poilsiui. Tačiau apie 20:00 val. pulko adjutantas kpt. Eidimtas perdavė man pulko vado įsakymą, kad esu skiriamas I rūšies sargybos vadu Gedimino kalne. Tučtuojau išvykti ir perimti sargybą iš raudonosios armijos karių. Niekad nesitikėjau, kad kada nors mano gyvenimo vingiuose man kaip Lietuvos kariuomenės kariui teks pirmam įspausti pėdą istoriniame Vilniaus Gedimino kalne ir pilies bokšte, kai po 19 metų sostinė grįžo vilties spinduliais šviesti Lietuvai. Šios pirmo-

11 valandą, spalio 29 d., Aušros vartų koplyčioje įvyko padėkos pamaldos, kuriose dalyvavo Lietuvos vyriausybės atstovai ir kariuomenės vadovybė. O tuo pačiu metu Katedros aikštėje pradėjo rikiotis Žygio į Vilnių Rinktinės daliniai. Aplink spietėsi gausinga vilniečių minia. Prie katedros frontinių durų stovėjo išsirikiavę 1 p.p. vėliavos garbės sargybos būrys. Truputį į kairę matėsi skoningai papuošta vyriausybės ir kariuomenės vadovybės atstovams ir kt., tribūna.

Pirmosios I rūšies sargybos vadas j. ltn. J. Abraitis, šio straipsnio autorius, Gedimino pilies bokšte spalio 29 d. rytą. Nuotr. V. Augustino

sios sostinėje tarnybinės pareigos manyje pasiliks neužmirštamoms, liks prisiminimuose tol, kol plaks manoji širdis. Žinau, tą patį pergyveno ir visa sargyba: mano padėjėjai, vilnietis liktinis puskarininkis, vertėjas, sargybos išvedžiotojas ir dvylika sargybinių. Kur jie visi šiandien? Kokio likimo susilaukė tie šaunūs vyrai gediminėnai?

Išaušus spalio 29-tajai, pirmam rytui Gedimino kalne, aš su budinčia pamaina užlipau į pilies bokšto aikštelę, ir visi kartu pasveikinome dar miegantį miestą, o apie 9 valandą Gedimino kalne jau pasirodė ankstyvieji svečiai: žurnalistai ir fotokorespondentai, įamžinę ir pirmąją sargybą į filmų juostas, kuriose dar ir šiandien galima pamatyti savo veidus.

14:30 val. Gedimino kalne prasidėjo vėliavos pakėlimo ceremonija, kuriai vadovavo gen. št. plk. L. Gustaitis, o jam asistavo ltn. J. Kimštas (Vilniaus krašto lietuvis), pulko štabo virš. Stelionis (Vyčio kryžiaus kavalierejus) ir trys pakviesti svečiai, kurie tautos vėliavą jau buvo kėlę Gedimino kalne 1919 metais sausio 1 d. — karininkas, puskarininkis ir eilinis. (Plačiau galites pasiskaityti J. Abraičio atsiminimus 1985 m. *Kario* Nr. 8)

Daugelis dar gerai prisimename, kad istorinio žygio Vilniun vėlesniais mėnesiais Lietuvą ir jos kariuomenę lydėjo tragiški įvykiai. Tada ir pradėjome suprasti, jog žygis į Vilnių buvo pavėluotas. O reikėjo nelaukti šios bolševikinės "dovanos", o patiems savo sostinę atsiimti! Reikėjo visoje Rytų Lie-

1 p. DLK Gedimino pulko vėliavos garbės būrys su pulko vėliava ir kitomis vėliavomis prie Vilniaus katedros spalio 29 d. Nuotr. V. Augustino

tuvoje užimti patogias gynimosi pozicijas ir priartėti prie Lietuvos rytinių valstybinių sienų. Tikiu, šitokiai padėčiai susiklosčius ir Stalinas nebūtų turėjęs progos “padovanoti” Lietuvai apvogtą, išplėštą ir alkaną sostinę, o dėl karinių bazių reikalingumo Lietuvos žemėje būtų turėjęs tartis, o ne ultimatyviai įsakyti.

Mes, Lietuvos kariai, žinojome, kad Lietuvai laisvė nebuvo padovanota, bet iškovota krauju, mes tikėjome, kad nepriklausomybė yra prigimta tautos teisė, žinojome, kad mūsų karių pareiga buvo apginti Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę. Bet... žinome ir tai, kad tuo Lietuvai lemtingu momentu nebuvome pajėgūs kovoti prieš šimtą kartų galingesnę priešą, kovodami rizikuoti visos tautos gyvybę, bet žinome, kad bolševikinės okupacijos dieną, mes, lietuviai kariai, išdaviko kariuomenės vado įsakymu buvome uždaryti kareivinėse, sunkieji ginklai buvo išsiųsti į poligonus ir, svarbiausia, — kariuomenė iš Lietuvos vyriausybės negavo kovai įsakymo. O jeigu toks įsakymas ir būtų buvęs, tai jau pavėluotai, nes “šaukštai jau po pietų”, ir pats Vyriausias visų Lietuvos ginkluotų pajėgų viršininkas jau nebuvo veiksmingas: jis pasirinko tremtį...

Ar buvo kokia nors galimybė išgelbėti Lietuvos laisvę, ar galėjo įvykti koks nors stebuklas išsigelbėjimui nuo baisios nelaimės, kai Lietuvos kariuomenė iš Lietuvos vyriausybės negavo įsakymo panaudoti ginklą? Aiškiau tariant, ar Lietuvos kariuomenė be vyriausybės įsakymo galėjo priešintis, gintis ar stabdant trauktis? Bet kur trauktis? Jeigu ir Vakarų kaimynas Vokietija buvo “Nežinomasis”!

Nors ir labai tragiškai atrodanti, bet vis dėlto peršasi asmeniškai prielaida, paskutinioji **spėjamoji viltis**, kad galėjo įvykti staigmena ar stebuklas, jeigu tada Lietuvos kariuomenės eilėse būtų atsiradęs drąsus legendarinis karvedys — Antrasis Margis, kuris, vadovaudamas Lietuvos kariuomenei, tikriausiai ir pats su visa sukilusia kariuomene būtų žuvę didvyrių mirtimis Lietuvos laisvės kovų liepsnose. Ar tokia heroiška mirtis būtų išgelbėjusi laisvę...?

Šiandien po penketo dešimtmečių, po ilgo laukimo ir didelių kančių, staiga atgimė, staigiai sužaliavo Tautos laisvės medis, išskleisdamas naujas vilčių atžalas, kurios mus visus, išėivius ir pavergtame krašte gyvenančius, artina prie lauktosios nepriklausomybės atkūrimo.

VILNIAUS KOMENDANTŪRA SOVIETINĖS OKUPACIJOS METAIS

(Jos atsteigimo 50 m. sukakčiai paminėti)

K. ŠIRVINTA

1939 m. rudenį Lietuvai atgavus Vilnių, turėjo būti atstatyti nepriklausomybės pirmomis dienomis Vilniuje trumpai veikusi Vilniaus komendantūra, kurios gyvenimas buvo pasibaigęs su 1920 m. nelemtos atminties želigovskiada, silpnus Lietuvos kariuomenės dalinis išstūmsia iš Vilniaus ir grasinusia visai Lietuvos nepriklausomybei.

Po daugelio nepriklausomo gyvenimo metų, per kuriuos mokyklose, organizacijose ir šiaip kasdieniam gyvenime buvome nuolat skatinami nenurimti be Vilniaus, susidarė proga Vilnių atgauti. Savaimė supranta, kad visa Lietuva džiaugėsi Vilniaus sugrįžimu Lietuvai, tačiau tas džiaugsmas buvo temdomas nelemtų sovietų karinių įgulių įkurdinimu Lietuvoje. Tuo metu sovietų gudriai užraizgytos pinklės Lietuvai ir kitom dviem Baltijos valstybėm nebuvo žinomos, tačiau daugelis jautė nerimą dėl Sov. S-gos įsipainiojimo į šį reikalą ir nuogąstavo dėl Lietuvos ateities.

Bet vyriausybė nutarė tartis su Sov. S-ga, tuo reikalu ir už Vilnių turėjo sumokėti aukštą kainą — įsileisti į Lietuvą raudonosios armijos įgulas.

Kariuomenės štabas paskubomis organizavo Vilniaus sričiai užimti reikalingas kariuomenės dalis ir kitas karines įstaigas, kurių tarpe buvo ir Vilniaus m. ir apskr. komendantūra su jai veikti reikalingais padaliniais.

Vilniaus komendantu buvo paskirtas Panevėžio apskr. komendantas, plk. ltn. Pranas Kaunas. Spalio mėn. pradžioje Vilniaus sričiai užimti skirtos Lietuvos kariuomenės dalys telkėsi Širvintų, Vievio ir Alytaus srityse. Vilniaus komendantūrai skirti pareigūnai ir kariai koncentravosi Širvintų ir Vievio srityse, iš kur jos tik spalio 27 vėlyvą popietę pasiekė jai skirtas patalpas Vilniuje, Jėzuitų g-vės Nr. 3. Iš tikrųjų pati komendantūros įstaiga įsikūrė šios gatvės numeriu pažymėtoje patalpoje, o jai skirtas pėstininkų batalionas su karo policijos būriu užėmė Jėzuitų, Dominikonų ir Šv. Ignoto gatvėmis apibrėžtam trikampy buvusiom kareivinėm su nedidele Šv. Ignoto bažnyčia.

Patalpoje, matyt, buvo gyventa raudonosios armijos karių, jos buvo priterštos net ir žmogaus išma-

tom, nulupinėti durų užraktai, be jokių baldų, išskyrus kelias nedegamasias spintas, kurių jie turbūt nesugebėjo atidaryti. Stalus ir kitą įstaigom ir kareivinėm reikalingą inventorių teko susimedžioti iš Lenkijos kareivinių ir valdinių įstaigų, jei raudonoji armija dar buvo jose ką nors palikusi.

Taip pamažu Vilniaus komendantūra įėjo į normalias gyvenimo vėzes. Komendantūros batalioną sudarė dvi pėstininkų ir viena sunkiųjų priemonių kuopa, be to, joje buvo ir karo policijos žandarų būrys karių elgesiui miesto gatvėse prižiūrėti. Komendantūros įstaigą sudarė: komendantas, jo padėjėjas, rikiuotės skyrius su komendanto ir Vilniaus įgulos adjutantais, ūkio skyrius su ūkio būriu, ataskaitos — mobilizacijos skyriaus atsargos karių registracijai ir mobilizacijai tvarkyti ir Vilniaus šaulių rinktinės vado įstaiga.

Kariuomenės paradu prie Vilniaus katedros buvo paminėta Kariuomenės ir Vasario 16-tosios šventės. Artėjo pavasaris, atnešęs ir įvairių sovietų priekabių dėl darbininkų streikų ir dėl sovietų karių dingimo. Vyriausybė, bandydama išsitiesinti, ėmėsi visų galimų priemonių sovietų skundam išspręsti, bet, kaip vėliau buvo suprasta, tie visi skundai buvo skirti vienam ir tam pačiam tikslui — bent iš paviršiaus pateisinti Lietuvos okupaciją.

Dar nežinodama vyriausybės sprendimo dėl sovietų įteikto ultimatumo, komendantūra, kad ir kukliom priemonėm, rengėsi galimam kariniam pasipriešinimui. Tačiau pasirengimai buvo veltui — Lietuvos vyriausybė ultimatumą priėmė, ir Lietuva buvo okupuota raudonosios armijos dalinių be jokio Lietuvos kariuomenės pasipriešinimo.

Lietuvą okupavus, Lietuvos kariuomenė buvo pavadinta Liaudies kariuomene ir pakeista jos uniformos ženklai. Prasidėjo nuolatiniai karių mitingai ir nenutrūkstanti agitacija prieš karininkus, nors kareivių tarpe ji turėjo labai mažą pasisekimą. Pradėta iš kariuomenės atleidinėti į atsargą aukštesnius kariuomenės vadus ir viršininkus ir tuos jaunesnius karininkus, kurie jiems atrodė nepatikimi.

Komendantūroje niekas labai nepasikeitė, tik kuopose atsirado iš kareivių tarpo paskirti politiniai

vadovai, o karininkų tarpe išryškėjo du raudonųjų simpatikai: kpt. Vladimiras Lunia, kuris tuoj pat pradėjo skųstis, kad dabartiniu terminu buvęs dis kriminuojamas už tai kad buvo rusų kilmės, kad jam buvo uždarytos durys į gen. štabo akademiją, o antras — įgulos adjutantas ltn. Algirdas Gasiūnas, nežinia kodėl staiga susižavėjęs Gedimino kalne plevėsuojančia raudonąja vėliava.

Pirmosios aukos

Pirmąją komendantūros auką tapo pats komendantas — plk. (į šį laipsnį jis buvo pakeltas komendantūroje, Kariuomenės šventės proga) Pranas Kaunas, kaip Lietuvos kariuomenės savanoris, buvęs caro armijos ir nusipelnęs Lietuvos kariuomenės karininkas. Normaliom aplinkybėm kiekvienam išeinančiam į atsargą karininkui dalies karininkai suruošdavo išleistuves su kalbomis, dovanomis ir, žinoma, išgėrimais. Tačiau dabar niekas nedrįso apie išleistuves ir priminti, nes vengė pasirodyti, kad draugauja su "liaudies priešais". Atsargiai užsiminęs apie šį reikalą komendantūros karininkams, pasiryžau tokias išleistuves surengti savo bute, nes buvau vedęs ir buvo kam vaišės paruošti. Išleistuvėse sutiko dalyvauti visi, kurie man atrodė patikimi karininkai, išskyrus bataliono vadą, kuris atvirai pasakė nenorįs tokiose iškilmėse dalyvauti. Ir taip vakare susirinkę, kukliai pasivaišinom, pasikalbėjom ir išsi skirstėm. Netrukus jau ats. plk. Kaunas išvyko į Kauną, kur turėjo Žaliajam kalne pasistatydinęs namuką. Kaip vėliau iš jo podukros pasakojimų teko patirti, jis, vieną dieną išėjęs pasivaikščioti, į namus negrįžo. Visos pastangos jį kur nors surasti atsimušdavo kaip į sieną. Niekas nežinojo, kur jis dingo, tik kuriam laikui praėjus, šeimai buvo atneštas jo turėtas kišeninis laikrodys. Iš to šeima suprato, kad jis yra areštuotas, bet laikrodžio į namus atnešimas rodė, kad jis jau galbūt yra sunaikintas. Jo žmona, būdama protestantų religijos, sugebėjo įrodyti, kad yra vokiečių ir jai su vaikais buvo leista repatrijuoti į Vokietiją. Tokiu būdu ir plk. Kaunas su vokiečių parama buvo išleistas iš kalėjimo ir jam taip pat buvo leista repatrijuoti. Kalėjime jis praleido apie 8 mėn. Mirė Kanadoje 1964 m.

Sulaukiame naujo komendanto

Nauju Vilniaus m. ir apskr. komendantu buvo paskirtas ats. kavalerijos mjr. Alfonsas Vazonis. Visi stebėjosi, kodėl jis į tokį postą pateko, ir daugelis jį laikė paraudonavusiu. Tačiau vėliau su juo bend-

raujant ir iš jo paties pasipasakojimų susidariau išvada, kad jis niekada nebuvo raudonas. Būdamas kariuomenėje, jis buvo stačiokiško būdo ir, nors visada tvarkinga ir gražia uniforma apsirengęs, nebuvo "frantas", puošėiva. Be to, paleistas į atsargą, ūkininkavo savo ūkyje ir pats dirbo visus ūkinius darbus. Perėmęs komendanto pareigas, aplankė jo vadovybei priklausantį batalioną ir visus komendantūros karininkus jų įstaigose, su kiekvienu maloniai pasisveikindamas ir pasikalbėdamas apie atliekamus darbus.

Kaip neilgas buvo Liaudies kariuomenės gyvavimas, taip dar trumpesnis buvo Vilniaus komendantūros veikimas. Komendantas buvo padarytas sovietinio komendanto, kuris turėjo tik kapitono laipsnį, padėjėju, kol į metų pabaigą komendantūros darbą perėmė sovietinis karinis komisariatas.

Jau vokiečių okupacijos dienomis plk. ltn. (į šį laipsnį jis buvo pakeltas Liaudies kariuomenės metu) Vazonis pasakojo tokį atsitikimą iš rusų okupacijos dienų. Likvidavus Vilniaus komendantūrą, jis buvo iškeldintas į Trakuose būstinę turėjusį korpo pėstininkų pulką, su kuriuo 1941 m. pavasarį atsidūrė Varėnos poligone. Būnant poligone, atėjo ir pirmieji Lietuvos gyventojų areštai ir išvežimai, kurie palietė ir buv. Lietuvos kariuomenės karius. Taip atsitiko, kad vieno gerai jam pažįstamo karininko, kuris birželio mėn. vidury, prisidengus naktinių pratimų skraiste, buvo areštuotas, žmona atvyko jo aplankyti. Neradusi savo vyro ir nesužinojusi, kas su juo atsitiko, grįžo namo. Tačiau, bijodama viena per mišką eiti, pasiprašė, kad plk. ltn. Vazonis ją palydėtų į geležinkelio stotį. Palydėjęs poniją, Vazonis per mišką grįžo į savo stovyklą. Staiga iš krūmų išlindo sovietų kariai su ant šautuvų užmautais durtuvais ir sušuko: "Rankas aukštyn"! Čia pat jis buvo areštuotas, nuvarytas į geležinkelio stotį ir įstumtas į stovėjusį vagoną su anksčiau areštuotais lietuviais karininkais.

Nors ir būdamas areštuotas ir uždarytas, Vazonis, samprotaudamas, kad, jei jis nebuvo šaukiamas į naktinius pratimus, tai šį kartą neturėjo būti areštuotas, o, jei jį kareiviai areštavo, tai padarė klaidą. Todėl pradėjo belstis į duris ir reikalauti, kad būtų patikrinti areštuotųjų sąrašai ir, jei jo pavardės ten nėra, kad būtų paleistas. Po didelių pastangų ir triukšmo ir skambinimų telefonu buvo įsitikinta, kad Vazonio pavardės areštuotųjų karininkų sąrašė nėra ir kad jis buvo areštotas be reikalo. Prigrasintas ir pasirašęs pasižadėjimą, kad niekam apie tą įvykį

nepasakos, jis buvo paleistas ir grįžo į savo pulką. Jis mirė JAV, bet datos nežinau.

Karo policijos žandarų būrio vadu Vilniaus komendantūroje buvo iš Kauno komendantūros karo policijos būrio atkeltas jaun. ltn. Jonas Remeikis. Nežinia kodėl, ar už tai, kad priklausė karo policijai (policija pagal sovietinę tvarką buvo labai svarbi ir reikšminga institucija), jis buvo paleistas į atsargą. Buvo malonus jaunuolis, didelis patriotas, 1938 metais baigęs Lietuvos karo mokyklą, drausmingas ir pareigingas karininkas. Turėjo jis santykių su Vilniaus universiteto studentais. Staiga iš Liaudies kariuomenės buvo atleistas ir atsidūrė be darbo. Būti bedarbiu sovietų sistemoje yra pavojinga, o gauti darbo atleistam iš Liaudies kariuomenės be gerų pažinčių buvo neįmanoma. Savaiame aišku, kad ir Remeikiui susidarė nepavydėtina būklė. Laikinais kur prisiglausti, pernaktoti ir pavalgyti problemos nebuvo, nes jis turėjo patikimų draugų, bet jį vargino negalėjimas gauti bet kokio darbo.

Tik įkūrus Liaudies kariuomenę, buvo pareikalauta, kad visi karininkai ir puskarininkiai, turintieji asmeninių (ne valdinių) ginklų, turi juos atiduoti savo kariuomenės dalyse. Vieni juos atidavė, o kiti, kuriems buvo patogų, suslėpė ar perdavė besikuriančiam pogrindžiui. Žinau, kad ir Remeikis atiduotus pistoletus sutikdavo jam žinomoj vietoj paslėpti. Vieną dieną apsilankęs į butą Remeikis prisipažino, kad jį kviečia užėiti į 29 šaulių korpo štabą ir žada parūpinti darbą. Teiravosi, ką jis turįs daryti: eiti į štabą ar ne? Atrodo, kad sutiko neskubėti ir išvažiuoti iš Vilniaus. Tačiau nežinia kodėl ats. j. ltn. Remeikis nuėjo į korpo štabą ir iš ten laisvas neišėjo.

Prasidėjus Vokietijos ir Sov. S-gos karui, iš Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo išsilaisvinę kaliniai pasakojo užtikę vienoje kameroje įrašą, kad Jonas Remeikis yra nuteistas mirties bausme. Man atrodo, kad jis, palaikydamas glaudžius santykius su Vilniaus studentais, galėjo būti įsijungęs į pogrindį ir galėjo tarpininkauti aprūpinant pogrindį ginklais. Tokius mano spėliojimus vokiečių okupacijos metu patvirtino ir buvęs Šv. Ignoto bažnyčios rektorius kun. Dvaranauskas, kuris mėgdavo užsukti į komendantūrą pasikalbėti.

Dingsta ltn. Kazys Truškauskas

Lietuvos vyriausybei priėmus Sov. S-gos ultimatumą ir sovietų kariuomenei okupavus Lietuvą, Vilniaus komendantas buvo įsakęs komendantūros karininkams taip tvarkyti savo privatų gyvenimą,

kad kiekvienas bet kuriuo metu galėtų būti lengvai surandamas. Vilniaus g. 42 pažymėtame Lenkijos karininkų gyventame penkių aukštų name Lietuvos laikais apsigyveno keletas Vilniaus komendantūros ir kitų kariuomenės dalių karininkų. Tad, parėję iš darbo ir pavalgę pietus, susimesdavome pas kurį nors komendantūros karininką pasikalbėti ir pasidėjūti Lietuvą ištikusia okupacija ir pasidalinti įvairiais gandaiis.

Vieną birželio pabaigos ar liepos pradžios dieną susibūrėme 1 pėst. pulko mjr. Valiuškio bute, nors pats majoras iš darbo dar nebuvo grįžęs. Be šeiminių, ten buvo kpt. Juozas Marčėnas, ltn. Kazys Truškauskas ir kt. su žmonomis. Pasišnekučiuojant susidarė grupelė kortom pamėtyti. Žaidime dalyvavo ir abu Trušauskai, gyvenę tų pačių laiptų penktajame aukšte. Tai vienas, tai antras jų nutraukdavo žaidimą ir užbėgdavo į savo butą pasižiūrėti ten moters priežiūroje palikto sūnelio Kaziuko. Pašnekučiuojant ir bežaidžiant kortomis, niekas neatkreipė dėmesio, kad išbėgęs sūnelio pažiūrėti ltn. Truškauskas per ilgai užtruko. Mūsų dėmesį į jo nepasirodymą atkreipė tik skardus durų skambutis. Į vidų įėjo du lietuviškai kalbą ir civiliais drabužiais apsirengę tipai ir paklausė, ar čia nėra ponios Truškauskienės. Tik tada šovė į galvą mintis, kad Truškauskas kažin kur užtruko. Kaip susitarę, visi patvirtinom, kad tokios ponios mūsų tarpe nėra. Jie mūsų dokumentų netikrino, kratos nedarė ir išėjo.

Supratome visi, kad su ltn. Truškausku kažkas negero atsitiko.

Neatsimenu dabar kas, bet poniai Truškauskienei buvo patarta iš čia išvykti kur nors kitur į kitą miestą, ir ji buvo išlydėta per tik to namo gyventojams žinomas duris į Gedimino gatvę, o ne per vienintelius didžiuosius vartus į Vilniaus g.

Ltn. Truškausko niekur nesuradom. Jų bute buvo buvusi padaryta krata, bet aiškiai kabyklos veidrodyje matomas karinis šautuvas buvo paliktas. Tik kitą dieną kieme žaidę vaikai pasakojo, kad Kaziuko tėvelis su draugais apsikabinęs išėjo per vartus į gatvę.

Mūsų draugijoj jis buvo net be švarko, tik viršutiniiais civiliniais marškiniais, nes diena buvo graži ir saulėta.

Ltn. Truškauskas Vilniaus komendantūroj buvo įgulos adjutantu, šaunus ir gražus vyras. Į komendantūrą buvo atkeltas iš 6 pėst. pulko. Kokias pareigas jis ten ėjo, neteko sužinoti. Tolimesnis jo likimas man nežinomas.

Kapitono Adomo Lastausko drama

Kpt. Lastauskas buvo komendantūros bataliono 2-ros kuopos vadas, atkeltas iš 7 pėst. pulko. Buvo gražiai nuaugęs, malonaus būdo karys. Arčiau su juo neteko susitikinėti, bet buvo geras ir ištikimas patriotas, labai išgyvenęs Lietuvos okupaciją. Lietuvos kariuomenę pavadinus liaudies kariuomene ir pakeitus jos uniformą, kpt. Lastauskas nusiėmė tik antpečius su laipsnio ženklais. Vėliau iš jos suorganizavus 29 šaulių teritorinį korpusą ir įsakius užsidėti raudonosios armijos laipsnių ženklus ir pakeisti viršutinių drabužių sagas sovietinėmis, kpt. Lastauskas, kol dar buvo komendantūroje, šito įsakymo nevykdė teisindamasis, kad nerandęs siuvėjo, kuris turėtų tokius ženklus ir sagas.

Kada jis buvo areštuotas, tikros datos nei aplinkybių nežinau, tik esu girdėjęs iš kitų, kad jis taip pat buvo iškviestas į korpo štabą (šis štabas buvo įsikūręs Jėzuitų g. 3, buvusiuose Vilniaus komendantūros patalpose) ir iš ten išėjo tik su ginkluotais palydovais.

Pačios komendantūros likvidavimas

Iš komendantūros įstaigų pirmiausia buvo likviduota Vilniaus šaulių rinktinė. Prisimintina, kad apskrityse šaulių rinktinių oficialiais vadais buvo tų apskričių komendantai, bet iš tikrųjų rinktinių reikalus tvarkė jo padėjėjai, paprastai kapitono laipsnio aktyvios tarnybos karininkai. Vilniaus šaulių rinktinės vado padėjėjas buvo iš Šakių komendantūros atkeltas kapitonas Vaclovas Alksninis, miręs Maspeth, N.Y. Jo įstaiga buvo likviduota anksčiausiai. Pats kpt. Alksninis, buvo paleistas į atsargą ir išvyko į Šakius, iš kur į Vilnių grįžo tik prasidėjus karui su Vokietija ir vokiečiams užėmus Vilnių.

Kiti komendantūros skyriai buvo likviduoti kiek vėliau, o jos ūkio skyrius tik prieš pačius Naujuosius 1941 metus. Mat, pagal seną įprotį ir karinės tvarkos reikalavimus, ūkio skyrius turėjo atsiskaityti su Valsybės kontrole iš visų jai skirtų piniginių sumų ir jai patikėto turto.

Dar komendantūrai tebeveikiant, joje atsirado "vojennykomisar" ar ne majoro laipsnio, bet jo pavardės jau nebepamenu ir kitas žymiai žemesnio laipsnio, panašus į Lietuvos kariuomenėje anksčiau buvusius karo valdininkus, kurie vėliau buvo pavadinti administracijos karininkais. Šis buvo be galo įžūlus chamas, komendantūroje elgėsis su visais ir su viskuo, tarytum jis būtų galingiausias. Atėjęs jis griebdavo, kas jam reikalinga, nieko neatsiklausęs,

1989 - 1992 m. LKVS "Ramovė" Centro valdyba (iš kairės) sėdi: A. Juškevičius — kooptuotas specialiams reik. narys, E. Vengianskas — pirmininkas, A. Repšys — vicepirmininkas. Stovi: S. Rudokas — kultūr. reik. ved., S. Virpša — kooptuotas mirusių narių registracijai, V. Valkavickas — išdininkas ir A. Skopas — sekretorius

tarytum jam asmeniškai visas komendantūros inventorius priklausė. Komendantūros įstaigos buvo nuolat siauriamos ir grūdomos vis į mažesnes patalpas, kol pagaliau visi skyriai buvo sugrūsti į du nedidelius kambarius. Žinoma, tokiom sąlygom joks normalus darbas buvo neįmanomas. Komendantūros štabo karininkai buvo iškilnoti į įvairias 29 šaulių korpo dalis, o komendantūros bataliono kuopos taip pat buvo prijungtos prie įvairių korpo šaulių pulkų.

Ir taip 1939 m. spalio mėn. atkurta Vilniaus m. ir apskr. komendantūra, įsikūrusi Vilniuje, Jėzuitų g. 3, ir pasiryžusi ištikimai vykdyti jai pavestas pareigas, Lietuvą okupavus raudonajai armijai, turėjo savo darbą nelaukta užbaigti. Bet ir ji, kaip ir kitos Lietuvos kariuomenės dalys ir įstaigos, kad ir nepakėlusios ginklo, turėjo sudėti ant tėvynės aukuro iš jos pareikalautų aukų. Jų, žinoma, buvo daug daugiau, kaip čia suminėta, ypač iš kareivių tarpo, nes ir jų tarpe netrūko pasiryžėlių išsaugoti garbingą Lietuvos kareivio vardą, nežiūrint asmeniškų kančių ir net gyvybės aukos.

OKUPACIJŲ METAI VILNIUJE

PETRAS MATEKŪNAS

Rusų bolševikų tankai Vilniaus gatvėse

Pirmieji rusų tankai Vilniaus mieste pasirodė 1940 m. birželio 16 d. Jie važinėjo, demonstruodami iš vienos gatvės į kitą ir nešdami lietuvių tautai vergiją, terorą, mirtį, skurdą, baimę. Tuo pačiu metu, kai tankai važinėjo gatvėmis, lėktuvai virš miesto skrido iš rytų į vakarus. Vieni iš jų nusileido Kirtimuose - Vilniuje, o kiti — tolimesnėse Lietuvos vietose. Vilniečiai buvo susirūpinę, nes bolševikmetį jau buvo pergyvenę prieš Lietuvai užimant Vilnių. Gatvėse žmonių mažai tevaikščiojo, išskyrus tik žydus, kurie stovėjo būriais šaligatviuose ir, iškėlę kumščius, sveikino pravažiuojančius rusų karius, sėdinčius ant tankų, o žydaitės prisiartinusios prie tankų kareiviams metė gėles, išreikšdamos jiems padėką, kad Stalinas juos išvadavęs iš smetonininkų.

Įstaigose įvedama rusų bolševikų darbo sistema

Sovietinės sistemos įvedimas vyko greitu tempu. Čia noriu paminėti keliais sakiniiais, kaip toji sistema buvo įvesta Vilniaus mokesčių inspekcijose. Vyriausiu inspektoriumi buvo paskirtas buvęs inspektoriaus padėjėjas vilnietis Jurgis Dalgaičius buvo baigęs Vilniaus Batoro universitetą ir, kaip vėliau paaiškėjo, priklausęs komunistų partijai dar nepriklausomybės metais. Jo žinion įėjo visos 6-šios mokesčių inspekcijos. Jos buvo pavadintos Pajamų mokesčių inspekcijomis. Nors jos visos priklausė vyriausiajam pajamų mokesčių inspektoriumi, bet veikė kaip ir pirma atskirai. Inspektoriai padėjėjai, pagal sovietų sistemą, buvo pavadinti inspektoriais, o buvę inspektoriai — vyresniais inspektoriais. Visi buvę Lietuvos mokesčiai įstatymai nustojo veikti.

Tiek mokesčių inspekcijose, tiek ir kitose įstaigose buvo įvesta sovietinė sistema. Visose įstaigose buvo jaučiama didelė netvarka. Daug prityrusių tarnautojų buvo atleista ar NKVD suimti, o priimta šioje srityje visai neprityrusių. Tarnautojus dar vargino įvairios anketos, kuriose reikėjo atsakyti į įvairius klausimus, būtent, ar priklausėi Šauių sąjungai, partijoms, organizacijoms, korporacijoms ir t.t.

Žodžiu, buvo jaučiama įstaigose tikra betvarkė, prie kurios lietuviai buvo neįpratę. Nors pradžioje mokesčių inspekcijose suėmimų ir atleidimų nebuvo, bet kiekvienas jautė, kad anksčiau ar vėliau įvyks. Visi tarnautojai buvo apkrauti visai bereikalingais darbais. Kartais reikėdavo dirbti ligi vėlyvos nakties, renkant įvairią statistiką. Beveik visi gaunami raštai buvo terminuoti. Tokių darbų tekdavo atlikti beveik kiekvieną dieną.

Liaudies seimo rinkimai

Nemažiau kaip statistikos duomenų rinkimai tarnautojus dar vargino ir mitingai bei eisenos, ypatingai prieš Liaudies Seimo rinkimus. Komunistai ne tik Vilniaus mieste, bet ir jo apylinkėse ruošėsi atsidėję. Visi nekomunistiniai laikraščiai ir žurnalai, politinės partijos ir organizacijos buvo uždarytos, o teroras prieš Liaudies Seimą sustiprintas, kad žmonėms daugiau įvartytų baimės bei paklusnumo. 1940 m. liepos mėn. 11 - 12 dienomis buvo suimti žymesni visuomenės veikėjai ir pasodinti į kalėjimus. Kai dirva buvo paruošta, buvo per komunistinius laikraščius paskelbta, kad liepos mėn. 14 d. įvyks Liaudies Seimo rinkimai. Kandidatai, kaip reikalauja Stalino konstitucija, buvo parinkti. Tokiu būdu į kandidatų sąrašą pateko visi sovietų valdžios numatyti žmonės. Kandidatų buvo parinkta tiek, kiek turėjo būti seimo narių. Į kandidatų pilietybę visai neatsižvelgta, kaip, pvz., dr. Stepas Jedrychovskis, kuris buvo gimęs Varšuvoje, Lietuvos pilietybės visai neturėjo.

Kai kandidatų sąrašas buvo sudarytas, prasidėjo priešrinkiminė propaganda. Agitatoriai beveik kasdien kalbėjo per radiją ir mitinguose, kuriuose buvo suvaryti darbininkai ir tarnautojai. Taip pat agitatoriai važinėjo ir po Vilniaus apylinkes sakydami kalbas. Jie daug ko nepasakė liaudžiai. Iš jų kalbų atrodė, kai bus išrinktas Liaudies Seimas, Lietuvoje būsias tikras rojus. Tik gyvenk ir džiauakis tuo rojumi. Bet nė vienas iš jų nepasakė, kad Liaudies Seimas, kai bus išrinktas, turės paprašyti Staliną, kad jis Lietuvą prijungtų prie Sovietų Rusijos. Propagandoje buvo ir grasinimų, šaukiant: "Kas nebalsuoja, tas

balsuoja už liaudies priešus". Buvo įsakyta, kad balsuotojas turi atsinešti asmens pasą, ant kurio būsią dedamas atspaudas, kad balsuota. Visi suprato, kad išvengti balsavimo neįmanoma, nes tie, kurie nebalso, ne tik gali prarasti darbą, bet bus priskirti prie liaudies priešų, suimti, pasodinti į kalėjimus, tardomi ir išvežami į Sibirą mirčiai.

Vilniaus mieste buvo įsteigta net keletas balsavimo punktų. Juose vadovavo buvę agitatoriai ir komjaunuoliai, daugiausia žydų kilmės. Nežinau, kaip buvo kituose balsavimo punktuose, bet Algirdo gatvėje esančiame balsavimo punkte tvarką palaikė žydai, rusai ir lenkai. Keli komjaunuoliai, matyt, NKVD agentai, sustoję prie būdelės, kurioje žmonės balsavo, dainavo rusiškas dainas, o jiems, užlipęs ant stalo, neva dirigavo, kurio visas dėmesys buvo nukreiptas į urnos būdeles atvirą viršų, pro kur gerai matėsi ką balsuotojas darė.

Kiekvienas balsuotojas prieš balsavimą turėjo užsiregistruoti: pasakyti pavardę, vardą ir kur gyvena. Registratorius, suradęs sąrašę pavardę, atžymėdavo ir ant paso uždėdavo antspaudą, kad balsuota. Ant to antspaudu buvo užrašyta "Lietuvos Seimas 1940". Po to registratorius paduodavo balsuotojui kandidatų korteles, kurias balsuotojas įdėjęs į voką įmesdavo į urną. Nors balsuotojai buvo sekami, bet vietoje kandidatinių kortelių buvo įdėta, kaip po rinkimų teko girdėti, iškirptas iš laikraščio Melchioras Putelė. Tai buvo ne rinkimai, bet surežisuota rinkimų komedija, pagrįsta smurtu, teroru. Nors sovietų valdžia sakosi, kad tai buvo viena iš demokratiškiausių rinkimų pasaulyje. Tai grynas melas. Buvo "išrinkti" visi tie, kurie buvo jų išstatyti.

Tuo pačiu metodu, kaip ir "Liaudies Seimo" rinkimai, įvyko 1941 m. sausio 12 d. rinkimai į Aukščiausiąją Socialistinių Sovietų Sąjungos Respublikų tarybą.

Mitingai

Tenka šiek tiek paminėti ir apie mitingus, kurie tarnautojams ir darbininkams įkyrėjo, kaip sakydavo, "iki gyvo kaulo". Jie įvykdavo ne tik darbovietėse, bet ir miesto aikštėse, kaip Napoleono ir Lukiškio. Jose dalyvaudavo suvaryti įmonių darbininkai, įstaigų tarnautojai ir jų tarpe, žinoma, daug enkavedistų agentų, kurie sekė žmonių nuotaikas bei jų pasikalbėjimus. Tuose mitinguose ne tik buvo sakomos kalbos prieš smetonininkus, bet taip pat, kaip sakysim Napoleono aikštėje, buvo pastatytas

sunkvežimis ir jo platformoje pastatyti trys stulpai ir ant jų pakabinti prez. A. Smetonos, generolo Nagevičiaus ir ministro pirm. kun. Mirono iškamšos. Šiame mitinge agitatoriai ne tik išjuokė prezidentą A. Smetoną ir jo vyriausybę, bet ir visą lietuvių tautą. Iš jų veidų buvo aiškiai matyti, kad jie buvo daugiausia žydų kilmės, kurie Lietuvoje gražiai gyveno ir teisiniu atžvilgiu kaip piliečiai buvo vienodai traktuojami.

Buvo suvarytų tarnautojų ir darbininkų, kartais dar dalyvaudavo ir lietuvių liaudies kariuomenės daliniai.

Visi mitingai, nežiūrint kur jie vyko, darbovietėse ar aikštėse, visiems įkyrėjo. Juos, žinoma, plačiai aprašydavo savo spaudoje, įdėdavo nuotraukų ir pranešdavo per radijo, pabrėžiant, kad lietuvių tauta norinti įsijungti į Sovietų Sąjungos tautų šeimą ir išreiškiant didelę padėką Stalinui ir nenugaliamajai liaudies armijai. Nors agitatoriai per tuos mitingus savo propagandinėse kalbose nepasakydavo, kad Lietuva greitai bus įjungta į Sovietų Sąjungą, bet kiekvienas jautė, nes prie to buvo einama. Po Liaudies Seimo išrinkimo, vos tik praėjus 7-nioms dienoms, 1940 m. liepos mėn. 21 d. Liaudies Seimas priėmė deklaraciją, kad Lietuvoje įvedama Tarybų santvarka ir paskelbiama socialistinė Tarybų Respublika, liepos mėn. 23 d. tas pats seimas paskelbia, kad liaudies vyriausybė prašytų Sovietų Sąjungą, kad ji Lietuvos Tarybinę Respubliką priimtų į Sovietų Sąjungos narių tarpą.

Liaudies seimo delegacijos sutikimas

Sovietų Sąjunga Liaudies Seimo prašymą greitai išpildė. Lietuvos jungimui tuojuo buvo sudaryta seimo delegacija, kuri turėjo nuvykti į Maskvą ir paprašyti Sovietų Sąjungos Aukščiausios Tarybos, kad ji Lietuvą priimtų į Sovietų Sąjungą. Seime delegacijai vadovavo Tarybų Lietuvos prezidentas J. Paleckis. Delegaciją sudarė 20 seimo narių. Su ja dar į Maskvą važiuavo atstovų šeimos nariai ir spaudos bendradarbiai.

Seimo delegacija iš Kauno išvyko 1940 m. rugpjūčio mėn. 3 d., o grįžo rugpjūčio 5 d., kurią Vilniaus geležinkelio stoties perone sutiko ir pagerbė Lietuvos liaudies kariuomenės dalinys. Pirmas iš traukinio, kurį tesudarė tik trys keleivių vagonai, išlipo J. Paleckis (išlipo iš vidurinio vagono), o paskui visi kiti delegacijos nariai. Visi priartėjo prie išrikiuotos kuopos. J. Paleckis nusiėmęs kepurę ir, laikydamas ją dešinėje rankoje, priėjo visai arti

prie kuopos, o visi kiti sustojo šiek tiek toliau. Kuopa ji pagerbė kaip buvusį Liaudies vyriausybės prezidentą ginklu, o kuopos vadas, gerbdamas kartu, priėjo prie jo ir jam atraportavo. J. Peleckis buvo labai susijaudinęs, susirūpinęs ir išvargęs. Tyliu balsu pasveikino karius. Iš šono žiūrint, kaip rašo Jonas Abraitis savo straipsnyje "Tragiškieji Lietuvos kariuomenės momentai Vilniuje 1940 m. birželio 15 — rugpjūčio 3 d." (Atspausdintas 1985 m. Kary, Nr. 10.) buvo baisu, kad lietuviai kariai ginklu gerbia ir dėkoja "okupantui už parvežtą iš Maskvos Lietuvai karstą". Karius jis pateisina, nes kito pasirinkimo nebuvo. Buvo duotas įsakymas ir už jo nevykdymą grėsė sušaudymas.

Po šios oficialiosios sutikimo dalies J. Paleckis pasakė kariams trumpą kalbą, kurioje jis ramino ir užtikrino, kad Lietuva susilauksianti laimingo gyvenimo. Nei kariai, nei jis pats, kaip rašo J. Abraitis, netikėjo.

Prekybos ir pramonės įmonių nacionalizacija

Visi mokesčių inspektoriai, išskyrus tik vyr. inspektorius, buvo panaudoti prekybos ir pramonės įmonių nacionalizacijai. Jie visi buvo paskirti vadovais. Kiekvienam inspektoriui buvo paskirta po 10 ar daugiau įmonių, atsižvelgiant į jų didumą. Visos įmonės, kurios buvo numatytos nacionalizuoti, daugiausia priklausė žydams. Darbas buvo įtemptas, nes visą laiką, kai vyko įmonių nacionalizacija, mokesčių inspektoriams teko įmonių nacionalizacijos vadovams duoti instrukcijas, prižiūrėti, ar teisingai įrašomas turtas į nustatytus blankus ir, kai įmonėje buvo užbaigtas nacionalizacijos darbas, pasirašyti po aktu. Iš viso Vilniuje buvo nacionalizuota 370 įmonių: žydų — 265, mišrių — 39, lietuvių — 28, vokiečių — 5, ir lenkų — 33.

Tuojuo po įmonių nacionalizacijos kai kurie inspektoriai, atlikę, kaip sakoma, "mulo" darbą, neva dėl etatų sumažinimo 1941 m. balandžio mėn. 1 d. buvo atleisti. Ypatingai palietė tuos inspektorius, kurie priklausė šauliams ir tautinėms organizacijoms ar korporacijoms.

Nekaltų žmonių suėmimai

Vilniuje, kaip ir kitose Lietuvos vietose, siautė teroras. Lukiškio kalėjimas ir NKVD įstaigų rūšiai buvo perpildyti nekaltų žmonių, kurie buvo tardomi, kankinami ir tremiami į Sibiro koncentracijos stovyklas mirčiai arba vietoje sušaudomi, kaip "liaudies priešai". Žmonės gyveno baimėje, neviltyje.

Suimtųjų tarpe buvo visokių profesijų ir tautybių, neišskyrus paprastų darbininkų, ūkininkų bei jų tarnų. Iš Vilniaus buvo išvešta net keletas tūkstančių žmonių.

Bažnyčios perpildytos žmonių

Nusiraminiama, siaučiant terorui, žmonės rado tik maldoje. Visos Vilniaus bažnyčios sekmadieniais buvo pilnos žmonių. Lietuviai eidavo į Šv. Jono bažnyčią, į kurią lietuvius sutraukdavo kun. A. Lipniūno pamokslai. Jų pasiklausyti ateidavo net "bedieviai" ir NKVD agentai, kurie sekė kiekvieną jo pasakytą žodelį. Jo pamokslai sustiprindavo kiekvieną dvasioje ir suteikdavo daugiau vilčių ateičiai.

1941 m. Vasario 16-to šventė pasitaikė sekmadienį. Kun. Liupniūnas per Vasario 16-tą pamokslą nesakė, nes NKVD jam neleido. Jis savo vietoje pamokslą pasakyti pakvietė Šv. Mikalojaus parapijos kleboną kun. Kristupą Čibirą, didį lietuvių patriotą ir visomenės veikėją, visų mėgiamą kunigą. Kun. K. Čibiras, perskaitęs evangeliją, pamokslą pradėjo šiais žodžiais: "Lakštingalėle, gražus paukšteli, kodėl nečiulbi ankstų rytelį? Ką aš čiulbėsiu ankstų rytelį, piemens išdraskė mano lizdelį..." Kiekvienas išgirdęs šio eilėraščio pirmą posmą, gerai suprato jo mintį ir giliai pergyveno. Kai kuriems pasirodė akyse net ašaros.

Masinių nekaltų žmonių išvežimas į Sibirą mirčiai

Artėjant Sovietų Sąjungos su nacine Vokietija karui, rusai bolševikai lietuviams nepasitikėjo ir nutarė iš Lietuvos išvežti visuomenės veikėjus, karininkus, dvasininkus, organizacijų vadovus ir tautiška susipratusių lietuvių, kurie jiems, kaip atrodė, esą pavojingi. Nors gandai sklido žmonių tarpe apie galimus išvežimus, bet niekas netikėjo, kad 20-me šimtmečiu vyktų tokie dalykai. 1941 m. birželio 13 d. daug kas pastebėjo, kurie gyveno arčiau geležinkelio stoties, kad stotyje buvo privaryta tuščių gyvulinų vagonų su užkaltais langais, o mieste — enkavedistų su mėlynomis kepurėmis.

Masiniai išvežimai įvyko 14, 15 ir 16 d. Iš Vilniaus buvo išvešta keletas tūkstančių įvairių tautybių žmonių. Buvo numatyta, kaip vėliau paaiškėjo, tokius suėmimus dar vykdyti birželio pabaigoje ir liepos pradžioje, bet karas jiems sutrukdė.

Įstaigose ir įmonėse po tų išvežimų darbas visai pakriko. Niekas nenorėjo dirbti. Kas galėjo, slapstėsi. Studentai išvažinėjo. Vilnius po tų

išvežimų ištuštėjo. Net patys partiečiai buvo išsigandę ir susirūpinę tuo įvykiu. Jie visai išsiskindėjo, kai juos paklausdavo apie suėmimo priežastis ir tikslą. Apie tokias kalbas nenorėjo net kalbėti ir girdėti.

Visi, net lenkai bei rusai, išgyvenę tas siaubingas dienas, laukė tik karo, nes tai buvo vienintelė galimybė išsivaduoti iš rusų bolševikų tironijos. Kiekvienas, kas tik turėjo radiją, slaptai klausydavosi iš užsienio, ypatingai lenkų kalba iš Londono. Visų nuotaikos pagerėjo, kai iš Londono pranešė, kad vokiečiai koncentruoja kariuomenę prie rusų sovietų sienos. Buvo aišku, kad karas greitai gali kilti. Tai tebuvo tik dienų klausimas. Kiekvienas džiaugėsi, išskyrus tik žydus ir komunistus, kurie karo bijojo, nes žinojo, kad teks bėgti į Rusiją, o pasilikti negalėjo, nes už padarytas žmonėms skriaudas bus nubausti.

Pasirengimas karui

Prieš pat karą Vilniaus mieste buvo suorganizuota civilinė apsauga. Miestas buvo suskirstytas į blokus. Kiekvienam blokui buvo paskirtas iš vietos gyventojų bloko komendantas, kuris savo bloke turėjo suorganizuoti civilinę apsaugą, paskirdamas vieną ar du namo komendantus, žiūrint kiek name yra gyventojų. Namų komendantus, maždaug savaitę prieš karą, sušaukė bloko komendantas ir juos painformavo, ką jie turi atlikti, būtent, pranešti butų

šeimininkams, kad jie tuojau apklijuotų popierinėmis juostomis langų stiklus, įrengtų vieną kambarį apsisaugoti nuo dujų, jei priešas karo metu pavartotų dujas, išvalytų rūsis ir ten įrengtų slėptuves, kuriose namų gyventojai bombardavimo metu galėtų pasislėpti.

Tas įsakymas, kaip vėliau paaiškėjo, buvo atšauktas, nes komunistai, matyt, nenorėjo žmonių tarpe sukelti panikos, kad karas čia pat. Greičiausiai jie patys savo kailį gelbėjo, nes, prasidėjus karui, galėjo kilti prieš juos partizaninis sąjūdis ir juos išskersti, nužudyti. Bet kai kurie bloko komendantai, kurių buvo įvairių tautybių, jį vykdė, kad žmonės žinotų ir būtų pasiruošę visai nekreipdami dėmesio į įsakymo atšaukimą.

Gyventojai, išgirdę iš namų komendantų tokias informacijas, apsidžiaugė, pralinks mėjo, išskyrus žydus ir komunistus, kurių veiduose buvo matyti didelė baimė ir rūpestis ateitimi.

Nors įsakymas buvo atšauktas, bet apie 60% namų buvo su apklijuotais langų stiklais. Tai buvo ženklas, kuris priminė žmogui, kad karas, kurio visi ištroškę laukė, greitai įvyks ir būtų tam pasirengę.

Vokiečių lėktuvai sudrebina Vilnių

Visos lietuvių tautos troškimas išsipildė. Laukiamas karas prasidėjo. Vilniaus aerodromas, esantis Kirtimuose, birželio 22 d., vos tik saulutei patekėjus, vokiečių lėktuvų buvo su visais rusų bolše-

Vilniaus Arkikatedra. Pro tarpą matyti pastatas Gedimino gt. Nr. 1, kur dabar yra SAJŪDŽIO būstinė.

Šv. Petro ir Povilo bažnyčia

vikų lėktuvais subombarduotas. Daug vilniečių, kad prasidėjo karas, nežinojo ir dar saldžiai miegojo. Bombų sprogimų negirdėjo. Visi buvo nustebinti, kai apie 10 val. rytą išgirdo oro pavojų. Daug kas manė, kad tai bandymas. Ilgai nedelsdami daug kas iš gyventojų išėjo iš savo butų į gatvę pažiūrėti ir pamatė virš Vilniaus skrendančius rytų kryptimi tris vokiečių lėktuvus. Daug kam, kai sužinojo, kad prasidėjo karas, perbėgo šiurpuliai per visą kūną, bet buvo, kaip atrodo, patenkinti, nes pasibaigs teroras, suėmimai ir išvežimai į Sibirą. Tuojau visi įsijungė radijo. Vilniaus radijo stotis tylėjo, o Kauno davė muziką, bet nepraėjus kelioms minutėms pranešė, kad 11-tą val. Molotovas pasakys svarbų pranešimą. Džiaugsmui ribų nebuvo.

Vokiečių lėktuvai Vilnių bombarduoti pradėjo vakare apie 5-tą valandą. Bombardavimas tęsėsi visą naktį iki sekančios dienos 5-tos val. ryto. Daugiausia bombų buvo išmesta prie Žaliojo tilto ir Geležinkelio valdybos rūmų, nes prie Geležinkelio valdybos rūmų buvo kelios NKVD įstaigos. Žalias tiltas išliko bombų nepaliestas. Nukentėjo tik netoli jo stovėję namai, vienas iš jų net visai sudegė. Atrodo, vokiečiai tilto sunaikinti nenorėjo. Visos bombos krito tik prie tilto.

Daug bombų buvo numesta dr. J. Basanavičiaus, Mindaugo, Algirdo, Vivulskio gatvėse. Viena bomba pataikė net į Geležinkelio valdybos

rūmus. Bombų vokiečiai nepagailėjo. Buvo sugriauta namų ir užmušta žmonių rūsyse, nutraukti telefono laidai ir gatvėse bombų išraustos didelės duobės. Taip pat gatvėse stovėjo, ypatingai naujamiestyje prie Valstybės teatro ir Geležinkelio valdybos rūmų, po bombardavimo sugadintų sunkvežimių ir NKVD mašinų, kuriomis buvo vežami suimti žmonės bei padaryta kitų nuostolių. Visų namų langų stiklai, nors buvo apklijuoti popierinėmis juostomis, buvo iškritę gabalais. Žmonės visą naktį sėdėjo didžiausioje baimėje. Per bombardavimą atrodė, kad visas miestas bus sulygintas su žeme. Bombardavimai nešė ne tik mirtį, bet ir kai kam laisvę. Tuo metu, kai vyko bombardavimas, Mindaugo gatvė enkavedistai vežė suimtuosius. Suimtųjų tarpe buvo ir vienas suimtas Vilniaus mokesčių inspekcijos tarnaujojas. Prie Valstybės teatro rūmų anksti rytą užlėkė keli vokiečių lėktuvai. Jie išmetė kelias bombas ir apšaudė iš kulkosvaidžių sunkvežimius ir enkavedistų mašinas, važiuusias Mindaugo gatvė į geležinkelio stotį. Enkavedistai, kurie suimtuosius lydėjo, palikę mašinas, pasislėpė. Nuo bombų sprogimų ir oro spaudimo kai kurių mašinų atsidarė durys. Suimtieji, jų tarpe ir buvęs inspekcijos tarnautojas, pabėgo į laisvę.

Bombų dar buvo numesta ir Antakalnyje. Buvo apgriautos artilerijos kareivinės ir Antakalnio tiltas.

Birželio 23 d. bombardavimų nebuvo, o tik virš Šnipiškių priemiesčio tarp vokiečių ir rusų lėktuvų įvyko kautynės. Vokiečių naikintuvai buvo judresni ir greitesni kaip rusų. Visi rusų lėktuvai, kurie tik įsijungė į kautynes, vokiečių lakūnų buvo greitai išrikuotės išvesti ir degdami nukrito laukuose už Šnipiškių kareivinių.

Taip pat tą pačią dieną buvo girdėti iš NKVD rūmų kiemo, esančio Gedimino ir Aukų gatvių kampe (Prie Lukiškio aikštės) serijiniai šūviai, kurie tęsėsi daugiau kaip valandą, matyt, enkavedistai šaudė "liaudies priešus", kurių nespėjo išvežti ar sunaikinti. Gatvės buvo apytuštės. Rusų karininkų žmonos su vaikais ir be vaikų, rankose tenešdamos ryšulėlius, jaunesnio amžiaus žydai, rusai, lenkai ir vienas kitas lietuvis, kurie aktyviai pasireiškė okupacijos metu kaip komunistai, skubėjo į geležinkelio stotį. Tarp tų bėglių buvo įsimaišę ir "nenugalimosios" armijos karių, kurie ėjo išsisklaidę gatvėmis ir šaligatviais, rankose laikydami užtaisytus šautuvus. Vieni iš jų buvo apsirengę rusų karių, o kiti — lietuvių kariuomenės uniformomis. Daug gyventojų nešiojo, ar tai lietuviai ar rusai. Vienas iš mokesčių

inspekcijos tarnautojų, kai pamatė tarp rusų ir 'lietuvių' kareivių, apsirengusių lietuvių karių uniformomis, žygiuojančius Pylimo gatve ir šaligatviais, atsargiai priėjo prie vieno kareivio ir tyliai jam lietuviškai pasakęs, kad vokiečiai visai arti ir jis galys nuo savo dalinio atsiskirti, pasislėpti kur nors kieme ir palaukti, kol ateis vokiečiai. Kareivis jį pasižiūrėjo ir rusiškai paklausęs, ką jis jam pasakęs. Tuomet jis suprato, kad kareiviai, kurie buvo apsirengę lietuvių kariuomenės uniformomis, buvę rusai, o ne lietuviai. Jam pasidarė nejauku ir, daugiau nieko nesakęs, pasitraukė nuo kareivio, kuris nusekė paskui savo dalinį.

Naktis — iš 23 į 24 d. — praėjo ramiai, tik per vieną naktį tiek Pylimo, tiek ir kitomis miesto gatvėmis traukėsi rusų kariuomenės daliniai ir jų gurguolės.

Ypatingai visų lietuvių nuotaika pakilo, kai per Kauno radijo stotį paskelbė pasauliui, kad atstatoma nepriklausoma Lietuvos Respublika su sostine Vilniumi ir Laikinosios vyriausybės sąstatą su gen. štabo plk. K. Škirpa priešakyje.

Prieš žygiuojant vokiečių kariuomenei į Vilnių, tuojau pasireiškė aktyvi lietuvių partizanų veikla ir slaptai buvo sudarytas Vilniaus Miesto komitetas (V. M. K.). Jį sudarė St. Žakevičius, prof. V. Jurgutis, plk. K. Dabulevičius, A. Pimpė ir kiti. Komitetui vadovavo St. Žakevičius. Svarbiausias šio komiteto tikslas — palaikyti tvarką ir perimti Vilniaus miesto ir srities valdymą prieš žygiuojant vokiečiams į Vilnių, kad vokiečiai jau surastų lietuvišką administraciją.

Vokiečių tankai Vilniuje pasirodė 1941 m. birželio mėn. 24 d. apie 6-tą val. rytą. Daug namų pasipuošė lietuviškomis vėliavomis. Miesto tvarką prižiūrėjo Vilniaus Miesto Komitetas, kurį pripažino vokiečių kariuomenės karo lauko komandantas plk. von Ostman. 1941 m. birželio mėn. 25 d. jis paskelbė Vilniuje karo stovį ir įsakė suimti lenkų ir žydų įkaitus.

Vilniečiai, kai pamatė gatvėse vokiečių karius, nepaprastai apsidžiaugė, išsivadavę iš komunistų vergijos, pagrįstos melu ir teroru. Žydai, kurie pasiliko, nesirodė gatvėse, o buvę aršūs komunistai pabėgo į rytus, jų tarpe keletas ir lietuvių, kaip Valstybinės leidyklos direktorius Paulauskas ir kiti. Bet buvo ir tokių, kurie, pvz., Pajamų mokesčių vyriausias inspektorius Jurgis Dalgačiauskas, nebėgo, bet pasiliko Vilniuje, nes nesijautė bloga padaręs savo buvusiems tarnautojams. Nors jis, kai

Šv. Jono bažnyčia, į kurią okupacijos metais vilniečiai magnetiškai traukė kun. Alg. Lipniūno pamokslai

žygiavo į Vilnių vokiečių kariuomenės daliniai, buvo labai susirūpinęs, bet jį buvę tarnautojai nuramino ir toliau paliko dirbti Mokesčių inspekcijoje.

Jurgis Dalgačiauskas, nors ir buvo komunistas, buvo geras ir sukalbamas žmogus. Juo galima buvo pasitikėti ir atvirai pasikalbėti. Vieną kartą su juo teko išsikalbėti apie sovietinę santvarką ir komunizmą. Jis atvirai pasisakė, kad jis, nors ir esąs komunistas, komunizmu nusivylęs, nes tikėjosi, kad Lietuvoje būsiąs lietuviškas, o ne rusiškas — žydiškas, kaip jis išsireiškė, komunizmas, kuris pagrįstas melu, teroru ir aukščiausiam laipsnyje darbininkų ir tarnautojų išnaudojimu, o sovietinėje administracijos sistemoje nėra jokios tvarkos, plano, Tai esanti tikra anarchija. Buvau labai nustebintas jo atvirumu, kad jis, būdamas komunistu ir ilgai priklausęs komu-

Aušros Vartai. Į koplyčią įėjimas laiptais iš priešingos pusės

nitų partijai, vos tik dviem mėnesiams dar nepraėjus, kai rusai bolševikai pavergė Lietuvą, komunizmu nusivylė ir pamatė, kas yra komunizmas, kuris žmonijai neša ne gerovę, lygybę, bet vergiją. Kai buvo įsteigta Svyrių apskritis, jis buvo paskirtas tos apskrities mokesčių inspektoriumi, nes norinčių keltis į Svyrius neatsirado. Bet neilgai jam teko ten gyventi. 1943 m. pabaigoje rusų partizanų, kurie siautė Svyrių apskrityje, buvo suimtas ir žiauriai kaip "liaudies priešas" nužudytas.

Vokiečiai Vilniuje

Vilniaus gyventojai, vokiečių kariuomenei įžygiavus į Vilnių, džiaugėsi. Pirmomis karo veiksams nuriedėjus į rytus, Vilniuje, kaip ir kiekvie-

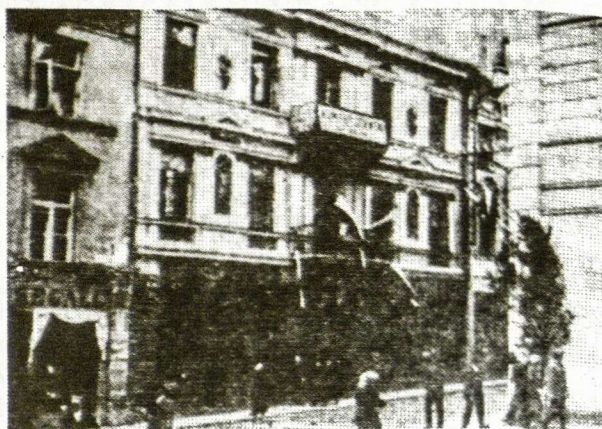
name mieste, ėjo įvairūs tarp žmonių gandai, kad į Vilnių atvažiuosiąs gen. Stasys Raštikis, Laikinoji Lietuvos vyriausybė paskelbs visuotiną mobilizaciją ir Lietuvos kariuomenės daliniai kovosią kartu su vokiečiais prieš rusiškąjį komunizmą. Bet visi gandai, kurie taip plačiai buvo pasklidę, nepasitvirtino. Žmonės jais pradėjo nebesitikėti. Vienintelis žinių teikėjas buvo radijas, žmonės klausėsi ne tik iš Vilniaus ar Kauno, bet taip pat, kaip ir rusų bolševikų okupacijos metu, iš Londono. Laikraščiai dar nėjo. 1941 m. birželio 27 d. išėjo lietuvių kalba informacinio pobūdžio biuletėnis. Ar jis buvo vienkartinis, ar jo buvo išleista daugiau, negalėčiau pasakyti. Esu gavęs jo pirmąjį numerį, dar "šiltą" iš spaustuvės.

Nors Lietuvos ateitis pirmomis dienomis buvo neaiški, bet visų vilniečių ūpas, ypatingai lietuvių, buvo geras. Ją dar labiau pajvairino gatvėse pasirodęs buvęs policininkas nepriklausomybės metais dėvėta policijos uniforma. Jis visų buvo sutiktas džiaugsmingai ir palydėtas ovacijomis.

Tai buvo pirmosios džiaugsmo dienos išsivadavus iš rusų bolševikų teroro ir trėmimų į Sibirą mirčiai. Greitai visi apsirato su padėtimi. Baimės jausmas visiems dingo, nervai, kaip sakoma, atsileido ir kiekvienas įsitraukė į savo kasdieninį darbą ir sekė, ar ilgai išsilaukys Vilniaus Miesto komitetas ir Laikinoji Lietuvos vyriausybė, ar ir vėl kaip ir prieš rusų bolševikų okupacijos, teks gyventi baimėje ir kovoti dėl savo teisių ir tautos laisvės.

Ilgai laukti nereikėjo. Vokiečiai, apsvaigę laimėjimais, su vietos administracija visai nesiskaitė. Lietuvą jie laikė okupuotu kraštu. Blogesnė padėtis, kaip kitose Lietuvos vietose, buvo Vilniuje. Lenkai ir gudai, kurie savinasi Vilnių, visą laiką, kai tik užėjo vokiečiai, jiems pataikavo ir dėjo visas pastangas ypatingai lenkai, kurie nuo 1939 m. grieštai buvo nusistatę prieš lietuvių administraciją ir stengėsi kaip nors Vilniaus kraštą prijungti prie Varšuvos general gubernijos. Jie pradėjo varyti nešvarią akciją prieš lietuvius, būtent, lietuviai esą visi komunistai ir nusistatę prieš vokiečius, o jie esą komunistų priešai ir nepritarią nei Varšuvos, nei Londono lenkams, kurie kovoja prieš vokiečius. Žodžiu, jie dėjo visas pastangas kaip nors lietuvius apjuodinti ir išstumti iš Vilniaus arba lietuvių veiklą suvaržyti.

Blogiausia lietuviams padėtis pasidarė, kai Vilniaus miesto karo komendantu buvo paskirtas plk. Zehnpfenigis. Tuomet Vilniaus miesto komiteto veikla žymiai pasunkėjo. Vokiečiai pradėjo kaltinti,

Namas kuriame 1918 m. vasario 16 d. buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė

kad Vilniaus Miesto komitetas užsiima politine veikla, uždrausdami jam palaikyti santykius su Laikinąja Lietuvos vyriausybe ir pradėjo kelti klausimą, kad Vilnių ir jo sritį, nors ir laikinai, prijungti prie Rytprūsių. Komitetas, pasitaręs su Laikinąja Lietuvos vyriausybe, įteikė vokiečių karo administracijai memorandumą, kuriame išdėstė lietuvių teises į Vilnių ir Vilniaus kraštą. Vokiečiams, žinoma, nepatiko ir, atvykęs į Vilnių vokiečių armijos karinės administracijos viršininkas, be jokių atsisakymų liepė pasirašyti jų pačių paruoštą raštą, kuriame reikalaujama susilaikyti nuo politinės veiklos ir sąlyginiai padėti vokiečiams iki karo pabaigos, o atsisakius pasirašyti — vietoje Vilniaus Miesto komiteto bus sudarytas gudų ir lenkų komitetas, kuris sutiksiąs vykdyti visas jiems uždėtas prievoles. bet Vilniaus Miesto komiteto pirmininkas St. Žakevičius ir vicepirmininkas prof. V. Jurgutis to rašto nepasirašė.

Lenkų, gudų ir net vokiečių abejonės dėl Vilniaus miesto ir jo srities administracinis priklausomumas lietuviams atkrita, kai vokiečiai 1941 m. liepos mėn. 20 d. įkūrė „Ostlandą“ ir įvedė Lietuvoje ir kitose Pabaltijos valstybėse vokiečių civilinę valdžią, tvarkomą generalinio ir sritinių komisarų. Vilniaus Miesto komitetas, netekęs administracijos teisių, 1941 m. rugsėjo mėn. 3 d. pranešė raštu karo komendantui, kad savo veiklą nutraukia.

Kai kuriuos Vilniaus Miesto komiteto narius, nepavykus Lietuvoje praveisti mobilizaciją, vokiečiai, kaip įkaitus, suėmė — prof. V. Jurgutį, plk. lt. P. Masiulį, J. Čiuberki, Vilniaus miesto viceburmistrą mjr. B. Grigą, Naujosios Lietuvos redaktorių

R. Mackonį ir kitus. Visi jie buvo patalpinti Stuthofa koncentracijos stovykloje.

Taip pat geštapas suėmė Vilniaus Miesto komiteto sekretorių ir vertėją Jurgį Jagomastį, Vilniaus universiteto studentą, Prūsijos lietuvių veikėją Oną Jagomastaitę-Vilmantiene, jos vyrą Emilių Vilman- tą-Macklenburgą, kilusį iš Tilžės, Onos ir Jurgio tėvą Enzij Jagomastą ir juos visus 1941 m. rugpjūčio mėn. 23 d. sušaudė.

Vokiečiais visi nusivylė. Jie elgėsi kaip žiaurūs okupantai. Suiminėjo ir šaudė nekaltus žmones. Laikinąją Lietuvos vyriausybę panaikino — jos veikimą sustabdė. Pasitikėjimas vokiečiais krito. Kiekvienas pamatė ir suprato vokiečių tikslus okupuotose Pabaltijo kraštuose. Partiečius, kurie save laikė okupuotų kraštų viešpačiais, vietos gyventojai, tiek lietuviai, tiek ir kitų tautybių žmonės, praminė „fazanais“, nes jie dažnai pasirodydavo uniformuoti, išdidus ir nesukalbami. Žmoniškumas, kaip ir pas komunistus, juose buvo dingęs. Jie save laikė viršžmogiais, o kitus — vergais, žema rase, kurie turėjo jiems dirbti. Dar karui nepasibaigus, jie jau grobstė lietuvių geresnius ūkius. Vilniuje, Didžiojoje gatvėje, netoli Vilniaus universiteto rūmų, vienoje skelbimų vitrinoje buvo įdėtas nacionalsocialistų SS laikraštis „Das Schwarze Korp“, Nr. 34, atspausdintas 1942 m. rugpjūčio mėn. 20 d. Jame buvo įdėtas straipsnis „Germanizieren“. Pagrindinė to straipsnio mintis — vienu ar kitu būdu išnaikinti rytinių sričių gyventojus ir jų šemėse apgyvendinti iš Vokietijos atkeltus tikrus vokiečius.

Tuo metu, kai buvo iškabintas jų laikraštis, Vilniuje ėjo lietuvių redaguojamas dienraštis „Naujoji Lietuva“ (Laikraštis pradėjo eiti nuo 1941 m. birželio mėn. 29 d. ir sustojo 1944 m. liepos mėn. pradžioje, priartėjus rusams prie Vilniaus). Šio laikraščio redaktoriams kilo mintis, ar nereikėtų straipsnį „Germanizieren“ išversti į lietuvių kalbą ir atspausdinti „Naujoje Lietuvoje“, kad skaitytojais sužinotų tikruosius vokiečių tikslus. Straipsnį išvertė Ed. Karnėnas. Buvo tuo reikalu kreiptasi į prof. M. Biržišką ir prof. Balį Sruogą, kad jie pareikštų savo nuomones. Gavę iš jų pritarimą, vertimas buvo atspausdintas 1942 m. rugsėjo mėn. 10 d. „Naujosios Lietuvos“ Nr. 214. Vokiečiai, kai sužinojo, puolė redaktorių, bet jie įrodė, kad vertimai iš vokiečių spaudos nereikalingi cenzūros leidimų, pasiremami jų pačių — vokiečių — išduotu leidimu.

ANTROJO PASAULINIO KARO KALTININKAI

(Tęsa iš š. m. "Kario" Nr. 7)

VYTAUTAS A. DAMBRAVA

Teisybei pridengti, viešai buvo kalbama apie reikalą gerinti ekonominę struktūrą. Ginklų gamyba vyko dieną ir naktį. Sovietai tęsė naftos ir žaliavos pristatymą. Stalinas šį pažadą pildė iki karo išvakarių prieš savo sėbrą Hitlerį vardan krauju sucementuotos jų draugystės.

1940 m. rugpjūčio mėnesį, pasirodžius ženkams, kad Sovietų Sąjunga nori prisijungti visą Suomiją, kaip jau buvo padariusi su Baltijos valstybėmis, įskaitant okupaciją visos Lietuvos, pažeidžiant slaptajį Ribbentropo-Molotovo protokolą, Hitleris reagavo greitai ir efektyviai. Rugsėjo 22 dieną, vokiečiai pasirašė su suomiais diplomatinę sutartį, leidžiančią per jų teritoriją gabenti karius ir karines medžiagas. Vokiečiai tvirtino neturį užkulisinių minčių pakenkti Sovietų Sąjungai: buvęs gyvas reikalas ginklus ir antitankines minas per Suomiją siųsti į šiaurinę Nor-

vegijos dalį. Tikrumoje tie kariniai reikmenys buvo iškrauti Suomijoje.

Kremlius labai įsižeidė dėl Hitlerio susitarimo su suomiais. Juk tuo buvo laužomas slaptasis protokolas. Sovietai betgi patogiai užmiršo patys sulaužę slaptajį protokolą, okupuodami ir aneksuodami Lietuvą ir Bukoviną. Maskvos skundai ir protestai netiko.

1940 m. rugpjūčio mėn. Vokietija jau buvo pasirodžiusi siųsti karinius treniravimo vienetus į Rumuniją kariuomenės lygiui pakelti. Berlynas leido gaudus, esą sovietų daliniai jau sutelkti Rumunijos pasienyje. Bukareštas priėjo išvados, kad patikėti Hitleriui "treniravimo" projektą buvo geriausia išeitis. Hitleris siūlė padėti išsiaiškinti rugpjūčio mėn. 30 d. Vienos konferencijoje, kurioje dalyvavo Italijos, Rumunijos ir Vengrijos atstovai. Vokietija Ru-

Tai buvo nepirmas ir nepaskutinis atvejis. Vokiečiai redaktoriams nepasitikėjo ir juos sekė, dažnai tardė ir net sumušė betardant Br. Tiškų. Buvo suimti ir išvešti į Stuthofo koncentracijos stovyką vyr. redaktorius Rapolas Mackonis, Br. Žukas, Markevičius, Stankevičius ir 1943 m. birželio mėn. 23 d. įsakymu norjėjo suimti Salomėją Narkeliūnaite, Alf. Dočių, Br. Tiškų ir kitus, kurie dirbo redakcijoje spaudos darbuotojais, bet jiems pavyko išsislapstyti ir išvengti suėmimų.

Vokiečių administracija dar rėmė ir gerai apginklavo lenkų partizanus, kurie siautė Švenčionių apskrityje lietuviškose vietovėse, terorizuodami ir žudydami lietuvius bei užpuldinėdami lietuvių policiją. Visi lenkų partizanų užpuldinėjimai buvo daromi su Vilniaus komisaro Wulff žinia, nes jo svarbiausias tikslas buvęs palaikyti tarp lietuvių ir lenkų nesantaiką. Jokių pastangų jis nedarė partizanams likviduoti. Trakuose lenkų partizanai sumušė keletą lietuvių, nušovė lietuvių teisėją, apiplėšė banką ir puolė policiją, bet jiems nepavyko, nes policijos buvo atmušti, o kitose vietose, pvz., Rudaminoje suėmė Rudaminos pradžios mokyklos mokytoją Gudonį ir jį nušovė. Taip pat jie, kaip sadistai, pasirodė

ir Turgeliuose. Ten jie suėmė Turgelių pradžios mokyklos mokytoją, išbadė jai akis, nupiovė liežuvį ir mirtinai nukankintą pakišo po egle. Neaplenkė ir Molėtų. Molėtuose jie nušovė 14 lietuvių, o prie Nemenčinos užpuolė lietuvių dalinį. Per kautynes žuvo 60 lietuvių vyrų, o kitus išrengę paleido nuogus. Tai tik maža dalis čia paminėta, ką lenkų partizanai yra padarę lietuviams. Kai lenkų partizanai patekdavo į lietuvių policijos ar savisaugos dalinio rankas, Wulff, kuris juos globojo, įsakydavo tuojau paleisti.

Kad išvengus tarpusavių bereikalingų kovų ir neapykantos, 1942 m. rudenį tarp Lietuvos Laisvės Armijos ir lenkų Armia Krajowa įvyko Vilniaus mieste pasitarimas, bet susitarti nepavyko. Svarbiausias šio pasitarimo tikslas tarpusavio trinties sušvelnimas. Iš lietuvių pasitarime dalyvavo buvęs Lietuvos kariuomenės pulkininkas, du lietuvių politinių partijų atstovai ir buto savininkas, kurio bute įvyko pasitarimas, o iš lenkų pusės Vilniaus srities Armia Krajowa komendantas plk. Aleks. Krzyżnowski-Wilk ir du jo štabo karininkai Szary (M. Czeshowski) ir Maciaj (Dobrzans).

(Bus daugiau)

munijai davė “garantiją padėti atremti išorinį krašto puolimą”, kai Vengrija gavo dalį Transilvanijos.

Dar prieš paskelbiant šį susitarimą, sovietai garsiai skundėsi: sauvaliaujama, pažeidžiamos pasirašytos sutartys, sovietų “gyvybiniai interesai” Balkanuose atsidūrė pavojuje... Ribbentropas kategoriškai neigė. Apie bet kokią sutarčių laužymą negalį būti nė kalbos. Kaip tinka diplomatum, Ribbentropas tuojau nukreipė kalbą į sovietų įvykdytus “slaptojo protokolo” pažeidimus, naujai keldamas Lietuvos klausimą, kuris, Ribbentropo manymu, niekuomet nebuvęs patenkinamai išspręstas. Išskėlė ir tai, kad vokiečių karinių operacijų priedangoje Sovietų Sąjunga yra okupavusi naujas teritorijas, pirmiausia gi — Balkanuose. Šiuo klausimu buvo pavesta tartis Ribbentropui su Molotovu, kuris kaip tik tuo metu buvo atvykęs pasitarimams į Berlyną.

Rugsėjo pabaigoje vokiečių daliniai įžygiavo į Rumuniją. Tai buvo tikrai karinio parengimo daliniai, bet sovietai niršo iš pykčio, jausdami, jog jais pridengiamas tikrasis nacių tikslas.

Spalio 27 dieną Italija ir Japonija prisidėjo prie “Ašies” valstybių. Dieną prieš sutarties pasirašymą Molotovas buvo painformuotas. Jis, atrodo, reagavo šaltai, prašydamas teksto. Ribbentropas neskubėjo. Jo nuomone “konsultacijos su sovietais iš anksto nebuvę reikalingos, nes susitarime nesą jokių slaptų klauzulių”. Molotovas, lankydamasis Berlyne lapkričio 12-13 d. d., su ironija paklausė, tai kodėl sovietai nesą kviečiami įsijungti į “Ašies” valstybių sąjungą?

Molotovo vizitas Hitlerio nusistatymo nepakeitė. Jo žodžiais, “kokios bebūtų diskusijų išdavos, pasirošimas Sovietų Sąjungos puolimui turi būti vykdomas, kaip suplanuota”. Kai kuriose diskusijose dalyvavo ir Hitleris. Ilgais, žodingais pareiškimais buvo apibūdinama esama padėtis, nagrinėjamos ateities perspektyvos. Molotovas prikišo šeiminkams nesilaikius susitarimų; jie ėmėsi akcijos, kuri yra priešinga stiprios abipusės draugystės interesui. Naciai pakartotinai pastatę Sovietų Sąjungą prieš įvykusius faktus. Ką daranti Vokietija Suomijoje? Ar Balkanuose? Ką reiškia jų garantijos Rumunijai? — jos turi būti atšauktos! Ką pasakytų Vokietija, jei Sovietų Sąjungą duotų garantijas Bulgarijai? Ko Vokietija siekia Jugoslavijoje ir Graikijoje? Ne be reikalo šis kietas, nelankstus, nuolaidų nepripažįstas

sovietų derybininkas buvo pravardžiuojamas “akmeniniu dugnu”.

Diskusijos baigėsi lapkričio 23 dieną. Paskelbus sąjungininkų lėktuvų puolimo aliarmą, Ribbentropas tęsė pasitarimus slėptuvėje. Molotovas ciniškai pastebėjo: “Jei Anglija karą pralaimėjo, tai ką čia mes darome slėptuvėje”? Nežiūrint to, Molotovas, atrodo, gana nuoširdžiai atsiveikino su Ribbentropu, dėkodamas už išsamias diskusijas ir pasakydamas, kad aliarmas ir sirenos neturėję svarbos: jis jaučiasi skolingas Ribbentropui už tokias detalias diskusijas.

Ir tačiau, atmosfera buvo erzli, Hitleris siuto, nes jo pastangos įtikinti Molotovą atsimušę į “Akmeninį dugną”.

Tuojau po to sovietų vykdomas naftos ir žaliavų pristatymas Hitleriui vėl sulėtėjo, pasidarė labai nereguliarūs. Jų pristatymas betgi Hitleriui turėjo tuo laiku didesnės svarbos, negu bet kada praeityje.

1941 m. sausio mėnesį po sunkių derybų sovietai pasirašė naują Vokietijai palankią prekybos sutartį. Hitleris reikalavo jos viešai neskelbti.

Sausio 17 dieną, sovietams pasiskundus, kad naciai pradeda kištis į Bulgarijos reikalus, Berlynas atkirto, kad jų kariuomenė eis per Bulgariją, “kada tik Vokietijai atrodys reikalinga, kad neleistų britams įsitvirtinti Graikijoje”. Sovietai gąsdino bulgarus, sakydami, jog jie žaidžia su ugnimi. 1941 m. vasario mėn. 28 d. Bulgarijos vyriausybė painformavo Kremlių prisijungianti prie “Ašies” valstybių. Molotovas buvo necharakteringai švelnus savo proteste: “Tenka apgailestauti... Vokietija negali tikėtis mūsų pritarimo”.

Įvykdžius kariuomenei perversmą Jugoslavijoje ir įsodinus sostan jaunametį karalių Petrą, vokiečių spaudžiamas kraštas irgi prisijungė prie “Ašies” valstybių, duodamas teisę vokiečių kariuomenei laisvai eiti per jos teritoriją į Graikiją. Sovietai irgi pritarė perversmui ir balandžio 5 dieną patys pasirašė draugiškumo sutartį. Nespėjo rašalas nudžiūti, kai nacių “Luftwaffe” padarė baisų Belgrado puolimą iš oro, didelės miesto dalis paversdama griuvėsiais. Vokiečių daliniai įžengė į kraštą. Po trijų savaičių Hitleris vėl galėjo parodyti, kad jo armijos negali būti sustabdytos. Jugoslavija kapituliavo. Stalinas niršo.

(Bus daugiau)

S K A I T Y K I R P L A T I N K K A R I !

LIETUVIŲ KARIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS RAMOVĖS VEIKLA

II DALIS (1961 - 1987)

Užsienyje lietuviai kariai veteranai gražiai veikia. Jie yra tiesioginiai Nepriklausomos Lietuvos karių atstovai, liudininkai Nepriklausomos Lietuvos karinės veiklos, Nepriklausomybės gražaus gyvenimo. Jų atžymėjimui LKVS "Ramovės" valdyba išleido gražią, stambią, iliustruotą knygą — albumą, redaktorius Balys Raugas.

LKVS "Ramovės" centro valdyba įvade pareiškė: "Keičiasi laikai, keičiasi ir žmonės, tik nesikeičia lietuvių kario meilė tėvynei, kuri veda jį per visų laikų kovos laukus iki šių dienų". Ir taria, kad nuo lietuvių širdžių laisvės troškimas ir agresorių kėsni turi atsokti, kaip vanduo nuo įkaitusio akmens. Seka dabartinės jų vadovybės išvardinimas.

Lietuvių Karių Veteranų Sąjungos "Ramovės" suvažiavimas 1962 m. Čikagoje išrinko Centro valdybą, Garbės teismą, duotas jų sąrašas. Sąjungos garbės nariais išrinkti: Julius Bielskis, Povilas Plachavičius, Petras Daužvardis (visi jau mirę). Paskelbti skyrių pranešimai.

LKVS "Ramovės" suvažiavimas kitais metais, baigiant 1986 m., su įvykių santraukomis.

Psl. 61-264 supažindinama su ramovėnų veikla JAV-ėse, jų skyriuose: Baltimorėje, Bostone, Čikagoje, Detroite, Filadelfijoje, Hartforde, Klivelande, Los Angeles, Niujorke, Omahoje, Ročesteryje, Waterburyje.

Psl. 267-308 ramovėnai Australijoje: Adelaidė, Kanbera, Melburnas, Perth — Vakarų Australijos skyrius, Sydno skyrius.

309 p. pradedami ramovėnai Anglijoje (Didžiojoje Britanijoje, kaip ten įrašyta). Nuo 329 p. ramovėnai Kanadoje.

Kario žurnalui, kurį leidžia LKVS Ramovė, skirti 365 - 378 psl.

379 p. pradedamas atspausdinti LKVS "Ramovės" statusas, baigtas 387 p.

389-409 p. supažindinama su DLK Birutės Karių Šeimų Draugija, kurių skyriai yra Čikagoje (centrinis), Detroite, Klivelande, Los Angeles ir Niujorke.

410 - 411 psl., knygos rėmėjų sąrašas. 413 psl. turinys.

Šioji žiniomis turtinga knyga gražiai parodo ramovėnų veiklą užsienyje. Ja naudojantis galima papildyti įvairias žinias, duomenis, įskaitytinai paskirų asmenų veiklą.

Kai kas iš tos knygos:

Rochesterio skyrius 1962 m. rūpinasi *Kario* prenumeravimu ir jaunimo pasitraukimu. Po pabaltiečių karių veteranų atstovų suvažiavimo konferencijos Washington, D. C., lietuvių, latvių ir estų karių veteranų atstovai lankėsi Valstybės Departamente ir *Amerikos Balse* (*Voice of America*), kur pasikeista nuomonėmis (23 psl.). Atstovų suvažiavime Čikagoje 1974 m. siūlyta stipriau kovoti su priešu (prieš priešą). Nepamiršti kartą visam gyvenimui duotos ir tebegaliojančios kario priesaikos. Vasario 16-tosios nutarimas apgintas krauju ir gerųjų lietuvių lavonais. Užsienyje galima darbuotis kitaip. (Psl. 27).

1980 m. Klivelande *Kario* redaktorius pranešė apie žurnalo finansinį stovį, pageidavo, kad ramovėnai daugiau skaitytų, remtų *Karį* (41 psl.). Kitame pranešime (43 psl.), pasakyta dėl buvusios keblios žurnalo piniginės padėties, laimei, *Karys* perėjo Niujorko skyriaus žinion.

Klivelande 1983 m. įvykusiame suvažiavime pranešta, kad 1954 m. vieno *Kario* numerio išspausdinimas kainavo \$450 dol., o 1982 m. jau \$3,000 dol. (51 psl.).

Pasitraukus dėl ligos ilgamečiui *Kario* redaktoriui Zigmui Raulinaičiui, redaktoriaus pareigas perėmė Balys Raugas. Administratorius Alfonsas Samušis pranešė apie *Kario* finansinę padėtį, žurnalas perimtas

Centro valdybos, prenumeratorių apie 1600, bet prenumeratos pinigų neužtenka, reikalingos aukos. A. Rudokas pasisakė Laisvės kovų muziejaus reikalui, kuris šiuo metu gražiai tvarkomas (55 psl.).

Bostono skyrius ragino visiems prenumeruoti *Karį*, paskelbė jų skyriaus narių ir savanorių-kūrėjų mirusiųjų sąrašą: iki 1987 m. (81-82). Čikagos "Ramovės" skyriaus mirusių sąrašas nuo 1973 m. iki 1988 m. (106-107 psl.); Detroito skyriaus narių sąrašas nuo 1961 iki 1975 m. (114 psl.); Filadelfijos skyriaus mirusiųjų ramovėnų 1961-1987 m. sąrašas (125 psl.) Įvairūs duomenys iš kitų "Ramovės" skyrių JAV-ose. Gausu nuotraukų. "Sustabdykite laikrodžius!" — šaukia balsas iš kapų. Taip išsireiškė Los Angeles ramovėnai prie a.a. gen. Stasio Raštikio kapo. (225 psl.).

Australijos ramovėnai Adelaidės skyriaus vardu pareiškė, kad lietuviams nuo jaunų dienų reikia įdiegti daugiau žinių apie lietuvių tautos kovas. (270 psl.) Australijoje lietuviai įvairiai remia *Kario* žurnalą, nuo 1979 iki 1987 m. jie *Kariui* paremti pasiuntė 650 dol. (289 psl.). Melburno skyrius ryškiai pasireiškė demonstracijomis, protestais prieš Australijos vyriausybės pataikavimą Sovietų Rusijai. Jų ir kitų Australijos lietuvių stiprios pastangos davė svarbų laimėjimą: Australijos vyriausybė atšaukė jų suteiktą Sovietų Rusijai pripažinimą, jog komunistų įvykdyta Pabaltės okupacija esanti teisėta. Nauja Australijos vyriausybė tokį Australijos duotą pareiškimą atšaukė, Lietuva ir kitos Pabaltės valstybės laikomos Sov. Sąjungos neteisėtai okupuotos. (299-300 psl.).

Anglijoje (Didžiojoje Britanijoje) lietuviai ramovėnai užmezgė draugiškus santykius su Britų Legiono (British Legion) organizacija. Apie tai pranešė Manchesterio skyrius ben-

draujant su Eccles miesto vadovybe. (321 - 325 psl.).

Kanadoje pradėjęs veikti Hamiltono skyrius tuojau užmezgė artimus ryšius su Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovės" Centro valdyba. (331 psl.). Jie pakvietė padaryti pranešimą du lietuvius jūrininkus, pasiūlymus nuo Sovietų Rusijos kontroliuojamo laivo "Alytus". Tie du lietuviai jūrininkai (Albinas Vibrys ir Jurgis Vaitkevičius) tokį pranešimą lietuvių visuomenei padarė. Tiems lietuviams jūrininkams leista pasilikti Kanadoje. (331 psl.). Kanados ramovėnai taip pat užmezgė draugiškus ryšius su Kanados karių veteranų vadovybę. (333 psl.). Kanados ramovėnai prisiminė okupantų naikintus lietuvius (Baltic Holocaust Day), apie lietuvius informavo kanadiečių spaudą, universitetus (355). Pasiuntė aukų *Kariui*. Jų valdybų, mirusiųjų narių sąrašai.

Apie *Kario* būklę 1961 - 1987 m. paskelbta 367 - 378 psl., su reikšmingomis iliustracijomis. Tasai rašiny

spausdintas *Kario* nr. 5 (1652), p. 197-208 psl.), 1989 metais.

Po Lietuvių Karių Veteranų Sąjungos Ramovės statuto, paruošto 1974 m. Čikagoje (379-387), gražiai, su puikiomis nuotraukomis paskelbta apie LDK Birutės karių šeimų draugiją Čikagoje, Detroite, Klivelande, Los Angeles, Niujorke. Jų visų veikla pasigėrėtina, džiugi.

Pabaigoje (410-411 psl.) sąrašas organizacijų, asmenų iš anksto perėmusių minėtos knygos spausdinimą. Ačiū jiems!

Knyga didžiai vertinga, neabejotinai talkinanti užsienio lietuvių istorijai. Tai bendra talka įvairiuose skyriuose veikusiųjų, juo labiau viską gražion krūvon sudėsčiusio stambios knygos redaktoriaus Balio Raugo, Brooklyno, N.Y., lietuvių pranciškonų spaustuvės švarus darbas, tiktai 500 egz., tai netrukus bus spaudos retenybė. Knygoje man vienas dalykas rėžė akis: kai kuriose nuotraukose vardinami iš kairės (taip ir turi būti),

o kai kuriose — iš dešinės. Tai apgailėtina nesąmonė! Matomai, iš dešinės stovintis ar sėdintis būtinai norėjo, kad jo pavardė būtų įrašyta pirmąja! Ne nuo įrašymo eilės pareina asmens garbė. Lietuviai ir europiečiai rašo iš kairės dešinėn, o ne iš dešinės kairėn. Tokios tvarkos laikantis net nereikėtų vardinti sėdinčiųjų eilės, nes visi supranta kaip "iš kairės į dešinę".

Algirdas Gustaitis

TAISOMA KLAIDA

Š. m. *Kario* Nr. 6, psl. 249, gen. Vlado Mieželio antkapio aprašyme klaidingai išspausdinta vietovė ir kt. Turi būti: A. a. gen. Vlado Mieželio antkapį Sun City, Ariz., kapinėse pašventino vysk. P. Baltakis. Tačiau tenka paaiškinti, jog *Kario* redaktoriui antkapio nuotrauką atsiuntė prel. Juozas Prunskis, pažymėdamas, jog jis metinių proga aukojo už mirusį generolą šv. mišias.

Įslygkite Istorinius Lietuvos žemėlapius:

1595 m. G. Mercator — Lietuva.

1656 m. lietuvių-švedų kautynės prie Sandomiro.

1656 m. lietuvių-švedų kautynės prie Pilypavo.

1749 m. I. Nepreckio Lietuvos žemėlapis

Siektinos nepriklausomos Lietuvos žemėlapis paruošė, Alg. Gustaitis.

Neseniai išspausdinti:

1605 m. lietuvių-švedų kautynės prie Salaspilio.

Ptolemėjo žemėlapiu atspaudas apie Baltijos pakraštį.

Žemėlapiuose originalūs įrašai ir jų vertimai lietuviškai. Alg. Gustaičio aiškinimai. Visi tie žemėlapiai plakato formato. Kiekvieno kaina su persiuntimu 12 dol. Illinois gyventojai dar pridėda 80 ct. valstijos mokesčio.

Užsakymus siųsti: **Draugas, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.**

Marijos Aukštaitės Literatinio Fondo Leidiniai

Kaina

(su pašto išlaidom \$)

1. ROŽIŲ VASARA. – eilėraščiai.....	15
2. IŠEIVĖS KELIU. – biografija	10
3. IŠEIVĖ. – biografija	11
4. ANT MARIŲ KRANTO romanas	14
5. NUBANGAVĖ KŪDIKYSTĖS DIENOS, autobiografija.....	10
6. LYRIKA, poezija, aforizmai	11
7. IŠEIVĖS MEMUARAI, – biografija	12

Poetės Marijos Aukštaitės gimtadienio proga išspausdinos išėjo jos 14-kos apysakų knyga "AUDRINGAIS VIEŠKĖLIAIS". Surinko Hedino Typesetting, spausdino Lith-Art Ltd. Toronte. Išleido Marijos Aukštaitės Literatinis Fondas. Knyga susideda iš 396 psl., kaina \$30.00. Galima įsigyti per:

A. F. Navikevičius

Poetės Marijos Aukštaitės Centras
46 Arthur Mark Drive
Port Hope, Ontario
Canada L1A 3X1

TORPEDOS

Apie šį laivyno ginklą ICA žurnale rašė John Christy. Torpedos idėja pirmiausia kilo praeitą šimtmetį į dimisiją išėjusiam Austrovengrijos kariuomenės kapitoniui Giovanni Luppis. Torpedos terminas buvo pradžioje taikomas tiek dabar vadinamoms torpedoms, tiek ir vietoje užinkaruotoms minoms. Pirmosios torpedos savo varomojo mechanizmo neturėjo. Tai buvo sprogstami užtaisai, pritvirtinti prie ilgos karties, kuriuos prie priešo laivo slapta pristumdavo mažas laivukas ir ten išsprogdindavo. Tai buvo ir sprogdintojui labai rizikinga operacija. Luppis buvo numatęs, kad torpeda, vairuojant ją iš tolo vielomis, savo mechanizmo varoma turi pati priplaukti taikinį, bet to sumanymo realizavimas atiteko Austrijoje tuo metu dirbusiam anglui Whitehead. 1866 m. jis pademonstravo tokios formos cilindrą su suspaustu oro varikliu ir sprogstamu užtaisu prieky. Jis galėjo nuplaukti apie 300 metrų tik šešių mazgų greičiu. Torpedos tobulėjimas vyko nepaliaujamai, bet savo esmėji liko ta pati: aptakus cilindras, varomas kompaktiško variklio su krypties ir gilumos stabilizatorium.

Apie 45 metus torpeda buvo paviršiaus ginklas, leidžiamas iš tuo metu taip vadinamų torpedinių laivų ar, tiesiog, torpedininkų, kovai su kuriais pradėti naudoti torpedininkų naikintojai, dabar vadiname paprastai

naikintojais, kurie patys naudoja torpedas. Keitėsi torpedų iššovimo priemonės ir metodai, bet torpeda liko vienas svarbiųjų laivyno ginklų.

Ankstyvieji torpedų varikliai veikė karštu ir suspaustu oru. Vėliau, pradėjus naudoti garo variklius ir elektros akumulatorius, apie I pasaul. karo pradžią, pasiekta kelių tūkstančių metrų distancijos ir 30 iki 40 mazgų greičiai. Tuo metu torpedos dar buvo karo laivų ginklas naudojamas prieš karo laivus. Prieš civilius laivus karo laivai naudojo savo artileriją.

Povandeninio laivo potencialas buvo suprstas I pasaulinio karo pradžioje. Jį padarė realų du veiksniai. Pirmas jų buvo dizelio variklis, saugesnis ir pajėgesnis už benzininį. Antras buvo torpeda, kuri buvo lyg specialiai sukurta naudoti iš nardlaivio. Nuo to laiko torpeda ir liko nardlaivių pagrindinis ginklas.

Tarp abiejų karų dar buvo išrutioltas torpednešis lėktuvas. Šie lėktuvai nusiaubė JAV laivyną Havajuose, Japonijai klasingai pradedant karą.

Antrojo pas. karo metu Atlante daugiausia puolimų torpedomis buvo įvykdyta iš nardlaivių, bet Pacifike torpedas naudojo patuliniai motorlaivai, lėktuvai, nardlaivai, naikintojai, net lengvieji kreiseriai. Tiek karinė, tiek ir prekybinė laivininkystė nuo torpedų nukentėjo daugiau, kaip bet kurio kito ginklo.

Torpedos struktūra yra paprasta. Tai nuo 8 iki 20 pėdų ilgio, nuo 12 iki 32 colių diametro cilindras, apvaliu priekiu, siaurėjančia uodega su pora priešingom kryptim besisukančių propelerių. Į priekį nuo propelerių yra dvi statmenos ir dvi horizontalios vairuojamosios plokštumos. Torpedos lukšte buvo 4 žymesnės dalys ar kompleksai: sprogstamasis užtaisas su sprogikliu, groskopinis vairuojamasis ir valdomasis įrengimas, kuro tankas ir suspausto oro tankas, pagaliau variklis. Tokios torpedos buvo labai patikimos ir tik retkarčiais pasitaikydavo, kad torpeda į taikinį plaukdavo šokinėdama vandens paviršiumi.

II pasaul. karo pradžioje amerikiečių torpedos buvo atsilikusios nuo kitų šalių torpedų, dažnokai pasitaikydavo sprogiklių defektų. Mažesniosios, Mk. 13, siekė ne daugiau kaip 4 mylias. Japonų "ilgosios ietys" plaukdavo žymniai toliau ir greičiau.

Torpedos sėkmingumas priklausė nuo to, kaip tiksliai buvo apskaičiuotas jos ir taikinio judėjimo greitis ir kryptis. Didesniam tikslumui pasiekti torpedos vairai dabar jungiami su garso jautrukais, panašiai kaip nardlaivių naudojama sistema laivų garams sekti. Pradžioje ši sistema buvo mažai efektinga, nes joje buvo naudojamos daug energijos reikalingos diodinės lempos. Karui artėjant prie pabaigos, tos lempos buvo ištobulintos ir buvo sukurta pirma į garso bangas plaukianti torpeda Mk. 32. Buvo ištobulėję ir tolašumas bei sprogdikliai.

Karui pasibaigus, torpedos tobulinamos ir toliau. Varikliai ir toliau yra dviejų skirtingų tipų. Vienas tipas kuru naudoja gryną etilo alkoholį, turintį didelę šiluminę vertę, kuris degdamas kaitina suspaustą orą ar garą, kurie suka variklį. Jo neigiama savybė yra ta, kad torpeda palieka vandenyje aiškiai matomą oro pėdsaką. Elektromotorus naudojančios torpedos tokio pėdsako nepalieka ir taikiniui yra sunkiau torpedos išvengti.

Vėliausi torpedų tobulinimai daromi konstruojant sistemas, kurios gar-

VILNIJOS LENKŲ KLAUSIMAS TEBĖRA AŠTRUS

Lietuvos lenkų klausimas Vilniaus krašte yra dažnai mūsų spaudoje gvil-denamas, kartais nuosaikiai, bandant surasti abiem pusėm priimtina spren-dimą, o kartais ir gana aštriai pasisa-kant apie lenkų nuolat darytas Lietu-vai skriaudas istorijos eigoje. Šiuo klausimu dažnai rašoma *Tėviškės žiburiuose*, tad jo straipsniais čia ir pasinaudosime.

Inicialais J.B. pasirašęs liepos 18 TŽ numeryje pamini lenkų suvažiavi-mą Vilniuje. Pagal Sov. S-gos gyven-tojų surašymą Lietuvoje lenkais pasi-sakė 258.300 asmenų, arba apie 7 proc. visų Lietuvos gyventojų. Pr. m. gegužės mėn. buvo Vilniuje įsteigtas Lietuvos lenkų visuotinis kultūrinis susivienijimas, kurio susirinkime da-lyvavo apie 200 asmenų. Šiuo metu org-ja turi 12.000 narių su 50 skyrių daugiausia Vilniaus ir Šalčininkų rajo-nuose.

Š. m. balandžio mėn. Vilniuje įvyko šios org-jos atstovų suvažiavi-mas, kuriame dalyvavo 736 atstovai.

Jame dalyvavo ir tie kurie Lietuvos vyriausybės ir kompartijos vadovai. Šiame suvažiavime org-jos vardas buvo pakeistas į Lietuvos lenkų są-junga, nes, būdama kultūrinė org-ja, negalėjo kištis į politinius reikalus. Suvažiavimas nesikuklino ir reikalavo visos eilės privilegijų kaip 3 val. radi-jo programos, mėnesinio kultūros žurnalo televizijos stoties, sritinės au-tonomijos jų gyvenamoms vieto-vėms, lenkų kalbai oficialaus statuso pripažinimo, jaunimo teatro, 8 proc. vietų aukštosiose mokyklose, lenkų k. pamaldų Vilniaus katedroje ir Len-kijos konsulato Vilniuje. Suvažiavi-mas nepalankiai sutiko Lenkijos Soli-darumo unijs vado Lech Walensa var-dą paminėjimą, nes Solidarumo vadai pabarė lenkus už dalyvavimą Je-dinstvos org-joje.

Lietuvių ir lenkų santykiams page-rinti iš žinomesnių lietuvių kultūri-ninkų pažymėtiną vaidmenį vaidina dr. Tomas Venclova, didelis toleran-tas, nesišvaistęs įvairiais kaltinimais

Iškalbusis paminklas

so vandenyje (hidrofoniniu) metodu vestų jas į taikinį. Tokios sistemos da-bar sudaro penktą kompleksą, kuris įdedamas torpedos pačiame priekyje. Šios torpedos vadinamos akustinėmis torpedomis. Jos pasirodė dar II pa-saul. karo metu, bet dėl dar labai pa-prastos elektronikos siekė netoli. Elektronikai tobulėjant, buvo įvesti gaishtukai, kad sistema pradėtų veikti jau kiek atitolus no torpedą išleidusio laivo. Toliau tobulinant, hidrofoninės

sistemos pradėjo skirti ir įvairių garso šaltinių — laivų skirtingus "garso pro-filius".

Povandeniniam laivui iš taktinio ginklo išvirtus strateginiu (nešančiu strategines atominės raketas), kilo reikalas torpedas aprūpinti taikinio ieškančiais įrengimais, kurie patys leidžia garso bangas ir "klausosi" jų aidu, grįžtančio nuo taikinio. Toje sri-tyje jau daug yra pasiekta JAV, D. Bri-tanijos, Australijos, Švedijos, Italijos

laivynuose. Torpedos jau pasiekia 55 mazgų greitį, iki 30 mylių distanciją ir gali nerti iki 1.000 metrų, nes iki tokios gilumos gali nerti ir kaikurie povandeniniai laivai.

Torpedos tobulinimas, jos veiks-mingumo didinimas tebesitęsia. Kas jau pasiekta, žinoma, pilnai neskel-biama, bet yra tikra, kad torpeda ir ateityje bus vienas pavojingiausių ginklų.

S.T.

lenkams už jų padarytas lietuvių tautai skriaudas istorijos bėgyje ir iešką tarpusavio susipratimo. Būdamas iš esmės kultūrininkas, o ne politikas, jis savo mintis skiria Lenkijos kultūrininkams, su kuriais, užkasus kovos kirvius dėl praeityje patirtų skriaudų iš lenkų, raginama ieškoti susitarimo ateities vardan. Jo polinkis reikalauti iš lietuvių didesnės tolerancijos lenkams lietuvių visuomenės masėje pritarimo neranda, tačiau kultūrininkų tarpe jo mintys pritarėjų visada turės.

Iš Lietuvos kilusių lenkų kultūrininkų šiuo klausimu pasisakymų sulaukėme iš Nobelio premijos laureato lenkų poeto Czesław Milosz, kuris yra gimęs Lietuvoje, bet pasisavinęs lenkų kultūrą. Jo pasisakymas lietuvių-lenkų santykių tema buvo išspausdintas Paryžių leidžiamam lenkų žurnale *Kultura*, kurį plačiai atpasakoja tais pačiais J. B. inicialais pasirašęs *Tėviškės žiburių* liepos 11 numerį. Ir Milosz kaip ir Venclova yra susirūpinęs lietuvių-lenkų konflikto atsinaujinimu. Jam atrodo, kad lenkiškai kalbanti mažuma į visa tai žiūri iš padilbų, lyg neturėtų bendros atsakomybės už krašto likimą. Pagal ją čia veikia įsisėnėjęs nenoras ir apmaudas, kurį protu sunku išaiškinti. Poetas nurodo, kad istorijoje yra pavyzdžių, kada skirtinga kalba kalbantieji žmonės pasirenka kita kalba kalbančią tautą, kaip vokiškai kalbantieji Elzaso gyventojai pasirinko prancūzų tautą ar anglų k. kalbantieji airiai — airių tautą. Pagal jį taip galėtų pasielgti ir Lietuvoje gyvenantieji lenkai. Jis nurodo, kad Lietuvos separatizmas yra Didžiosios Lietuvos kuniškaištijos palikimas, prasidėjęs lenkiško romantizmo laikais. A. Mickievičius parašė *Živilę, Gražinę ir Konradą Valenrodą*. Nors jo gimtoji kalba buvo lenkų, jis Lietuvą laikė savo tėvyne. 19 a. apie Lietuvą rašė F. Bernatavičius, T. Narbutas, J. Kraševskis, kun. L. Jucevičius ir kt. Pastarasis jausdamasis esąs lietuvis, apgailestavo kad "mūsų vaidilos" (Mickievičius) naudojo svetimą kalbą. Poetas nurodo, kad lenkų kalba rašiusių

asmenų prisirišimas prie savo gyvenamo krašto pasikeitė, kai lenkų bajorija padėjo kovoti prieš carų valdžią. Tada teritorinis lojalumas išnyko ir buvo pakeistas lojalumu lenkų tautai, nesvarbu kur jos nariai gyventų.

Jam atrodo, kad sunku būtų atitaisyti dešimtmečiais tebesitęsusių šovinistinės veiklos pasekmes. Nei lenkai, nei gudai, nei lietuviai nenorėjo atstatyti Didžiosios Lietuvos kunigaiškystės. Po I. d. karo Rytų Europoje į valstybės pasus buvo įrašoma asmens tautybė, o Vakarų valstybėse — pilietybė.

Poetas pataria lenkams neišsižadėti savo kalbos ir kultūros palikimo ir ragina suprasti, kad tas palikimas nėra Lenkijos, bet istorinės Lietuvos.

Į dr. Tomo Venclovos "Kreipimąsi į lietuvius ir lenkus Lietuvoj" reagojo ir Varšuvoj gyvenanti Živilė Makauskienė (*Pasaulio lietuvis*, 1989 m. birželis - liepa). Autorė pastebi, kad Venclova esąs blogai informuotas apie lietuvių-lenkų santykius Lietuvoje. Laiško autorė nurodo, kad Lenkijos žurnalistai ir net profesoriai arba yra blogai informuoti apie Lietuvą, arba stačiai Lietuvos nepakenčia. Žurnalistai, jei norėtų, galėtų gauti tikros informacijos apie Lietuvą ir jiems nereikėtų faktų iškraipyti. Piktybiškai yra nusiteikę ir kai kurie Lenkijos profesoriai, moką lietuvių kalbą, kaip prof. Piotr Lossowski, kuris rašo Lietuvos istorijos klausimais, bet atakuoja prof. Zigmą Zinkevičių. Lenkų laikraščiai atsiliepiimų, atitaisančių melagingas žinias, nespausdina.

Visa antilietuviška banga lenkų spaudoje ypač sustiprėjo paskelbus lietuvių kalbą valstybine kalba. Lenkijos spauda, radijas ir televizija sudaro įspūdį, kad Lietuvoje prieš lenkų įsigalėjimą buvusi kultūrinė dykuma, kad kalbėti apie lietuvių kultūrą praeityje esąs nesusipratimas.

Pateikęs šiuo klausimu kai kurių žinomų asmenų pasisakymus, šio skiriau redaktorius mano, kad ieškojimas kultūringų santykių su Lietuvos lenkais yra būtinas, nors dažnai dėlto

tektų ir nusivilti. Nepriklausomai Lietuvai atsistačius, šis klausimas neišnyks, ir jį spręsti reikia jau dabar pradėti, nesišvaistant užgauliojimais ir panieka kitaip kalbančiam, bet stengiantis paveikti lenkus, kad ir jie tokiomis pat blaiviomis akimis pažvelgtų į lietuvių siekimus.

Mažlietuvių dienos Klaipėdoje

Liepos 18 d. *Tėviškės žiburiuose* Mažosios Lietuvos veikėjas Anas Lymantas džiaugiasi, kad Klaipėdos krašte mažlietuviai stengiasi palaikyti ne tik tarpusavio santykius, bet išeiti ir į viešumą. Gegužės 27-28 dienomis jie sušaukė Klaipėdoje ir Šilutėje mažlietuvių suėjimą, kuriame dalyvavo net 300 dalyvių. Buvo prisiminta į Sibirą ištremti lietuviai (iš Klaipėdos krašto buvo deportuota net 20.000 gyventojų), buvo pasakyta kalbų, papasakota atsiminimų ir įsteigta draugija "Mažoji Lietuva". Visi buvo pasiryžę niekad nepripažinti Mažosios Lietuvos žemių atplėšimo nuo tautos kamieno.

Buvo surengtos eitynės į kapines, aplankyti Sauerveino, Jankaus ir Šilutės kraštotyros muziejai. Rambyno kalnas, Jankaus sodyba.

"Pasaulio lietuvis" išeivijoje

Pasaulio lietuvis jau kuris laikas kiekvienam numeryje pateikia daug medžiagos apie okupuotą Lietuvą ir joje vykstančius įvykius. Nors tiems, kurie pastoviai klausosi Vilniaus radijo ar skaito čia labai paplitusią okupacinę spaudą, PL pateikiamos žinios yra senstelėjusios, tačiau reikia pagirti redaktorių, kad jis pasirūpina surasti įžvalgių dienos įvykių komentatorius.

Savaime suprantama, kad šios mintys gali kai kuriems *Kario* skaitytojams, kurie dar ir šiandien mano, kad LB nėra nieko teigiamo nuveikusi, kad ji tik dubliuojanti kitų veiksmų išskeltus reikalus, gali ir nepatikti. Bet, stengiantis būti nešališku, reikia atiduoti "kas Dievo Dievui, o kas ciesa — ciesa".

Ir paskutiniame birželio-liepos numeryje kiek daug informacijos apie įvykius Lietuvoje. Štai keletas jų: vedamasis "Lietuva kitokia, ar kitoks bus ir birželis"? Audronės Urbonaitės "Pasikalbėjimas su Sąjūdžio pirmininku prof. Vytautu Landsbergiu", dr. V. Bieliausko, PLB pirmininko, "Į Estiją, Latviją ir Lietuvą skverbiasi laisvės spinduliai", "Estijos, Latvijos ir Lietuvos Liaudies frontų atstovų kreipimasis ir jų susitarimas bendradarbiauti", "Lietuvos TSR Aukšč. tarybos deklaracija", Broniaus Nainio "Pokalbis su kun. Alfonsu Svarinsku", Angonitos Rupyšytės "Kas laimės būsimus rinkimus" ir dar visa eilė kitų straipsnių, vienu ar kitu požiūriu paliečiant Lietuvos realus.

Tėviškės žiburiai š. m. rugpjūčio 15 d. išspausdino Vyt. Skuodžio straipsnį, kurio keletą ištraukų čia perspausdiname.

Prof. V. Landsbergio vizitas Amerikoje turėjo politinę misiją. Aplamai, kaip pripažino pats svečias, tas vizitas buvo sėkmingas.

Didelį dėmesį jam parodė didžioji amerikiečių spauda. Apie jo apsilankymus ir susitikimus daug rašė ir mūsų išsivijios laikraščiai.

Apžvelgiant prof. V. Landsbergio vizitą Amerikoje, vis tik pastebimos dvi tamsios dėmės.

Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininkas, dr. K. Bobelis, prieš pat V. Landsbergio atvykimą, su paskaita svečiavosi Čikagoje. Jam buvo pasiūlyta susitikti su atvykstančiu prof. V. Landsbergiu. Deja, jis nepanoro jo pamatyti.

Demonstratyvus ir keistas VLIKo pirmininko nusistatymas prieš Sąjūdį yra sunkiai suprantamas. Tokia VLIKo pozicija pirmiausiai jį patį kompromituoja tautos akivaizdoje. Be to, ji parodo jog VLIKo vyriausioji vadovybė neturi aiškaus supratimo, kas iš tikrųjų Lietuvoje vyksta.

VLIKo vadovybei vertėtų pasimokyti iš Sąjūdžio vadovų, kurie sugeba

suderinti visų atsikūrusių ir naujai susikūrusių organizacijų ir partijų veiklą taip, kad ten jos visos veikia vieninai ir darniai.

Kol VLIKas nepersitvarkys savo galvosenoje ir veikime, jis neįgys simpatijų ir Lietuvoje. Lai jo neklaidina atskirų grupių "įgaliojimai", gaunami iš Lietuvos.

Antroji prof. Vytauto Landsbergio vizito Amerikoje tamsi dėmė yra tokia. Buvo daromos didelės pastangos, kad jis būtų priimtas Baltuosiuose rūmuose paties prezidento, nors formaliai privačiai audiencijoje. Deja, šios pastangos nepasiteisino.

Metais ar dviem anksčiau prezidentas R. Reaganas buvo priėmęs grupę Vakaruoje atsikūrusių Sovietų Sąjungos disidentų ir prašė jų patarimų, ką ir kaip Amerika turėtų daryti santykiuose su Sovietų Sąjunga?

The New York Times š. m. gegužės 20 d. laidoje rašė, jog prezidentas G. Bushas Baltijos kraštų atžvilgiu galėtų daug ką padaryti, tačiau JAV laikosi politikos nesikišti į Sovietų Sąjungos vidaus reikalus, Laikraštis padarė tokią pastabą: kadangi JAV nepripažįsta Baltijos kraštų aneksijos, JAV galėtų jais rūpintis bent tiek, kiek jį rūpinasi arabais Izraelio užimtoje teritorijoje.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, dabartinių įvykių Lietuvoje šviesoje tapusi pagrindiniu veiksmiu mūsų išsivijoje ir kai kurių kraštų bendruomenių vadovybės turėtų surasti būdą, kad galėtų atkreipti JAV prezidento dėmesį į tai, jog metai iš metų Amerikos vyriausybės deklaruojamas Baltijos kraštų įjungimo į TSRS nepripažinimas yra tiksliai žodžiai neparemti veiksmais.

Prof. V. Landsbergis pasisakė aiškiai ir jo žodžiai atspausdinti *Chicago Tribune* laikraštyje: "Amerikos nepripažinimo politikos nebeužtenka", nes "nepripažinimo politika taip pat turi būti pagrįsta teisingumo įgyvendinimu".

Lietuviai pradėjo atkasti Sibire nukankintus tautiečius

Komunistinė Rusija, ypač Stalino laikmečiu, nužudė daug milijonų jiems įtartinų žmonių, tarp jų daugybę lietuvių — vyrų, moterų, vaikų, kūdikių. Tokie žudymai buvo ne vien Stalino ar jo klicos "žygdarbiai", tai vykdė didžioji rusų tautos dalis, akla bolševizmui atsidavę kitų tautybių žmonės. Kalti ne vien komunizmo suklaidintieji. Kalta beveik visa rusų tauta, nes nelaimingų suimtųjų, iš-tremtųjų kankinimus vykdė paprasti, eiliniai, rusai ar jų sukvailintieji.

1989 metais rusai iš Kremliaus tariamai prisipažįsta prie jų pirmtakų vykdytų kai kurių nusikaltimų. Po keleto dešimčių metų leidžia iškasti nukankintųjų kaulus, juos palaidoti. Tuo pasinaudojant, okupuotieji lietuviai atrado kai kur Sibire ir kitokiose Rusijos vietovėse nukankintų, pamestų ar į žemę užkastų lietuvių palaikus, vietomis jų karstus. Rusai tokių nukankintųjų palaidojimo vietas slėpė, tiksliai kaip pavyko sužinoti, jei dar buvo gyvų liudininkų. Daugelio žuvusių lietuvių palaikus suėdė laukiniai gyvuliai, sutrūnijo pakrūmėse, nuskendo pelkėse ir šaltose upėse. Jų nebus įmanoma atrasti. Rusų tautos padaryti nuostoliai lietuvių tautai yra milžiniški, ir toji didžiojo nusikaltimo bausmė turi kristi ant visos Sovietų Rusijos, nes tai buvo žmonių naikinanti gyvoji velniava dvidešimtame amžiuje.

Amerikiečių televizijos stotis CBS savo vakarinėje žinių laidoje 1989 rugpjūčio 16 d. vakare rodė kaip Sibiro amžinuose šalčiuose į medines dėžes sukištieji rusų nukankinti lietuviai iškasami, jų karstai apraukiama lietuviškomis geltona-žalia-raudona vėliavomis, susirinkusiems giedant liūdnas lietuviškas giesmes vežami į rusų okupuotą Lietuvą, tenai sutinkami prie bažnyčių, katedros. Jie bus palaidoti kaip lietuvių tautos kankiniai, jei pavyks išaiškinti žuvusiųjų, nukankintųjų asmenybes. Pranešė

Nukelta į psl. 380

MARKSIZMAS – LENINIZMAS

Marksizmo dvasinis tėvas ir kūrėjas, Vokietijos žydas Karolis Marksas (Karl Heinrich Marx, gyvenęs 1818 – 1883) buvo ir tebėra įdomi, istoriškai reikšminga figūra. Jis taipogi buvo pilnas prieštaravimų, kontrastų, savo mokslu paveikęs didoką pasaulio dalį. Jau 1955 metais apie bilijonas žmonių gyveno marksistų valdžioje, bet jis savo asmeniškai, ekonominio gyvenimo nemokėjo tvarkyti ir gyveno skurde, didele dalimi išlaikomas savo draugo, pasekėjo ir rėmėjo, vokiečio pramonininko Friedricho Engelso lėšomis.

Į Markso mokslą nevisai lengva gilintis; jo pagrindinis veikalas „Das Kapital“, stambi knyga, yra tokia abstrakti ir sunkiai skaitoma, ir tik retas žinovas ją skaito ir dar retesnis pilnai supranta. Jis operuoja aukštai skambančiomis sąvokomis, kaip pvz. dialektinis arba istorinis materializmas, pridedamoji vertė (sąvokos, kurias tik nedaug žinovų supranta), bet faktiškai galima jo mokslą suvesti į vieną pagrindinę tezę. Marksui viso blogo, viso pikto šaltinis yra gamybos pramonijų (fabrikų etc.) privati nuosavybė. Jis įsitikinęs, kad jeigu tik privati nuosavybė būtų panaikinta, skirtumai tarp išnaudotojų ir išnaudojamųjų, tarp galingų ir silpnų, tarp turtingų ir neturtingų žmonių būtų panaikinti arba išnyktų, ir žmonija būtų laiminga; mes tada turėtumėm, sako Marksas, rojų ant žemės. Tą sakydamas, jis aiškiai prieštarauja krikščionybei, kuri žada dangų, bet tik po mirties. Reikia pripažinti, kad, smerkdamas privačią nuosavybę,

Marksas turėjo tam tikro pagrindo, nes naujai įsikūręs jaunasis kapitalizmas XIX amžiaus pradžioje parodė kai kurių itin neigiamų savybių, pirmoje eilėje paprasto eilinio darbininko kartais žiaurų išnaudojimą.

Markso idėjos turėjo, bent pradžioje, gana didelį pasisekimą. Jis ypač tiko tiems žmonėms, kuriems ekonominiame gyvenime nepasisekė, kurie nesugebėjo sukrauti sau kapitalo, ir kuriems šios Markso idėjos davė gražų pagrindą reikalauti, kad turtingųjų kapitalas būtų iš jų atimtas. Buvo mestas šūkis „Vok tai, kas buvo pavogta“, arba, skambiau išsireiškus, „eksproprijuok eksproprijatorius“. Markso idėjos taipogi rado didoką atgarsį kai kuriuose inteligentijos sluoksniuose, atseit žmonėse, kurie yra atsidavę knygoms, studijoms, ir kurie moka gražiai išsireikšti gyvu žodžiu ar raštu, bet kuriems laisvoje ekonomijoje nesiseka, nes jie neturi tam tikslui reikalingų savybių, atseit elementaraus praktiško proto, veržlumo, drąsos, iniciatyvos.

Marksizmo problema štai kame: jis piešia itin viliojantį vaizdą — tik panaikinkime privačią nuosavybę ir viskas bus tvarkoje, nereikės net valstybės organizacijos su jos tvarka ir prievartos priemonėmis; žmonės gyvens ramioje, taikingoje bendruomenėje bus rojus ant žemės. Gyvenimo patirtis ir išmintis tačiau rodo, kad šitokia pažiūra yra per siaura. Nesileidžiant į teologijos bei filosofijos gilumas, galima konstatuoti, kad privati nuosavybė ir jos naudojimas piktam

yra ne priežastis, o pasekmė kai kurių blogų, piktų savybių, glūdinčių žmogaus sielos ir charakterio gilumoje. Skelbdamas ateizmą ir atmesdamas krikščionybę, marksizmas visą žmogišką galvoseną grindžia medžiaga, materija. Tokios ir panašios mintys kai ką ir patraukia. Tad ir nestebėtina, jog marksizmo idėjos sklido ir plito pirmoje eilėje Europoje, bet toliau ir kitur. Steigėsi socialdemokratų draugijos, klubai, po to ir politinės socialdemokratų partijos, kurios pradėjo imtis kartais gana sėkmingos veiklos.

Žymios įtakos marksizmo raidoje ir plėtimesi, bet taipogi ir jo metamorfozėje ir, galima sakyti, jo išsigimime turėjo rusas Vladimir Iljič Uljanov, kuris vėliau prisiėmė pavardę Lenin. Leninas buvo visai ne proletariškos kilmės — jo tėvas (kalmukų, ne rusų kilmės) buvo aukštokas caro Rusijos valdininkas, bet jis jau anksti pamatė, kad marksizmo idėjos būtų jam ir jo bendraminčiams itin tinkama priemonė bet kurioje valstybėje pasiekti valdžios viršūnę ir ten savo tikslus vykdyti.

Lenino rankose marksizmas pasikeitė: vardas liko tas pats, bet doktrinos esmė iš pagrindų pasikeitė. Marksas vaizdavosi, kad marksizmas yra įmanomas tik aukštai išvystytame kapitalistiniame krašte, kur pramonė, nors ir privačiose rankose, yra aukštai organizuota, ir kuriame yra gausus proletariatas, atseit pramonės darbininkija, kurią reikia tik tinkamai organizuoti, kad įgalinus ją perimti valdžią legaliais rinkimais ir tada visą privačią pramonę nacionalizuoti, kad ji tarnautų visiems žmonėms.

Leninas visą šį Markso mokslą pagrindinai pakeitė, nors ir paliko pavadinimą. Tiesa, Leninas akivaizdoje buvo visai kitokios ekonominės, socialinės, politinės padėties. Markso galvosenoje įvesti socializmą būtų įmanoma tik valstybėje su aukštai išvystyta pramonė ir gausiu, organizuotu proletariatu, tuo tarpu kai Lenino tėvynė, rusų caro imperija, atrodė visai kitaip. Rusijos gyventojų

didžioji dauguma buvo žemdirbiai, ūkininkai, o pramonės proletariatas buvo palyginamai mažas ir menkas, ne tik savo skaičiumi, bet ir savo politiniu socialiniu svoriu ir reikšme. Tad Leninas ėmėsi kitokios taktikos.

Dar gyvendamas tremtyje, Šveicarijoje iki 1917 m., Leninas savo gausiuose raštuose, knygose, laiškuose etc. nepaliko jokios abejonės, kad jis nusistatęs prieš bet kokio plauko demokratiją ir kad jo nuomone įvesti socializmą Rusijoje bus įmanoma tik tada, kai to darbo imsis politinė partija, sudaryta iš palyginamai mažo skaičiaus politinių profesionalų revoliucionierių, kuri įves "proletariato diktatūrą", atseit negailestingai susidoros su bet kokia politine opozicija, ne tik plačioje visuomenėje, bet net ir pačioje partijoje. Šiuos ir panašius klausimus sprendžiant, Rusijos socialdemokratų partija savo suvažiavime, Briuselio mieste 1903 m., suskilo į daugumos (bolševikai) ir mažumos (menševikai) sekėjus. Bolševikai vėliau pasivadino komunistų partija. Tokiu būdu dabar turime ir socialdemokratų, ir komunistų partijas. Jos abi skiriasi savo priemonėmis galutinam savo tikslui pasiekti, bet pažymėtina — ir kartais primirštama: jų tikslai tie patys.

Šiame sąryšyje įdomu pastebėti, kad pats Marksas ir, jo įtakoje, Leninas savo politinėje polemikoje visiškai nesilaikė elementaraus mandagumo. Jeigu jie abu kada nesutikdavo su kitų reiškiamomis politinėmis nuomonėmis, net jeigu tai būtų jų artimi draugai ar bendradarbiai, jie nesitenkindavo pasakymu, kad jie nesutinka; jie būtinai turėjo tą savo politinį priešą ar tai grupę, ar net ir atskirą asmenį, kolioti, koneveikti paskutiniaisiais žodžiais, sumaišyti juos su purvu. Ta tendencija koliotis dar ir šiaudien nėra išnykusi iš komunistų ar socialdemokratų leksikono, nors ji kartais ir atrodo apsilpusi.

Pastebėtina, kad ligi šiol dar pasaulyje nebuvo tautos, kuri būtų sąmoningai, laisvuose demokratiniuose rinkimuose priėmusi komunistinį

režimą. Net ir caro Rusijoje to nebuvo. 1914 m. caras Nikolajus II įvėlė didžiąją Rusiją į Pirmąjį pasaulinį karą. Dabar, žiūrėdami atgal, matome aiškiai, kad tas karas buvo visiškai nereikalings. Juk tik dėl to, kad Austrija - Vengrija, užsigavusi ant Serbijos už tai, kad vienas serbas nušovė Austrijos sosto įpėdinį, paskelbė Serbijai karą, nebuvo reikalo Rusijai skelbti karą Austrijai - Vengrijai. Tas karas cariniam režimui pasibaigė liūdnai. Rusija karą pralaimėjo, nusilpo. Caras turėjo atsisakyti sosto, buvo nužudytas. Visa Rusija atsidūrė suirutėje. Demokratas Kerenskis perėmė valdžią, bet turėjo ją tik tokį trumpą laiką, nes nespėjęs pasireikšti. Leninas gudriai išnaudojo šią retą suirutės situaciją ir su savo palyginamai maža profesionalų revoliucionierių grupe, komunistų partija, perėmė valdžią. Leninas gerai suprato, kad rusų tauta laisvai, savo noru niekad nepriims komunizmo, pagrįsto privačios nuosavybės panaikinimu. Jis todėl įvedė "proletariato diktatūrą", panaikino bet kokias civilines teises, naudodamas baisų terorą. Žymiausias to žiauraus teroro organizatorius ir vykdytojas buvo lenkas bajoras Feliks Eduardovič Dzierzynski (1877 - 1926), kilęs iš Ašmenos apskrities. Lenino pavestais, jis bolševikinį terorą vedė nepaprastai žiauriai, naikindamas, žudydamas ne tik bolševikų opoziciją, bet ir įvairių kitų kategorijų žmones, vienu ar kitu pagrindu nepriimtinius bolševikų režimui, net jeigu jie ir nebuvo kaltinami kuriuo nors konkrečiu nusikaltimu. Kai kurie lenkai dabar juokiasi, sakydami, kad lenkai turėtų Varšuvoje pastatyti gražų paminklą Dzierzynskui, nes, girdi, nebuvo ir nėra kito lenko, kuris būtų išžudęs tiek daug rusų.

Leninas, iš ilgametės opozicijos ir tremties pagaliau įkopęs į valdžią, greitai įsitikino, kad komunizmo metodais, atseit diktatūra ir terorą, neįmanoma valdyti tautos. Tad, neturėdamas kitos išeities, Leninas įvedė laikiną "naująją ekonominę politiką" (NEP), leisdamas bent smul-

kią, kasdieninių reikmenų privačią prekybą, kas, žinoma, reiškė bent laikiną atsisakymą marksistinių, komunistinių principų ir bent daliną sugrįžimą į laisvą ūkį, į kapitalizmą. Šita NEP veikė maždaug trejis metus, kol sovietinė ekonomija bent kiek atsigavo, bet tada buvo panaikinta ir vėl buvo sugrįžta prie komunistinės santvarkos, kuri vėl pasirodė neveiksminga, neefektyvi. Čia įdomu paminėti amerikietį biznierių, milijonierių dr. Armand Hammer, dar gyvą, turintį jau apie 90 metų amžiaus. Jis darė biznį su sovietų valdžia jau nuo pat 1917 m., buvo asmeniškai pažįstamas su pačiu Leninu. Dr. Hammer tvirtina, kad Leninas pats jam pasakęs, jog komunizmas neveiksmingas, neveikia, ir jis (Leninas) nėra visai tikras, kaip iš tos neįmanomos situacijos išbristi. Taigi, matome, Gorbačiovas esminiai nesako nieko naujo.

Reikia pripažinti Leninui ir jo sukurtai "proletariato diktatūrai" vieną nuopelną: jie buvo nepaprastai efektyvūs propagandoje. Jos propagandų specialistai sugebėjo įvairiomis priemonėmis, per žurnalus, laikraščius, knygas, filmus etc. sudaryti tokį gražų, nors ir, žinoma, žiauriems faktams visai neatitinkantį vaizdą, kad jie sugebėjo patraukti visai nemažą skaičių žmonių, šiaip, rodos, aukštos inteligencijos, kurie tai propagandai naiviai patikėjo ir pasidarė dideli Sov. S-gos gerbėjai ir užtarėjai. Tokie gerbėjai buvo vežiojami po Sov. S-gą, ištaigingai maitinami ir girdomi, jiems buvo rodomi specialiai parinkti ir gražiai sutvarkyti ūkiai, fabrikai, net kalėjimai. Jie grįždavo namo pilni liaupsės Leninui ir sovietams. Buvo, tiesa, išimčių, kad ir nedaug. Pvz. prancūzas André Gide, kairių pažiūrų rašytojas, irgi buvo pakviestas į Sov. S-gą, bet jis permatė sovietinės propagandos melus, ir, sugrįžęs namo, parašė knygą.

Yra sena teisybė, patvirtinta istorijoje vis ir vėl, kad žmonės imasi siekti

(Nukelta į psl. 370)

IŠ
GROŽINĖS
LITERATŪROS

GYVENIMO DULKĖS

(Tąsa iš š. m. "Kario" Nr. 7)

ANDRIUS NORIMAS

Novelė

— Tu puikiai pataisei čiaupą! Visiškai nebevarva! Ačiū tau labai! O kodėl neišjungti televizijos, jeigu nieko nežiūri?

Algirdas neatsako į tarpdury su klausimais stovinčią žmoną. Spustelėjo elektroninio kontroliuotojo sagutę ir vaizdai ekrane pranyksta pavirsdami centre į šviečiantį taškelį. Bet ir šis greit susilieja su tamsa. Kartu su taškeliu nugrimsta į užmiršties tamsą ir Algirdo karo žygiai, vargo metai, sužeidimas ir draugo mirtis.

Taip, tada jis iš ligoninės grįžo namo, į Ameriką. Sužeidimas krūtinėn buvo nepavojingas, net plaučių nepalietė, bet gydymas nusitęsė dar dėl reabilitavimosi po karo vėl į civilinį gyvenimą. Iki pat paliaubų. Netrukus pradėjo civilio gyvenimą, tęsė pradėtus teisės mokslus. Iki karo tarnybos tėvai mokėjo už jo mokslą, o po Vietnamo savanoriui veteranui viskas veltui! Užgulęs studijas pamiršo Vietnamą, pavojus ir mirtį. Baigė koledžą, gavo tarnybą advokatūros įstaigoje. Netrukus jį paaukštino, pakėlė algą, nes buvo gabus ir sumanus.

Susipažino su Aldona viename lietuvių subuviame. Ji pasirodė sąmoninga lietuvaitė, siekianti žurnalistikos mokslų baigimo. Lygiai kokios jis visada norėjo ir įsivaizdavo, nes pats patriotiškai nusiteikęs dirbo ir lietuviškose organizacijose. Prieš pat vestuves gavo diplomą ir abu stojo prieš kunigą ir altorių. Ištarė priesaikos žodžius. Jis pakėlė jos permatomą šydą bučiniui. Abiejų tėvai kone alpo iš džiaugsmo ir pasididžiavimo, kad turi lietuvišką porą.

Paskui prasidėjo vedybų rūpesčiai. Aldona taip pat gavo tarnybą dienraščio redakcijoje kaip jaunesnioji reporterė. Juodu jau po truputį ėmė taupyti. Bet dar vis su tėvų pagalba įsigijo namą užmiesty. Gražiai įsikūrė. Štai jau septyneri metai praskrido,

lyg margaplunksnė paukštė žydrame danguje! Abu svajojo apie didelę šeimą — mažiausiai keturių vaikų! Bet dar finansiškai netvirtai įsikūrę mokėjo namo skolą. Automobilį ir baldus taip pat įsigijo išsimokėjimui.

“Su šeima reikia atsargiai... Planuokime, kad vėliau nereikėtų gailėtis. Skolų dar yra, bet jau sumažėjo... Kai išmokėsime namą, tada rūpinsimės šeimos sukūrimu...”

Taip Algirdas kalbėjo žmonai. Ji nervinosi, pyko, nekantravo ir reikalavo! Bet kai pajuto kažką ne taip, tai manydama jau esanti nėščia, nuėjo pas gydytoją. Bet pasirodė, jog tai išsivystęs didokas auglys. Ištyrus paaiškėjo, kad piktybinis, o vėliau teko viską išoperuoti...

“Šitaip žuvo visos mūsų viltys ir svajonės turėti šeimą... Likome bergždžia pora! Aldona dar stebėtinai ramiai sutiko šią padėtį. Likdamas vienas su savo mintimis mąstydavau, jog niekas manęs nevadins tėvu ir niekad mūsų namuose nesuskambės skardus vaikiškas juokas... Nyku ir liūdna pasidarydavo. Jokios prasmės ir jokio tikslo gyventi! Ne, negalvojau apie savižudybę, bet svarsčiau — gal gauti skyrybas ir vesti kitą moterį, kuri būtų tinkama šeimai auginti? Bet šie reikalai sunkiai išsprendžiami! Kol prietume iki tikrų skyrybų, kol po to susiraščiau kitą mane pamilsiančią merginą, aš jau būčiau vidutinio amžiaus vyras! Kokią moterį galėčiau vesti būdamas kone 50 metų amžiaus? Jaunos į mane ir dabar jau nebežiūri, o keliais metais už mane jaunesnių labai sunku rasti, nes daugumas savo laiku spėjo ištekėti ir laimingai kuria savo šeimas... O tyčia būti neištikimu žmonai negaliu!

“Kad su Aldute nesugyvenčiau, tai būtų lyg ir paskatinimas skirtis... Bet aš ją myliu, gerbiu. Ir ji mane myli. Nėra jokios priežasties skyryboms! Aldutė taip pat viską labai pergyveno, bet apsvarsčiusi vieną dieną pasiūlė adoptuoti vaiką, kol dar esame jauni. Taip! Kol dar jauni... O šiandien ji jau konkrečiai pasiūlė adoptuoti vietnamietį! Visada su ja sutikdavau, net ir su adoptavimu susigyvenau, bet kad dabar reikės namie turėti azijietį! Tai man atrodo lyg kitos planetos gyventojas būtų įsikūręs...”

Algirdas nervingai vaikštinėja svetainėje. Jo šmėkščiojantis šešėlis atkreipia Aldonos dėmesį virtuvėje.

— Ką tu galvoji, Algi?

Jis sustoja. Tarytum renka mintis sudėliodamas jas į žodžius ir sakinius, tarytum rankioja išblaškytas pagalvės plunksnes.

— Nagi, apie adoptavimą. Rytoj pat bandysiu iš įstaigos skambinti adoptavimo įstaigoms. Tokioms, kurios parūpina bevaikėms poroms vaikus. Šie turi užmokėti už triušą. Kaži, ir mes turėsime sumokėti kiek bus pareikalauta...

— O aš pabandysiu per redakciją... Mūsų žymieji bendradarbiai skrido ir į Vietnamą rinkti žinių apie pokario gyvenimą. Ypač dabar, kai Vietkongo vyriausybė nori atsikratyti karo našlaičių, kurie jiems yra sunki našta... Pamiršau vietnamiečių kalbos žodžius, bet jie našlaičius vadina "Gyvenimo dulkėm"... Atsimeni, skaitei straipsnį?

— Taip, atsimenu.

Juodu nutyla. Aiškiai žino vienas antro mintis, bet kiekvienas atskirai gromuliuoja, tarsi dantimis kramtydami. O mintys gūrios — stipresnė paveja silpnesnę ir nebėra jos! Vis naujos atsiranda, tartum atrajojamos. Abu dar ilgai negali užmigti ir atviromis akimis skrodžia kambario tamsą, lyg norėdami atidengti ateities skraistę.

Skambinimai ir asmeniškai atsilankymai į adoptavimo įstaigas nieko gero neduoda. Vienur visai neturi adoptuojamų vyresnio amžiaus vaikų, kitur reikia laukti net keletą metų savo eilės! Vienoje įstaigoje paaiškėjo, jog visi adoptuojamieji yra juodaodžiai. Jų labai daug ir pasirinkimas didžiulis. Algis vos atsikrato telefonu labai paslaugaus vedėjo siūlymų.

— Ar didelis skirtumas būtų mums adoptuoti asijietį ar juodaodį? Kitos rasės vaikas netinka baltųjų šeimoje. Kažkaip juoda spalva labai jau ryškiai skiriasi nuo baltosios. Geltonoji rasė lyg šiek tiek priimtinesnė. O jeigu kokio vietnamiečio tėvas buvo amerikietis, tai bus jau tik pusė geltonosios rasės! Mačiau ekrane — kai kurie vaikai labai gražių bruožų, tik kiek tamsesni.

— Kita vertus — juk ir lietuvių tauta turi nemažai azijiečių kraujo. Rytinėje Lietuvoje totoriai buvo sudarę kone ištisas kolonijas ir kaimus. Vėliau atsirado mišrių šeimų. Tėvelis man sakė apie tokius Salevičius. Vyras buvo grynas totorius, jo žmona lietuvė. Vaikai nepanašūs į totorius ar azijiečius! Jeigu adoptuočiau pusiau vietnamietį, tai jis užaugęs vestų baltaodė, turėtų beveik gryno kraujo baltuosius vaikus! O gal toksai mano adoptuotasis sūnus susirastų lietuvaite! Tada jų vaikai juk būtų pusiau lietuviai, arba bent baltaodžiai amerikiečiai..."

Kapnys vis labiau ima linkti o žmonos pasiūlymą adoptuoti vietnamietį našlaitį. Pripažįsta, jog Aldona turi daug tiesos, nes ir jis dabar jau supranta jos planą lietuviui išsiauklėti vietnamietį.

— Aldute, nieko nepėšiau adoptavimo įstaigoje. Jų yra kelios — katalikų socialinė Tarnyba, Vaikų Namų Draugija, Vaikų Draugų įstaiga ir daug kitų... Mes negalime laukti keleris metus ir už tai mokėti aukštą mokestį! Nebent norėtum juodaodžio kūdikio! Jų labai daug!

— O, ne, Algi! Nenoriu juodo, nenoriu mažo kūdikio! Nenoriu atsilikusio proto vaiko! O tu, kaip Vietnamo karo veteranas, verčiau pasiteirauk karinėse įstaigose, kaip galėtum išsirašyti iš Vietnamo kokį berniuką ar mergaitę. Taip man patarė mūsų redaktorius Miller.

— Aš priėjau lygiai tos pačios nuomonės!

— Matai, tu tą patį išsprendei, bet sunkesniu, aplinkiniu keliu... Bet aš labai džiaugiuos! Tik pradėkim akciją adoptuoti Vietnamo vaiką! Televizijoje buvo pasakyta, kad tie našlaičiai ieško savo tėvų. Gal jie turi ir tokių vaikų, kurių tėvai žuvę?

Algis kažką mąsto net lūpą kramtydamas.

— Gerai! Šiandien jau per vėlu, bet rytoj pat imiuos žygių! O dabar laikas televizijos žinias žiūrėti.

Kaip buvo įpratę, abudu įsitaiso minkštasuoly ir atidžiai klauso pranešėjų ir reporterių kalbų.

Jei žmogus užsispiria atlikti kokį žygį, uždavinį ar siekti to, kas sudarytų jo savijautai ar savigarbai pasitenkinimo, tai jokios kliūtys nėra nenugalimos! Energingai pradėjęs karinėse įstaigose adoptavimo žygius, Algis Kapnys vieną dieną grįžta iš tarnybos su saulėta šypsena veide.

— Aldute! Jau nutvėriau siūlo galą! Galiu tau pasakyti būsimo mūsų sūnaus vardą ir pavardę!

— Ar tikrai? Dieve, kaip gerai! Nagi, sakyk!

Aldonos balse vyras nepagauna lengvos pajuos kokios gaidelės.

— Tai vienuolikos metų dailus berniukas! Jo vardas Dhom, o pavardė — Hwang Ho.

— Tai sunkūs vietnamiečių vardai... o ką jie reiškia, ar žinai?

— Žinau tik vieną vietnamiečių žodį "Ho". Tai reiškia upė. O Dhom ir Hwang man nieko nesako. Niekad nesistengiau suprasti jų kalbą. Tą berniuką mums jau paskyrė! Štai jo fotografija!

Aldona pagriebė paduotą nuotrauką. Su malonumu žiūrėjo į truputį su išdidžia šypsena veide berniuką.

— O kada Dhom atvyks?

— Dar nežinau. Bet manau, kad netrukus... Beje, man pasakė, kad to berniuko motina tik neseniai mirusi, o tėvas buvo Amerikos karys... Nežinia, ar dingęs, ar žuvęs...

— Vadinasi, berniukas yra visiškai našlaitis!

— Taigi... Todėl jis gali labai greit atvažiuoti!

— Ak, kokia aš laiminga! Aš jau galvoju, kad niekad negalėsiu būti motina...

— Aldute... Aš suprantu tavo motinystės traumą — moteriai įgimta rūpintis vaikais, juos mokyti, auklėti, prižiūrėti... bet dar ne vėlu mums apsigalvoti ir atsakyti adoptavimo. Mano tautinė sąmonė protestuoja prieš kitos tautybės ir visai kitokios rasės vaiko įjungimą į mūsų lietuvišką šeimą...

— Mudu juk dar nesame šeima, tik pora, Algi. Be to, aš esu pasiryžusi iš Tomo ar Dhomo padaryti lietuvį! Jeigu reikės, aš net savo tarnybą mesiu! Į adoptavimo būtinybę žiūriu labiau iš krikščioniškos užuojautos ir supratimo taško. Juk tie vaikai yra nelaimingi našlaičiai! Labai tiksliai juos vietnamiečiai

vadina "gyvenimo dulkėmis"! Įsivaizduok! Jeigu, sakysim, tavo brolis būtų kare žuvęs, o jo žmona neišgalėtų išmaitinti karo nuteriotame krašte gal net ir didesnę savo šeimą — ką tu darytum? Kaip pasieltum? Juk, kaip brolis, priimtum vieną vaiką arba net visus vaikus į savo šeimą, ar ne? Juk aš pažįstu tavę ir tavo gerumą! Juo labiau, jeigu tai tavo brolio vaikas. O pagal Kristaus mokymus mes turime mylėti savo artimą, ne tik brolių ar giminių! Kaipgi kitaip mylėsi savo artimą? Tiktai jam padėdamas, sušelpdamas, priglaidamas, paguosdamas ir pasirūpindamas jo padėtimi! O kasgi tavo artimas? Argi tiktai lietuvius?

Algis tyli. Jaučia žmonos teisybę ir sutinka su jos krikščioniškomis gėrio mintimis.

(Bus daugiau)

P A D Ė K A

LKVS "Ramovės" Klivelando skyriaus valdyba širdingai dėkoja skyriaus nariui Vladui Šniuoliui, gyvenančiam Floridoje, už atsiųstą 100 dol. auką. Tuo pačių skyriaus valdyba užtikrina, kad ši auka bus sunaudota kilniems lietuviybės išėivijoje idealams.

KLIVELANDO RAMOVĖNŲ VALDYBA

"Kariui" paremti Klivelando ramovėnai š. m. liepos 30 d. surengė gegužinę, kur loteriją pravedė St. Butrimas su N. Braziulienė - Čeičiene.

Atkelta iš psl. 367

kurio nors specifinio tikslo, bet vėliau pasirodo veiklos rezultatai visai ne tokie, kurių buvo siekiama. Štai įdomus pavyzdys: 1917 m. kaizerinė Vokietija pradėjo jausti, kad ji negalės laimėti Pirmojo pasaulinio karo, ypač dėl to, kad turėjo kariauti dviejuose frontuose — Vakaruose ir Rytuose. Tad Vokietijos valdžioje atsirado viena šviesi galva, rodos, generolas Ludendorff. Jam kilo originali mintis — paimti Lenina, kuris tada sėdėjo su būreliu savo pasekėjų Šveicarijoje ir labai troško pakliūti į Rusiją, kad ten

dalyvautų revoliucijoje. Vokiečių mintis buvo ta, kad Leninas Rusijoje sukels arba bent pagreitins revoliuciją, kas, žinoma, priverstų Rusiją nuostoti kariauti su Vokietija ir tuo palengvintų Vokietijos sunkią padėtį kare. Kokios aukštos nuomonės Vokietija buvo apie Lenina, galima spręsti iš fakto, kad jam ir jo sėbrams buvo, tiesa, leista važiuoti per Vokietiją traukiniu, bet kad to traukinio durys užrakintos ir užantspauduotos tam, kad, neduok Dieve, Leninas neturėtų progos savo revoliucines min-

tis skleisti vokiečiams. Išėjo kitaip: Leninas nuvyko į Rusiją ir ten sukūrė Sovietų Sąjungą. Jeigu vokiečiai nebūtų leidę Leninui vykti į Rusiją, būtų jį sulaikę pakeliui, tai visai galimas daiktas, kad nebūtų Sovietų Sąjungos ir, žiūrint toliau, galimas daiktas, kad Hitleris nebūtų pralaimėjęs prieš tą pačią Sovietų Sąjungą. Tad galima klausti: ar vokiečiai neapgaildestauja fakto, kad 1917 m. leido Leninui vykti į Rusiją ir net jam padėjo? Tai vienas iš klausimų, į kurį atsakymo niekad nežinosime.

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja S. Kaunellenė
8650 Shari Drv., Westland, MI 48185
Šiuo adresu siųsti visą "Tremties trimitul" skirtą medžiagą

A. A. TĖVAS JONAS BOREVIČIUS, S. J.

Lietuvos Šaulių sąjunga tremtyje liūdi vyriausio Sąjungos kape-

liono, Apdovanojimų komisijos pirmininko, garbės šaulio, Šaulių

žvaigžde apdovanoto kunigo Jono Borevičiaus, S. J.

"Viešpatie, leisk savo tarnui kunigui Jonui Borevičiui, žemėje ištikimai ėjusiam šventas apaštalo pareigas, danguje džiaugtis amžinąja garbe ir laime. Prašome per Kristų mūsų Viešpatį..."

(Iš laidotuvėm skirto atviruko),

Sąjungos kapelionas kun. Jonas Borevičius gimė 1906 m. gruodžio 6 d. Alytuje. Alytuje baigė pradinę mokyklą ir gimnaziją. Stojė į jėzuitus. 1932 m. Olandijoje, Valkenburge, baigė filosofijos, o 1938 m. ten pat teologijos mokslus. Socialinius mokslus studijavo Mūnsterio, Vokietijoje, ir Louvain, Belgijoje, universitetuose. Gerai pasiruošė darbui su jaunimu ir suaugusiais. Buvo gilaus intelekto žmogus, puikus pamokslininkas. Būdamas jėzuitas turėjo dirbti ten, kur buvo siunčiamas. 1932-1934 m. įsteigė ir vadovavo jaunimo auklėjimo institutui ir mokytojų rusų gimnazijoje.

1941-1944 m. Šiauliuose buvo kapelionu Prekybos Institute, o nuo 1942 m. drauge buvo Šv. Ignaco bažnyčios rektoriumi.

Pasitraukęs iš sovietų okupuotos Lietuvos, Šveicarijoje buvo lietuvių tremtinių komiteto pirmininkas ir lietuvių kapelionas bei Šveicarijos Caritas bendradarbis, tarptautinės tremtinių švietimo komisijos narys. 1946 m. atvykęs į JAV, Čikagoje įsteigė

Jėzuitų namus, o nuo 1948 m. buvo lietuvių jėzuitų generalinis ekonomas. 1952 - 1953 m. JAV studentų ateitininkų sąjungos dvasios vadas ir nuo 1949 m. Čikagos studentų ir sen draugių dvasios vadas. Kun. J. Borevičiui, S. J., tai nebuvo vien tik titulai, bet pareigos, kurias jis sąžiningai pildė. Suvažiavimuose jis aiškino apie šaulių pareigas, apie per lengvai

dalinamus garbės žymenis. aiškino koks privalo būti šaulys.

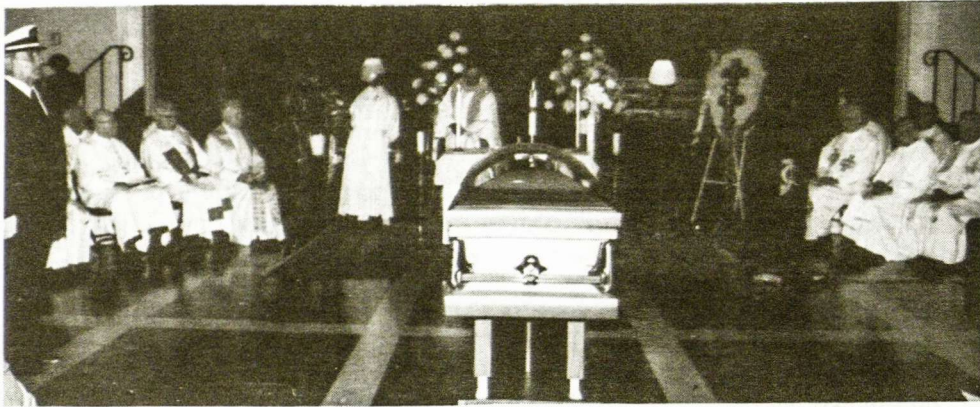
Per pamokslus, kurie būdavo tokie pamokantys ir giliai į sąmonę smingantys, jis tęsė auklėjimo darbą, kuriam buvo pagrindinai pasiruošęs. Ir senyvo amžiaus sulaukęs bei širdžiai sunegalavus ir leukemijai alinant organizmą, sąžiningai ėjo savo pareigas.

Kai rugpjūčio 23 d. demonstravom prie Federalinio pastato Detroite, kai iškėlė Lietuvos trispalves ir plakatus reikalavom išlaisvinti Lietuvą, Latviją ir Estiją, Lietuvos Šaulių Sąjungos p-kas Mykolas Abarius šauliams pranešė, kad mirė Sąjungos kapelionas. Nuliūdom. Kiekvienas patriotas lietuvis, ypač taip išsilavinęs ir toks pareigingas koks buvo kun. Jonas Borevičius, yra didžiulis nuostolis mums visiems.

Kai rugpjūčio 25 d. vakare į didžiąją Jaunimo centro salę susirinko organizacijų atstovai, dvasiškiai, pažįstami ir draugai, salė buvo kaip retai pilna. Garbės sargyboj stovėjo šauliai. Atsisveikintojų gausa parodė koks populiarus ir mylimas buvo kun. Jonas. Prie jo karsto Šaulių s-gos vardu atsisveikino LŠST p-kas Mykolas Abarius. Gedulingų šv. mišių metu skaitymų dalį atliko S-gos išdininkas Matas Baukys, abu iš Detroito. Su jais dalyvavo S-gos sekretorius Eduardas Milkus.

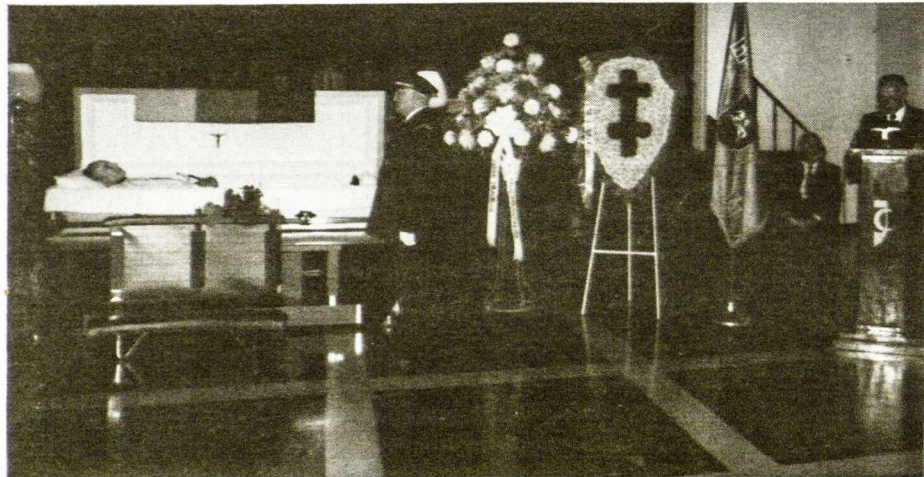
Į Šv. Kazimiero lietuvių kapines palydėjo ilga automobilių procesija. Palaidotas jėzuitų sekcijoje.

Ilsėkis ramybėj, Viešpaties namuose, kur nebekankins ligos ir skausmai, Sąjungos Dvasios Vade!

Atnašaujamos šv. mišios už velionio garbės šaulio kun. Jono Borevičiaus sielą

Su a. a. LŠST garbės nariu, Sąjungos dvasios vadovu, atsisveikina LŠST p-kas Mykolas Abarius

Velionio karstą į kapines neša organizacijų atstovai. Uniformuotas LŠST pirmininkas Mykolas Abarius

Visos nuotraukos foto korespondento Balio Telyčėno

LIETUVA XX AMŽIUIJE

Dirstelkime į kai kuriuos XX a. įvykius, paliečius lietuvių tautą:

1918. II. 16 Vilniuje paskelbta atkuriamos Lietuvos Nepriklausomybė

1918. III. 23 Lietuvą pripažįsta Vokietija

1920. VII. 12 Sovietų Rusija pasirašo taikos sutartį su Nepriklausoma Lietuva, ir Lietuvą pripažįsta de jure

1922. XII. 28 Lietuvą pripažįsta JAV-jos

1922. XII. 22 Lietuvą pripažįsta Anglija, Prancūzija, Italija, Japonija

1926. IX. 28 Maskvoje tarp Sovietų ir Nepriklausomos Lietuvos pasirašoma nepuolimo sutartis

1939. VIII. 23 Maskvoje Sovietų Rusija ir Vokietija pasirašo slaptą sutartį, kuria pasidalina Lietuvą ir eilę kitų Europos valstybių, to išdavoje 1939. IX. 1 d. pradedamas Antrasis pasaulinis karas.

1940. VI. 14 Sovietų Rusijos kariuomenė ir enkavedistų daliniai pradeda okupuoti Nepriklausomą Lietuvą.

1940. VIII. 11 Sovietų Rusija praneša pasauliui, kad ji perima Lietuvos atstovavimą užsienyje. Tos okupacijos nepripažino ir nepripažįsta eilė valstybių įskaitytinai JAV-jas

1940. VII. 21 Sovietų Rusija prievarta sudarė tariamą "Lietuvos Liaudies Seimą", kuris Lietuvą paskelbia sovietine respublika, ką 1940. VIII. 3 Maskvoje patvirtino Sovietų Sąjungos Aukščiausioji taryba.

Nepriklausomos Lietuvos metu veikusių Lietuvos atstovybių sąrašas paskelbtas P. Rusecko red. knygoje *Pasaulio lietuviai* p. 317 - 319. Kaunas,

1935. Vėliau: LE XXII 93-96. Boston, 1960.

Antrajam pasauliniam karui baigiantis, Sov. Rusija vėl okupavo Lietuvą. Daug tūkstančių lietuvių pasitraukė į užsienį. Okupuotoje Lietuvoje lietuviai patriotai pradėjo partizaninį karą prieš okupantus. Per apie dešimt kovos metų lietuviai nudobė gal kelis šimtus tūkstančių rusų ar sovietams tarnavusių bolševikų, stribų. Tuo metu didvyriškai žuvo apie 30,000 - 50,000 lietuvių partizanų, jų tarpe ir moterų. Iš Vakarų pasaulio laukta ir žadėta pagalba kovojančiai lietuvių tautai nesuteikta. Juo tolyn, tuo labyn siautė rusai, niekino lietuvių kalbą, istoriją, persekiojo tikinčiuosius. Lietuvių partizanų žiniomis, žuvusių partizanų buvę 1:10 lietuvių naudai, arba 1 lietuvis nušovęs 10 rusų.

1988 metų vasarą okupuotoje Lietuvoje prasidėjo sujudimas išsilaisvinimui. Lietuviai jautėsi per daug skaudžiai įžeisti juos okupavusių barbariškų rusų, mongolų, slavų. Iškeliamos Nepriklausomos Lietuvos laikais vartotos lietuviškos vėliavos, pradedama viešai giedoti Lietuvos himną, valstybine kalba paskelbiama lietuvių kalba. Žmonės iš džiaugsmo verkė, šimtatūkstantinės lietuvių minios, net ketvirtis milijono lietuvių Vingio parke Vilniuje giedojo Tautos himną, patriotines lietuvių dainas. Lietuvių tauta iš naujo atgijo. Nutariama veikti drauge su latviais, estais.

Lietuviai užsienyje, kaip ir lietuviai rusų pavergtoje Lietuvoje, laukia pilnos Nepriklausomos Lietuvos, o ne suverenumo Sovietų Rusijos ribose.

Kest. Gardinas

LINKIME GREIT PASVEIKTI

Vis dažniau sunkesnės ligos ima kamuoti ir mūsų uolius bendradarbius. Ilgesnį laiką gydos labai stropi bendradarbė šaulė Janina Miliauskienė. Pasigendame jos įnašo į "Tremties trimitą".

Linkime jai greičiau pasveikt ir vėl aktyviai įsijungti į šauliškąjį gyvenimą ir pajvairinti savo medžiaga "Tremties trimitą".

Nenusimink ir greit pasveik, Sese Janina Miliauskiene!

-o-

Nelaukta liga aplankė nuoširdžią "Tremties trimito" bendradarbę sesę Elžbietą Ribokiene. Linkime greičiau pasveikti ir vėl aktyviai įsijungti į mūsų bendradarbių eiles.

Skaitydamas "Tremties trimitą", jausk pareigą paremti "Kario" leidimą

AUSTRALIJOS ŠAULIŲ VEIKLA

Melbourn DLK Vytenio šaulių kuopa paminėjo Tautos didvyrio Romo Kalantos mirties metines 1989 m. gegužės mėn. 11 d.

Uniformuoti šauliai su kuopos, tautine ir Australijos vėliavomis dalyvavo kuopos užprašytose už Romo Kalantos sielą šv. mišiose. Pamaldose taip pat dalyvavo Geelongo Geležinio Vilko dalinio šauliai. Mišių auką nešė savaitgalio lietuviškosios mokyklos mokiniai. Evangelijos skaitymus atliko Brigita Karazijienė, Andrius Vaitiekūnas ir šaulys Pranas Bartaška.

Gegužės 14 d. Melbourno jaunimas vakare suruošė įspūdingą minėjimą gamtoje prie Yarros upės. Vadovavo Jaunimo Sąjungos pirm. Petras K. Kruzas. Dalyvavo daug australų jaunimo.

1989 m. gegužės mėn. 18 d. Melbourno šaulius pakvietė į Geelongą tos apylinkės LP p-kas O. Šrederis dalyvauti jų ruošiamame Kalantos minėjime. Šauliai dalyvavo uniformuoti ir su dalinio vėliava.

SEPTINTOJI MELBOURNO DLK VYTENIO ŠAULIŲ KUOPOS ŠVENTĖ POKYLIS

1989 m. liepos 29 d. Lietuvių Namuose, gražiai vėliavomis ir plakatais išpuoštoje salėje įvyko šaulių šventė-pokylis. Stalai staltiesėmis apdengti, gėlėmis ir žvakėmis papuošati.

Šventėj dalyvavo apie 150 žmonių iš Melbourno ir Geelongo. Grojo žymūs muzikantai. Programą atliko

kų organizacijos p-kas A. Ramanauskas, Klubo vald. M. Žiogienė su vyru, vaistininkas M. Didžys su svečiu iš Lietuvos.

Pokylį atidarė kuopos vice pirm. Viktoras Šukevičius, pasveikindamas visus susirinkusius į šią šventę ir pristatydamas garbės svečius.

Sveikinimo ir padėkos kalbas pasakė: dr. Kunca, A. Baltrukonienė ir Geelongo LB p-kas O. Šrederis.

Geelongo LB Valdybos nariai, vadovaujami šaulio M. Kymanto, atlikę Melbourno šaulių šventėje programą. Iš k.: P. Vaičekauskas, O. Šrederis, A. Obeliūnas, S. Šutas, senj. Sėdi iš kairės: E. Stuikevičienė, C. Vaičekauskienė, R. Skėrienė, ir E. Mežienė.

iš Geelongo atvykę dainininkai, vadovaujami šaulio M. Kymanto. Visi kuopos nariai savo šventėje dalyvavo nemokamai.

Prie garbės svečių stalo buvo pakviesti: kuopos kapelionas kun. dr. P. Dauknys, kun. J. Petrauskas, Fed. p-kas Ed. Šidlauskas su ponija, dr. Kr. Kunca su ponija, *T. Aidų* redaktorius K. Mioldažis su ponija, Geelongo LB pirm. O. Šrederis su ponija, Geležinio Vilko šaulių kuopos p-kas St. Lipčius su ponija, šaulių medaliu apdovanotoji A. Baltrukonienė su vyru. Pensinin-

Po programos ir vaišių sekė vertingų dovanų loterija, kuriai dovanas aukojo: J. Kvietelaitis, A. Miškinis, O. Pocienė, G. Žvinakis, P. Bartaška, J. Zenius, A. Gylienė, V. Šukevičius, O. Duobienė, St. Ramanauskas ir St. Lipčius.

Pinigais kuopos šventę parėmė: Ed. Šidlauskas, p. p. Žingai, p. p. Baltrukoniai, M. Didžys, P. Mažylis, St. Lipčius, O. Šrederis.

Rengėjai padėjo iš Geelongo atvykusiems dainininkams ir juos apdovanojo.

Geelongo LB pirmininkas O Šrederis Melbourn DLK Vytenio šaulių kuopos šventėje taria sveikinimo ir padėkos žodžius šauliams

Melbourno LB pirmininkas ir Lietuvos klubo pirm. dr J. Kunca gerai įvertino DLK Vytenio šaulių kuopos atliktą veiklą, sugebančią pareikšti priešams protestus ir visuose parengimuose dalyvauja uniformuoti ir su vėliavomis. Remia ALF ir lietuvišką spaudą

Skanius šaltus užkandžius paruošė: V. Šukevičienė, O. Duobienė ir O. Bartaškienė. Šiltą, skanią ir sočią vakarienę paruošė šaulė Gylienė su padėjėjomis. Šaulių septintoji šventė praėjo draugiškoje, pokilioje nuotaiškoje.

Kuopos valdyba dėkoja visiems prisidėjusiems darbu ir parėmusiems materialiai, ruošiant šią šventę. Ypačingai dėkoja už tortus ir pyragus: A. Gylienei, A. Galiauskienei, O. Duobienei, D. Zonienei ir T. Jurgelaitienei. Dėkoja visą vakarą virtuvėje plūšioms šeiminkėms. Dėkoja visiems atsilankiusiems ir parėmusiems šaulių šventų materialiai ir moraliai. Visiems, visiems dalyviams nuoširdžiausia padėka.

G. Pocienė,
kuopos sekretorė

LŠST DLK Vytenio kuopa Melbourne, Australijoje išspausdino ir išplatino rugpjūčio 23 d. Melbourne ir rugpjūčio 28 d. Kanberoje sekančio turinio anglų kalba 500 atsišaukimų.

LAISVĖS PABALTIJO VALSTYBĖMS

Trys Pabaltijo valstybės: Estija, Latvija ir Lietuva šiuo metu yra sovietinės Rusijos okupuotos, nes prieš 50 metų Stalinas ir Hitleris susitarė ir rugpjūčio 23 d. ir rugsėjo 28 d. Molotovas ir Ribbentropas pasirašė susitarimą ir slaptą protokolą dėl tų nepriklausomų valstybių okupacijos.

Per milijoną estų, latvių ir lietuvių buvo KGB agentų išžudyti ar išgabenti į Sibiro Gulagus.

Sovietinė okupacija privedė tuos kraštus prie ekonominės ir kultūrinės stagnacijos.

Primityvios rusų pramonės sąlygos užteršė vandenį, orą ir žemę. Tarša katastrofiniai didelė.

Ši Nežmoniška Okupacija turi būti sustabdyta.

Maskva nebegali pretenduoti turinti teisę laikyti pabaltiečius tokiaime stovyje. Gorbačiovo pasiteisinimas, kad neranda slaptojo susitarimo originalo, nepateisina tolimiesnio Pabaltijo valstybių okupacijos. Ribbentropo - Molotovo paktas privalo būti panaikintas ir Sovietinė Rusija privalo grąžinti Nepriklausomybę: Estijai, Latvijai ir Lietuvai.

Panašaus turinio laiškus DLK Vytenio kuopos valdyba išsiuntinėjo Jungtinių Tautų 127 valstybių ambasadoriams ir Lietuvos Laisvės Lygos Čikagoj gyvenančio nario dr. A. Statkevičiaus anglų kalba išleistą knygę.

“Moralinis Ultimatumas Socialinės Sovietinės Rusijos Vyriausybei”.

Kitų valstybių ambasadoriams laiškus ir dr. A. Statkevičiaus knygeles pasiuntė Adelaidės gen. Plechačičiaus šaulių kuopa ir Geelongo

Šaulių žvaigždės medaliao kavalierė, š. Alisa Baltrukonienė plačiai apibūdino Melbourno DLK Vytenio šaulių nuveiktus darbus.

Geležinio Vilko šauliai, vadovaujami Stasio Lipčiaus.

Australijos šauliai kiekviena proga kelia Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupaciją tarp australiečių ir nuolat kreipiasi į Australijos vyriausybę, keldami tų pavergtų tautų gyventojams daromas skriaudas, jų persekiojimą ir stoką pagrindinių žmogaus teisių.

Garbė Australijos šauliams!

Lietuvos Šaulių sąjungos tremtyje, DLK Vytenio Šaulių kuopos Melbourne, Australijoje, kuriai vadovauja J. Kvietelaitis, veikla.

Gavęs iš prof. Fordsham biuletenį *Freedom Lifeline*, jam rašo:

Mielas Profesoriau,

Dėkoju Jums, profesoriau Fordsham už Jūsų biuletenį *Freedom Lifeline*.

Mums džiugu, kad šiame biulete-

nyje Jūs iškelėte Pabaltijo valstybių — Lietuvos, Latvijos ir Estijos — dabarinę politinę būklę.

Taip pat norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į žemėlapi, tilpusį Jūsų biuletenio trečiame numeryje, trečiame puslapyje, (1989 m. liepos - spalio mėn.). Tie netikslumai greičiausiai išdava klaidingos informacijos kažkieno Jums suteiktos apie Pabaltijo valstybes.

Lietuvos sostinė amžių bėgyje iki šių dienų buvo ir tebėra Vilnius, Estijos sostinė ne Tartu, bet Talinas.

Rytprūsiai buvo Lietuvos dalis. Prieš 700 metų Rytprūsius okupavo Kryžiuočių ordinas. Šiuo metu Rytprūsiai yra okupavusi sovietinė Rusija. Okupavę Rytprūsius sovietai išžudė daugelį senųjų prūsų ir lietuvių — Rytprūsių gyventojų, arba išvežė kitus į Sibirą lėtai bado mirčiai. Rytprūsiai niekad nebuvo Lenkijos dalis. Jūsų informacijai pridėdau teisingą Pabaltijo valstybių žemėlapi.

Taip pat siunčiu Jums numerį *News Digest — International*. Šį žurnalą užprenumeravau Jums 12 mėnesių.

Įdėdau ir Petro Česnulio knygą *Baltojo erelio šešėlyje*. Perskaitys ją pamatysit kiek Lietuvos gyventojai kentėjo nuo savo kaimynų.

Laukiu Jūsų sekančio biuletenio.

Jus gerbiantis

J. Kvietelaitis

P-kas LŠST DLK Vytenio kuopos

G. Pocienė
sekretorė

LŠST Vytenio šaulių kuopos valdyba,
Melbourne, Australijoje

1989 m. liepos 15 d.

Jo Ekscelencijai
Jungtinių Tautų Ambasadoriui
New Yorkas, Jungtinės Amerikos
Valstijos

Jūsų Ekscelencija,

Mes prašome Jus priminti sovietinės Rusijos vyriausybei, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupacija neteisėta, nežmoniška ir priešinga nepuolimo paktui, kurį pasirašė Lietuvos ir Sovietinės Rusijos Lenino vyriausybė ir kad Maskva neturi teisės jėga laikyti Pabaltijo valstybių pavergtų ir atsilikusių.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupacija ir pavergimas Rytinės Europos neišspręs Rusijos problemų, kurias sukėlė nuolatinė betvarkė, nesugebėjimas ir alkoholizmas bei paaštrino

atgyvenusi marksistinė sistema ir imperialistinis godumas.

Prezidentas Gorbačiovas turi galią ir privalo jausti pareigą atitaisyti ir atlyginti už Joseph Stalino padarytas nežmoniškas skriaudas ir žiaurumus Pabaltijo žmonėms. Gorbačiovas privalėtų suprasti ir pasimokyti iš kovo mėnesį įvykusių rinkimų Pabaltijo kraštuose.

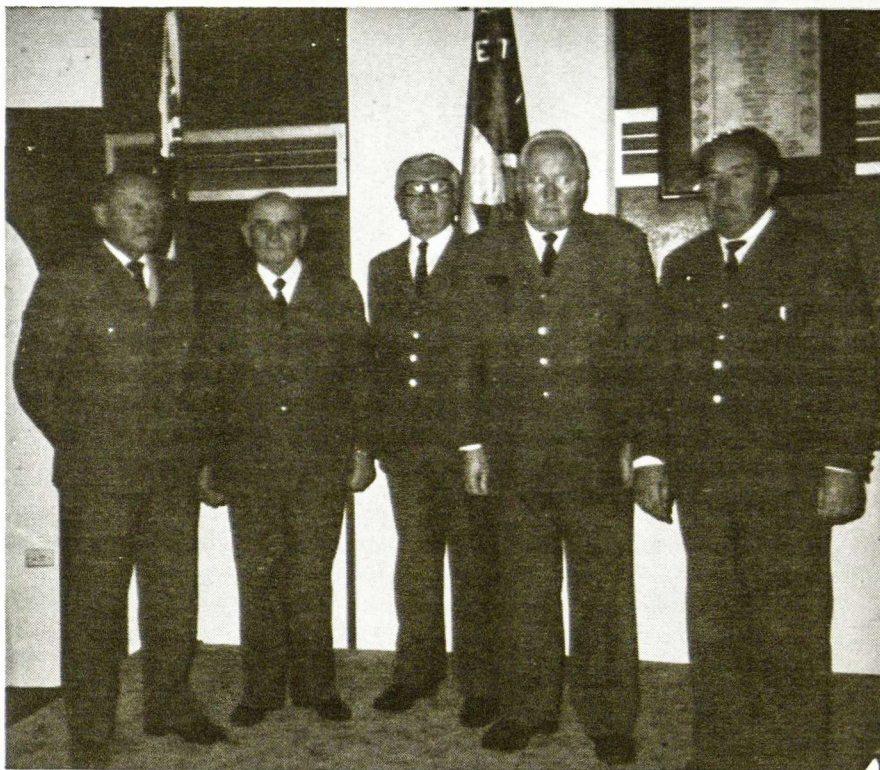
Jus gerbiąs

J. Kvietelaitis

LŠST Vytenio kuopos p-kas

G. Pocienė

DLK Vytenio kuopos sekretorė

Melbourno DLK Vytenio kuopos septintosios šaulių šventės paruošėjai. Iš kairės: Albinas Miškinis, Stasys Ramanauskas, Genutis Žvinakis, kuopos vicepirm. Viktoras Šukevičius ir pirm. Juozas Kvietelaitis. Miškinis, Ramanauskas ir Žvinakis rūpinosi bilietais ir loterija. Vicepirm. Viktoras Šukevičius atidarė šaulių šventę. Pirm. Juozas Kvietelaitis tvarkė administracinius darbus ir žiūrėjo tvarkos.

Šeiminkės, vadovaujamos vadovės šaulės Alfos Gylienės, paruošė šventei maistą ir aptarnavo svečius. Iš kairės: A. Alešiūnienė, V. Šukevičienė, A. Gylienė. II eilėje iš kairės: T. Jurgelaitienė, O. Bartaškienė ir O. Duobienė.

MELBOURNO DLK VYTENIO ŠAULIŲ KUOPOS MIRUSIŲ NARIŲ SĄRAŠAS

Vardas, Pavardė	Gimes	Miręs	Istojo į kuopą
1. Antanas Ramanauskas	1922.7.22 d.	1981.12.14 d.	1981.8.16 d.
2. Vincentas Lorentas	1912.7.12 d.	1984.3.19 d.	1982.12.4 d.
3. Juozas Arlauskas	1906.3.20 d.	1985.8.27 d.	1981.9.6 d.
4. Karolis Pranutas	1914.1.19 d.	1985.9.14 d.	1981.8.2 d.
5. Petras Plaušinitis	1918.5.23 d.	1985.9.3 d.	1981.8.15 d.
6. Bronius Gasiūnas	1911.4.17 d.	1986.2.25 d.	1982.5.17 d.
7. Jonas Petraitis	1926.11.2 d.	1986.4.15 d.	1982.3.25 d.
8. Pranas Semėnas	1916.1.8 d.	1987.4.13 d.	1981.9.6 d.
9. Vincas Ribačiauskas	1919.9.26 d.	1987.4.20 d.	1982.4.4 d.
10. Leopoldas Čekas	1916.8.24 d.	1987.2.28 d.	1986.5.26 d.
11. Jonas Steponavičius	1902.3.4 d.	1986.5.20 d.	1981.11.28 d.
12. Jonas Karla	1906.12.30 d.	1989.2.4 d.	1982.6.27 d.
13. Pranas Vaseris	1915.3.29 d.	1987.9.29 d.	1982.2.15 d.

Prelatas P. Vaseris Melbourn DLK Vytenio šaulių kuopos kapelionas. Už patriotinę veiklą apdovanotas šaulių žvaigždės medaliu. Jo antkapyje įrašyti žodžiai:

*Atiduodu gyvybę
Už Dievo įsakymus,
Maldaudamas Dievą
Pasigailėti mūsų tautos...*

Parašęs keletą vertingų knygų slapyvarde Erlėnas. Spausdino ir redagavo savaitraštį *Tėviškės aidai*.

Šaulių kuopa mirusius narius prisimena Vėlinių Dieną gedulingomis šv. Mišiomis.

Kuopos valdyba

**O. Pocienė
sekretorė**

DETROITO ŠAULIAI

Stasio Butkaus šaulių kuopos gegužinė, vykusi rugpjūčio 20 d. "Švyturio" Jūrų šaulių kuopos stovykloje "Pilėnai", prie Dainavos, buvo sėkminga ir gražiai pravesta. Dalyvavo gausus būrys svečių. Iš ryto Detroito lijo, bet važiuojant liovėsi lietus ir buvo vėsi, saulėta diena.

Kuopos moterų vadovė Onutė Šadeikienė, Eugenija Bulotienė ir Onutė Pusdešrienė atvykusius svečius vaišino skaniais lietuviškais maisto patiekalais. Juozas Mačiulaitis ir Albinas Andriušaitis rūpinosi bilietukais. Antanas Vaitkus patarnavo bare.

Matas Baukys, Lidija Mingėlienė ir Nijolė Šnapštienė pravedė dovanų paskirstymą. Išdalinta daugiau negu 30 dovanų. Svečiai susėdę prie stalų medžių paunksmėje vaišinosi, šnekučiavosi, daugiausia apie šių dienų įvykius Lietuvoje.

Kuopos pirmininkas Eduardas Milkus padėjo gausiai į gegužinę atvykusiems svečiams, taip pat visiems aukojusiems dovanas laimėjimams, kuopos šauliams ir šaulėms dirbusiems gegužinėje. Supažindino su kaikiuriais svečiais: Detroito Šv. Antano parapijos klebonu-kuopos kapelionu kun. Alfonsu Babonu ir jo mama Adele, rašytoju-žurnalistu Baliu Gražuliu ir jo žmona Marija, atvykusius iš Flinto ir 4 svečius iš ok. Lietuvos.

LŠST pirmininkas Mykolas Abarius pasveikino atvykusius ir kvietė visus dalyvauti rugpjūčio 23 d. rengiamoje protesto demonstracijoje, vyksiančioje prie federalinio pastato, pasisakant prieš 50 metų Molotovo ir Ribbentropo pasirašytą paktą, kuriuo buvo okupuotos trys Pabaltijo valstijos.

Gegužinės metu stovykloje plevėsavo iškeltos JAV-ių ir Lietuvos vėliavos.

IRUOŠTA BIBLIOTEKA

Pilėnuose Stasio Butkaus kuopos lėšomis įruoštas bibliotekos kambas.

Galima sutalpinti 4000 knygų.

Labai gražiai biblioteką įruošė S-gos p-kas Mykolas Abarius, Stasio Butkaus šaulių kp. p-kas Edvardas Milkus ir išdininkas Matas Baukys. Knygas sukataloguoti ir sutvarkyti apsiėmė Stasio Butkaus kp. narys kultūriniais reikalais Algirdas Vaitiekaitis.

Laukiame lietuviškų knygų ir iš kitų dalinių šaulių ir s-gos bičiulių. Lietuviškos knygos labai reikalingos atgimstančioj Lietuvoj.

PILĖNŲ STOVYKLOS VASAROS SEZONO UŽDARYMAS

"Švyturio" jūrų šaulių stovyklos vasaros sezono uždarymas — gegužinė rugsėjo 3 d. buvo sėkminga. Diena nuo pat ryto iki vakaro buvo graži. Privažiavo svečių daug, o automobilių pristatė dvi ilgiausias eiles. Sesės ir broliai šauliai šiai uždarymo gegužinei buvo gerai pasiruošę. Moterų vadovė Onutė Selenienė ir jos padėjėjos Onutė Abarienė, Salomėja Grigaitienė, Sofija Sirutienė ir Stefanija Telyčienė visus atvykusius nuoširdžiai priėmė ir pavaišino. Antanas Vaitkus turėjo užtektinai gėrimų ir visi galėjo pasinaudoti jo patarnavimu. Algis Masonis parduvinėjo vaisėms gauti bilietukus.

Amerikos Lietuvių Radijo klubo "Lietuvių balsas" pirmininkas Kazys Gogelis perdavė iš garsojuostės Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio korespondento Rimo Kanapienio kalbą ir po jos ilgai skambėjo Vilniaus ansamblio "Armonika" dainos.

"Švyturio" jūrų šaulių kuopos pirmininkas Bronius Valiukėnas padėjo svečiams, kurių tarpe buvo net keletas atvykusių iš ok. Lietuvos, už gausų atsilankymą. Padėjo moterų vadovei Onutei Selenienei ir jos padėjėjoms Onutei Abarienei, Salomėjai Grigaitienei, Sofijai Sirutienei ir Stefanijai Telyčienei už maisto pagaminimą ir svečiams patarnavimą, talkininkavusiems visuose kituose darbuose — Mykolui Abariui,

Albinui Grigaičiui, Baliui Telyčenui, Romui ir Liudai Macioniams, Vladei ir Antanui Šiurkams, Vacui Slusniui ir jau anksčiau paminėtiems. Taip pat padėjo už įteiktas dovanas fantams ir aukas. Pilėnų išlikymui.

LŠST pirmininkas Mykolas Abarius pasveikino atvykusius svečius, padėjo jiems už atvykimą ir tuo pačiu pranešė liūdną žinią, kad rugpjūčio 23 d. Čikagoje mirė LŠST kapelionas kun. Jonas Borevičius, SJ.

Jonas Kinčius, Danutė Petrauskienė ir Elena Žukauskienė pravedė dovanų paskirstymą. Išdalinta daugiau negu 25 dovanos.

Išdalinus dovanas, svečiai susėdę prie stalų vaišinosi, šnekučiavosi ir klausėsi Vinco Rimbo iš rekorderio perduodamos muzikos.

Ryte pakeltos JAV-ių ir Lietuvos vėliavos 6 v.v. nuleistos visiems giendant Lietuvos himną.

Likęs nuo birželio 25 d. ruošti jonių laužas buvo uždegtas ir programa atlikta rugsėjo 2 d. atvykusių į sezono uždarymą darbams kuopos valdybos narių ir šaulių.

Pilėnų stovyklos salėje įrengtos dvi foto vinjetės: įvykusių rugpjūčio 23 d. Pabaltiečių demonstracijų ir LŠST kapeliono kun. Jono Borevičiaus laidotuvių pasitarnavo tiems, kurie tuo kartu ten dalyvauti negalėjo.

-o-

Š. m. rugpjūčio 23 d. Pabaltiečių surengtos demonstracijos prie federalinio pastato, Ribbentropo-Molotovo paktą 50 metų sukakties proga, kuriuo Estija, Latvija ir Lietuva buvo atiduotos Rusijai, buvo sėkmingos ir gražiai pravestos. Demonstracijų gale kalbėjo DLOC pirmininkas adv. Kęstutis Miškinis, sen. D. Riegle atstovas ir lenkų atstovas. Estijos ir Latvijos himnus giedojo R. Tralla, o Lietuvos Danutė Petronienė ir visi demonstrantai. Demonstracijos vakare buvo parodytos televizijoje ir ant rytojaus gražiai aprašė ir nuotraukas įdėjo Amerikos laikraščiai.

A. Grinius

PAS CICERO JŪRŲ ŠAULIUS

Kas treči metai Cicero jūrų šaulių kuopai "Klaipėda" tenka suruošti Jūros Dieną. Šiomet tokia diena įvyko liepos 9., Union Pier Mičigane, ponų Karaičių vasarvietėje.

Važiuojant iš Cicero į Mičiganą oras nieko gero nežadėjo, nes priešais buvo baisūs debesys, pakeliui vis lynojo ir kuo toliau, tuo buvo didesnės balos. Nuvažiavus į Union Pier, vietiniai pasakojo, kad naktį pergyveno baisią audrą ir kelias valandas buvo be elektros.

Vokietijos kariuomenė pirmajame pasauliniame kare diržų sagtyje turėjo įrašę "Dievas su mumis", taip ir Cicero šauliams, pasitikint Dievu, lietus nustojo ir protarpiais ėmė rodytis saulutė.

Atvyko Detroito Švyturio, Čikagos Dūkanto jūrų ir Vytauto Didžiojo

rinktinės šauliai su vėliavomis. 10 val. ryto Cicero šaulių pirmininkas Juozas Mikulis atraportavo Šaulių sąjungos pirmininkui Mykolui Abariui, kad viskas tvarkoje ir jūros diena bus vykdoma. Iškėlus JAV ir Lietuvos vėliavas, 10 val. 30 min. kun. A. Tamošaitis atlaikė pamaldas ir pasakė atitinkamą pamokslą. Tuojaus po pamaldų buvo nusileista žemyn prie ežero, kur Cicero jūrų šauliai Ašoklis ir Skopas, išvežė į ežerą ir žuvusiųjų bei komunistų nukankintų jūreivių garbei paskandino ažuolų lapų, Ašoklienės ir Skopienės nupintą vainiką. Kiek atsikvėpus, visi susėdom į automobilius ir vykome į Indianos parką, kur auga visų 3 buvusių Lietuvos respublikos prezidentų eglės. Čia Rapšienė prie Griniaus, Abarienė prie Stulginskio ir Varekojytė prie Smetonos eglių

padėjo gyvų gėlių. Kalbėjo Čikagos ramovėnų pirmininkas kpt. A. Juškevičius, ramovėnų centro valdybos pirmininkas E. Vengianskas, šaulių sąjungos pirmininkas M. Abarius ir birutininkų Z. Juškevičienė.

Lankantis prie šių eglių man kas kart prisimena prel. M. Krupavičiaus žodžiai, kad laimingi Lietuvai buvo metai, kai krikščionys demokratai su liaudininkais dirbo koalicijoje, nes Stulginskio ir Griniaus eglės labai artimai suaugusios, o Smetonos kiek nuošaliau.

Po iškilmių prie eglių skubėjome atgal į Union Pier, kur buvo namų savininkų draugijos, Cibų rezidencijoje, suruoštas pobūvis. Čia mūsų laukė valgymai, gėrimai ir malonus ponų patarnavimas.

S. Paulauskas

DLK Kęstučio šaulių kuopa liepos mėn. 2 d. atšventė 34-sias šaulių rengtas Wisconsin Joninės š. Vinco Bagdono sodyboje ant Mičigano ežero kranto. Pasitaikė labai malonus bei palankus oras, todėl susirinko daug svečių iš arti ir toli, net iš Lietuvos.

Kuopos pirmininkas P. Petrušaitis pasveikino Jonus, Vladus, Petrus ir kitus varduvininkus bei visus svečius. Joninių laužą uždegti buvo pakviestas savanoris, garbės šaulys Bronius Jaras. Prie liepsnojančio laužo sudainuota daug dainų dainelių... Jas akordeonu palydėjo čikagietis Petras Kivėnas. Jaunieji šauliai vikriai aptaravo ištroškčius svečius. Sesės šaulės vaišino svečius šiltais ir šaltais užkandžiais. Sodyba užė kaip bičių avilys. Joninės vėl buvo atšvėstos ir kad jos gerai pavyko, tenka dėkoti sesėms šaulėms: St. Petrušaitienei, Idai Tamulėnienei, Reginai Ditkuvienei, Elzbietai Verikienei ir kitoms talkininkėms bei visai kuopos valdybai.

Jurgis Milas

LATVIAI PRANCŪZIJŲ
NUSIPIRKO PILĮ

Užsienio latviai Prancūzijoje nusipirko puikią XVI a. pilį, atnaujintą XIX a. Pilyje erdvios patalpos įvairiems reikalams. Tenai latviai turės archyvą, didelę biblioteką, meno muziejų, teatro ir tautinių šokių bei dainų vaidinimus, koncertus. Bus vietos poilsiautojams, seneliams priglauti, nakvynės 120 žmonių. Pilis yra 250 km nuo Paris (Paryžiaus), 9 km nuo Chinon. Į pilį daromos įvairios ekskursijos. Pilis aptverta mūro siena, turi 3 vartus. Aptvertos pilies plotas 32 ha arba 79 akrai.

Lietuviams vertėtų asmeniškai susipažinti su ta latviu nusipirkta pilimi, kuri bus jų kultūrinės ir latviškos veiklos centras Prancūzijoje. Gera vieta atostogauti, poilsiauti. Tuo reikalu įvairias informacijas teikia latvių atstovai, įvairiose valstybėse. Jų kele-

tas adresų:

JAV-se: Janis Bibelnieks, 14 Brook St., Shelborn, MA 01770, U.S.A. telef. 617 655 - 6580.

Kanadoje: Aija Abene, 7 Maughan Cr., Toronto, Ont. M4L 3E4, Canada, telef. 416 462 - 0337.

Vokietijoje: Arturs Šķēle, Stauffenbergstr. 20, D-4054 Nettetal 1, W. Germany, telef. 02153-4399.

Australijoje: Brigita Stroda, 607 Rathdowne St., North Carlton, Vic. 3054, Australia, telef. 03-347-5957.

Anglijoje: Arnolds Dale, 7 Vale Ave., Roundhay, Leeds, LS8 2DG, England, telef.: 0532-663918.

Paskutinėmis žiniomis, anglai gausingai perka ištaigingus namus, net pilis Prancūzijoje, kurių vertė kyla. Ar lietuviai negalvoja nusipirkti pilį Prancūzijoje?

P. Tilvikas

ANN JILLIAN LIETUVIŠKAI KALBA AMERIKIEČIŲ TELEVIZIJOJE

Žinoma televizijos filmų artistė lietuvaitė Ann Jillian (Jūratė Onutė Nausėdaitė) sėkmingai vaidina amerikiečių filmuose, televizijoje, teatruose. Ji nuolat pasisako esanti lietuvaitė, tuo didžiuojasi.

Didžioji amerikiečių televizijos stotis ABC plačiai žiūrimoje televizijos programoje Public People, kuriai vadovauja filmų artistė Sarah Purcell, 1989 liepos 8 d., šeštadienio vakare apie 7 val. 30 min., turėjo ilgoką pasikalbėjimą su Ann Jillian. Kaip visad, ji atrodė žaviai, linksmutė, maloni, graži, jaunatviška. Ji pabrėžė savo lietuvišką kilmę, pasakė kad namuose su motina, tėvu, broliais kalbasi lietuviškai, ji taip pat lietuviškai skaito ir rašo. Tuo kiek nustebinta Sarah Purcell (kuri taip pat graži, maloni moteris) paklausė, ar galėtų Ann Jillian prakalbėti lietuviškai. Mūsų lietuvaitė maloniai nusišipojo ir tuojau tarė du gražiai skambančius sakinius lietuviškai, tuo pradžiuginusi ne tik tai stebėjusius lietuvius, bet gyvai nuteikė ir pasikalbėjimo vedėją.

Pasikalbėjimų tarpuose TV ekrane parodyta nuotraukų iš įvairių Ann Jillian filmų, televizijos programų, su įvairiais artistais. Taip pat nuotraukų su jos tėvais, vyru, kuris yra italų kilmės amerikietis, buvęs policininku Čikagoje.

Pasikalbėjimas su lietuvaitė Ann Jillian paliko labai malonų įspūdį. Ir ne tik tai lietuviams. Programos vedėja Sarah Purcell, baigdama tarė: Iš tikro, kas galėtų nemylėti Ann Jillian, kuri tokia maloni, patraukli! Visi jos laukia.

Pasikalbėjimo metu Ann Jillian padainavo gražiai skambančią amerikiečių dainą.

Ann Jillian — Jūratė Onutė Nausėdaitė lietuvių jaunimui yra pasakiusi: Niekad, o niekad nepamirškite savo lietuviškos kilmės, nepamirškite, kad esate lietuviai ir tuo didžiuokitės!

alg. g.

Klivelande lankantis Atlantą nugalėjusiems lietuviams jūreiviams, šaulė Ona Mikulskienė įteikia dovaną "Audros" buriuotojui

Atkelta iš psl. 365

amerikiečių vardu iš Maskvos. Kas nors turėjo nufilmuoti Sibire. Manytina, tai padarė lietuviai. Nelaimingųjų žuvusiųjų palaikai aplaistyti susirinkusių ašaromis, jaudino ir televizijos žiūrovus, jei tokie turėjo jausmų.

Tuoj po to sekantį pusvalandį rodžiusi pasaulines žinias ABC stotis

nei žodžiu, nei vaizdu neužsiminė apie Sibiro palaidotus lietuvius.

Tą pat dieną CBS televizija matoma visoje JA Valstijose, paminėjo, kad Sov. Rusija mananti išleisti Solženicino parašytą knygą apie Gulagą — sovietų ištremtuosius, naikin-

tus žmones. Toje knygoje daug kartų minimi lietuviai. Taip pat pasakyta, kad nuo cenzoriaus priklausys, ar spausdinti visą tą knygą, ar tiktai parinktas vietas.

Tas laisvės nevertas, kas negina jos!

P. Alvitietis

MŪSŲ MIRUSIEJI

RAMOVĖNAI - KARIAI, ŠAULIAI, BIRUTIETĖS . . .

A. A. POVILAS NORKŪNAS

“Karlo” skaltytojas B. Norkūnas, pagerbdamas savo tėvelį a. a. Povilą Norkūną, Lietuvos nepriklausomybės kovų savanorį kūrėją, didvyriškai kovojusį lenkų frontes Giedraičiais ir Širvintais, jo švlesų atminimą įamžino 1000 dolerių auka “Karlui”.

(Žiūr. š. m. “Kario” Nr. 7, viršelio 3 psl.).

A. A. UŽMIRŠTIEJI KOVOTOJAI

Kovotojus už krašto laisvę ar jos gerbūvį stengiamės pagerbti, bent tuo atsidėkoti už pasiaukojimą krašto labui. Dar daugiau: jais didžiujamės, laikome pavyzdžiu sekančioms kartoms, jų vardus stengiamės įamžinti.

Mūsų tauta turi nemažai užsipelnusių vyrų. Jų vardais pavadiname gatves, mokslo įstaigas, galerijas ir k., kitiems ir paminklus pastatėm. Tai įprastas, gražus ir kilnus paprotys. Bet be jų yra dar nežinomų arba užmirštų nusipelnusiųjų.

Kai mūsų kraštą ištiko neįsivaizduojama audra, trukusi beveik 50 metų, žuvo ne vien gyvybės ir turtai,

žuvo net kilniausi papročiai. Ne vienas pasižymėjęs tautietis nesulaukė audros galo ir laikui bėgant liko užmirštas. Jų palaikai dažnai ilsisi išdraikyti plačiuose svetimuose plotuose, kartais net be supilto antkapio, be jokio kryželio, jokia gelelė jų nepuošia.

Dabar, susidarius sąlygoms, ir kai dar yra gyvų liudininkų, yra skubus reikalas ir vienintelė proga išaiškinti jų tapatybę, pasirūpinti jų palaikais ir tinkamai pagerbti tuos, kurie savo asmeniškų įnašų užsipelnė kilnaus lietuvių vardo.

Šia proga norėčiau paminėti plk. **Liudą Butkevičių**. Štai jo gyvenimas ir nuopelnai savo tautai.

Gimė 28.10.1881 m. Vištyčio miestelyje, Vilkaviškio apskrityje. Tėvas Augustinas buvo pradinių mokyklų mokytojas, Liudas dar vaikas būdamas jau talkininkavo knygnešiams. Baigė Veiverių mokytojų seminariją 1902 m. Būdamas seminarijoje dalyvavo nelegalioje lietuvių mokinių ratelio veikloje, platino lietuviškas knygas, tuomet uždraustas. Baigęs seminariją turėjo mokytojauti Lenkijoje, nes savam krašte neleido. Ten būdamas rašė lenkų bei rusų spaudoje: *Ognivo*, *Zaria*, *Ruskaja Skola*, *Viestnik Znanija* ir k. pasirašydamas BL, Elbė, Tili, Tylus, Busokas, LB, Jau-nimo mylėtojas, Nemo ir k.

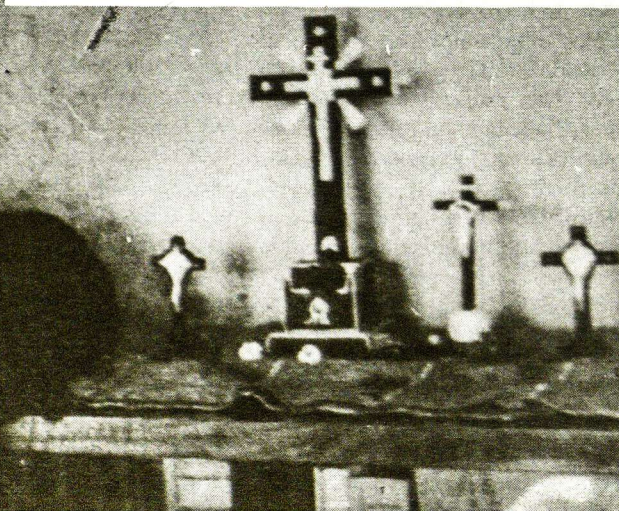
1904 m. Liudas (Liudvikas) Butkevičius už dalyvavimą mokytojų sąjungoje ir reikalavimą sutautinti mokyklas, buvo nubaustas 3 mėn. kalėjimo ir atimtos mokytojo teisės. Vėliau jos buvo grąžintos. 1907 m. galėjo grįžti į Lietuvą ir dirbo Žemųjų miestelyje, Kedainių apskr. mokytoju.

Didž. karui kilus 1914 m. mobilizuotas tarnavo Kauno tvirtovėje, karo mokykloj Poltavoje, pėstininkuose ir sunk. artil. brigadoj Kovelyje. 1918 m. birželio mėn. grįžo į Lietuvą, buvo Gelvonų srities komiteto pirmininku, suorganizavo srities miliciją ir apsaugos būrį, kuris trukdė lenkams organizuoti legionierius o vokiečiams rekvizuoti bei išvežti gyventojų turtą. 14.11.1918 m. įstojo į Nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. 30.11.1918 m. pat. metų skiriamas ūkio vedėju į pėst. pulką, 1919 m. gauna kapitono laipsnį jau mūsų kariuomenės. 1.9.1922 m. majoro laipsnį., 31.12.1923 m. skiriamas III karo apygardos intendentu. 1.5.1925 m. pakeliamas į plk. ltn. 1927-1937

Plk. L. Butkevičius 1938 m.

Žemai — prie savo darbo kryželių 1962 m.

m. Kariuomenės tiekimo valdybos ūkio inspektorius. Į pulkininko laipsnį pakeltas 30.11.1930 m. Po 36 m. kariškos tarnybos 1937 m. gale pačiam prašant išeina į atsargą su teise dėvėti karišką uniformą.

L. B. būdamas karinėj tarnyboj nepasitenkino vien savo tiesioginiu pareigų kruopščiu atlikimu. Atrado laiko ir visuomeniam darbui, rašė *Vilniaus žiniuose*, *Lietuvos ūkininke* ir jo prieduose, *Viltuje*, *Lietuvoj*, *Karyje* ir *Karde*. Jo mėgiamiausios temos buvo auklėjimas, visuomenės reikalai, korespondencijos, apysakos ir feljetonai. Nuo 1926 iki išeinant į atsargą 1937 m. buvo išrenkamas Lietuvos Karininkų "Ramovės" Seniūnų tarybos nariu-izdininku.

Būdamas atsargoje L. B. taip pat nepasilikio pasyvus. 1938-1940 m. buvo Ekonominės Karių Bendrovės Kaune direktorius. 18.2.1938 m. kartu su kitais įsteigė pasitikėjimo bendrovę "Veikla". Dalyvavo įvairiose draugijose, kooperatyvinėse bendrovėse, komisijose ir komitetuose. Daug dėmesio skyrė Žmogaus Globos Draugijai, šefavo Kurčių-Nebylių vaikų mokyklą-internatą.

Už nuopelnus Lietuvai ir pavyzdinę tarnybą Lietuvos kariuomenėje L. B. apdovanotas Vyčio kryžiaus ordenu, Kūrėjų-Savanorių medaliu, Gedimino ordinu, Lietuvos Nepriklausomybės medaliu, Šaulių žvaigždė ir Vytauto Didžiojo ordinu.

Netekus nepriklausomybės L. B. dirbo kas pakliuvo ir kur pakliuvo. Karas jį užklupo Kaune savo šeimoje, nors tuomet dirbo Vilniuje kaip revizorius "Valgio" treste.

Vokiečių okupacijos metu L. B. aktyviai dalyvavo pagrindžio judėjime. Buvo Lietuvos Aktyvistų Fronto propagandos viršininkas. Uoliai dalyvavo pagrindžio spaudoje. Rašė į *Nepriklausomą Lietuvą*, *Laisvės kovotoją*, į *Laisvę* ir kt. Jo iniciatyva buvo suredaguotas atsisaukimas į vokiečių sukviesto "seimo" atstovus. Vokiečiai norėjo, kad tas "seimas" paskelbtų mobilizaciją Lietuvos jaunimo, kas buvo priešinga Lietuvos interesams.

Atsisaukimas buvo išleistas Kūrėjų-Savanorių Sąjungos, Šaulių Sąjungos ir dar vienos organizacijos vardu, kurios jau nebeprisimenu. Kaip žinoma, "seimas" skelbti mobilizaciją nesutiko.

Nors pagrindžio veikime buvo laikomasi griežtų atsargos priemonių tačiau vokiečių geštapas matomai kažką užuodė ir 1944 m. vasario mėn. L. B. suėmė. Išlaikė VI forte Kaune keletą mėnesių. Po visų tardymų paleidžia trūkstant įrodymų. Nieko nelaukdamas išvyksta į Marijampolę ir apsistoja pas gimines, o frontas jau čia pat.

Užėmus Marijampolę Stalino armijoms, L. Butkevičius tuojaus areštuojamas saugumo organų ir keletą savaičių tardomas. Neturint įrodymų ir propagandos sumetimais paleidžiamas. Kaip taurus lietuvis jis nepakenčia naujos okupacijos ir stichiškai sukilius Lietuvos kaimui jis įsijungia vėl į pagrindžio darbą. Šį kartą prieš okupantus iš rytų. Nenorėdamas sudaryti savo giminėms pavojaus, jis perkelia savo veiklą į Šešupės krūmotas pakrantes netoli Marijampolės miesto. Buvo "Tauro" partizanų štabo politinio skyriaus viršininkas. Jo darbas buvo vadovauti agitaciniam darbui apygardoje, leisti informacinį biuletenį, rašyti atsisaukimus į liaudį ir su kitais nariais paruošti memorandumą dėl Lietuvos išstojimo iš Tarybų Sąjungos. Būrio būstinė buvo Skardupių bažnytkaimyje, Atsiradus niekšui L. B. kartu su kitais bendradarbiais vėl buvo areštuotas 15.10.45. Visa ką turėjo savo slėptuvėje pateko į saugumo rankas.

Jo viešas teismas įvyko Kaune 1946 m., kuriame dalyvavo tiktai "rinktiniai" asmenys. Buvo nuteistas 10 metų lagerio. Tai labai švelni bausmė, nes teismas jį palaikė nepilnapročiu. Mat jisai visus be išimties kaltinimus patvirtino, kad padaręs jis, net tokius provokacinius kaltinimus, kurių jis fiziškai negalėjo padaryti, nes tuo metu buvo kitur. Į visus jam mestus kaltinimus jis davė vieno dą atsakymą: aš tai padariau, aš.

Jau nuteistas kalėjo Lukiškių kalėjime Vilniuje labai sunkiomis to meto sąlygomis. Tuo pačiu metu, 1946 m. rugpjūčio mėn. antroj pusėj, tam pat kalėjime buvo kalinama jo kaimynė gimn. mokytoja Birutė Strazdienė. Kartą išeinamosios sienoje ji pastebėjo užrašą: "Jeigu žinot kas likimą Gražinos B. iš Kauno, prašau parašyt. Elbės. B. Strazdienė tai pamaciusi užrašė, kad yra ir dirba savo profesijoje. L. Butkevičius įsitikinęs, kad jis buvo klaidingai suprastas vėl parašė: "Ačiū, bet man rūpi Gražina iš Lietuvių gatvės". B. Strazdienė tada suprato, kad Elbė — L. B. — Liudas Butkevičius, kuris gyveno Prūsų gatvėj ir teiraujasi apie savo dukrą Gražiną. Tada ji painformavo L. B. apie Gražinos ir kitų šeimos narių likimą.

L. B. buvo išvežtas į Karagandos lagerius Kazachstane, kilnojamas iš vienos stovyklos į kitą. Ilgiausiai išbuvo Spaske. Praradęs sveikatą kalėjimuose jam sunkiai ėjosi ir lageryje. Dirbo įvairius darbus kiek leido jėgos. Lageryje jam teikė pagalbos geraširdžiai žmonės, nes šeima buvo išblaškyta po kitus lagerius: duktė Marina Milaševičienė Mordovijoje, sūnus Jonas ištrėmė Karagandos rajone, duktė Gražina Vorkutoje.

Stalinistiniuose kalėjimuose bei lageryuose ypatingai išryškėjo L. B. dvasinis tvirtingumas ir jo meilė artimui. Pats kovodamas su bado šmėkla ir regėdamas nykstančias išbadėjusio kalinio jėgas, dalinosi paskutiniu duonos gabalėliu. Matydamas, kad jo tautietis jau pradeda moralinių išbandymų neatlaikyti, jo nevensgė, nesmerkė ir nebarė, o priešingai, su tėviška meile juo rūpinosi, jį globojo ir stesngėsi jam padėti.

Jaunimas lageryje labai mėgo L. B. Tai buvo jų "tėvukas". Jaunuolis norėdamas pasiguosti ar pasidalinti ateities planais skubėjo pas "tėvuką", ir šis visuomet išklausedavo su dideliu dėmesiu. L. B. buvo jaunimo universalus patarėjas, konsultantas bei objektyvus teisėjas. "Tėvuko" žodis nebuvo griežtas, bet teisingas, įtiki-

nantis ir lemiantis. Jo sprendimams niekas neprieštaruodavo. Juk kilnaus metalo pagrindinė savybė yra blizgesys, nesvarbu ar jis yra įmestas į purvą ar patalpintas muziejuje. Skirtumas tiksliai, kad į purvą patekęs jo blizgesys pasidaro dar žavingesnis. Šis palyginimas tinka ir L.B., kurį Lietuvos priešai buvo sumaišę su dumbliu.

Dievo Apvaizdos lydimas, L.B. pilnai atlikęs 10 metų bausmę, su palaužta sveikata bet aukšta morale, gruodžio pirmomis dienomis 1955 m., kartu su kun. Vincu Abraičiu, grįžo į savo mylimą kraštą. Prieglobsčio turėjo ieškoti pas svetimuosius: namelis nacionalizuotas, kas jame buvo išnyko, vaikai lageriuose. Nenorėdamas per daug ap sunkinti savo geradarių vienoj vietoj ilgai neužsi būdavo. Radęs ramesnį kampelį užsiiminėjo savo darbeliais: rašė prisiminimus, laiškus, eilėraščius ir drožinėjo bei skaptavo kryželius. Kažkam pranešus saugumiečiai konfiskavo viską, o pakartojimui jau nepakako nei jėgų, nei laiko. Mirė 25.10.1963 m. Jo amžino poilsio vieta yra Petrašiūnų kapuose, Kaune.

-o-

Antrasis susijęs giminytės ryšiais su L.B. Tai vyresniosios L.B. Marinos vyras **plk. ltn. Otonas Milaševičius**, gabus Lietuvos karininkas, priverstas užsidėti raudonarmiečio

uniformą, bet savo tėvynei Lietuvai pasiliko ištikimas iki paskutinės dienos. Beveik 50 metų buvome priversti tylėti, jo vardo neminėti. Net jo artimieji, kurie žinojo tikruosius jo mirties motyvus, turėjo juos slėpti, nenorėdami patys papulti į žiaurią nemalonę.

Vokiečių-sovietų karui prasidėjus, O. Milaševičius buvo Lietuvos liaudies kariuomenėje ir gavo parądymą trauktis į Sov. Sąj. gilumą. Priėjęs Lietuvos sieną įvykdė savo iš anksto apgalvotą sprendimą: protestuoti prieš daromą savo kraštui smurtą.

Laikams pasikeitus, jau galima dabar apie tai kalbėti atvirai. Trumpo laiškelio turinys, kur paliko savo žmonai Marinai, jau pasiekė spaudos puslapius. Jame išreiškiama tikrieji motyvai, privedę šį gabų mūsų karininką padaryti tokį tragišką sprendimą. To laiškelio tekstas: "Palikęs šeimą, tėvų žemę, nematydamas perspektyvos, negaliu toliau trauktis ir negaliu sulaužyti priesaikos. Man su fašistais nepakeliui. Todėl manau, kad turiu mirti".

Plk., ltn. O. Milaševičius yra mūsų didvyris, Jis paaukojo savo gyvybę tautos labui lygiai kaip tai padarė Romas Kalanta trisdešimt metų vėliau.

Mūsų šventa pareiga yra išryškinti savo užmirštuosius, tam turime palankias sąlygas. Turime įvertinti jų įnašą savo kraštui, iškelti juos į prideramą aukštumą ir reikšti jiems tinkamą paramą.

Plk. L. Butkevičius ir plk. ltn. O. Milaševičius atidavė savo kraštui visa ką galėjo duoti ir užmerkė akis ramia sąžine. Tebūna jie mums kaip pavyzdžiai tautiečių, kurie mylėjo savo kraštą, jam dirbo, kentėjo, jam aukojosi. Jieškokime ir rasime daugiau tokių kilnių užmirštųjų, kurie Lietuvos istorijoje paliko plėdsakus, kuriais galėtų eiti sekančios kartos. Neleiskime jiems išnykti užmirštyje!

K. Bartininkas.

A. A. KPT. ILDEFONSAS KRASAUSKAS

Gerokai pavėlavusi pranešu, kad mano tėvelis Lietuvos kariuomenės kurėjas-savanoris atsargos kapitonas, senas *Kario* skaitytojas Ildefonsas Krasauskas, mirė praeitų metų birželio mėn. Dar sirgdamas jis prašė, kad, jam mirus, būtų pranešta *Kario* redakcijai.

Ildefonsas Krasauskas gimė Ukmergėje 1895 m. birželio 1 d. Pasitraukęs 1944 m. vasarą į Vokietiją, 1948 m. emigravo į JAV. Apsigyveno Hartforde, CT. Pensijos metus praleido Hyannis, MA, kur mirė 1988

m. birželio 6 d. Palaidotas St. Francis Xavier kapinėse, kur jau ilsisi

nemažas skaičius lietuvių. Laidojant atsisveikinimo žodį tarė Lietuvos kariuomenės kpt. M. Židžiūnas, tuo metu ėjęs JAV LB apylinkės pirminko pareigas. Laidojant ats. kpt. I. Krasauskas buvo pagerbtas Lietuvos himnu ir giesme Ave Maria.

Velionis lankėsi Lietuvoje, kur gyvena jo sūnaus šeima net septyniolika kartų. Paskutinį kartą 1986 m., jau būdamas 91 metų.

Amerikoje pasiliko žmona Elena ir dukra Gražina su šeima

Duktė **Gražina Dragūnevičienė** (Prie nekrologo prijungta 50 dol.)

ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS

KARIUI AUKOJO:

\$1800.00
PLK V.S. (spaudos rėmėjas)

\$100.00
J. Klimavičius, B. C. atžymėti K.M.
XXIII laidos kariūnus

\$60.00
LŠST Vytenio kp. Australijoje: pirm.
J. Kvietelaitis

\$50.00
V. E. Dragūnevičiai, CT a.a. kpt. II-
defonso Krasausko atminimui 1 m.
mirties metinėse
Osv. Žadvydas, CA

\$33.00
Vc. Slušnys, MI

\$25.00
Kl. Čeputis, ONT

\$20.00
Alg. Gustaitis, CA
A. Daunys, FL
O. Mieželis, AZ

\$16.00
St. Martinkus, NE

\$13.00
P. Nekrošius, WI
J. Pakalnis, CT
V. Rutelionis, FL

\$10.00
Vc. Numgaudas, IL

\$9.00
A. Jonaitis, FL
A. Janušonis, NY
A. Kenstavičius, B.C.

\$7.00
J. Maslauskas, Anglija

\$5.00
F. Damaševičius, Australija
St. Kuzė, Australija
V. Mitkus, IL

\$3.00
A. Budreika, Vokietija
G. Karosas, Alberta
K. Pudys, NE
dr. Alg. Statkevičius, IL
J. Šiugždinis, FL
L. Vilčinskas, Vokietija

\$2.00
Vl. Kiaunė, FL

K. Svinkūnas, Anglija
J. Strumskis, Anglija

\$1.00
J. Baublys, Anglija
J. Petrėnas, Anglija

Visa parama labai vertinga!

A Č I Ū!

U.S. Postal Service STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION <small>Required by 39 U.S.C. 3685</small>		
1A. TITLE OF PUBLICATION K A R Y S		1B. PUBLICATION NO. 0 0 2 2 9 1 9 9
3. FREQUENCY OF ISSUE Published monthly, except July, August, Dec.		2. DATE OF FILING Sept. 15, 1999
4. COMPLETE MAILING ADDRESS OF KNOWN OFFICE OF PUBLICATION (Street, City, County, State and ZIP Code) (Not printers)		3A. NO. OF ISSUES PUBLISHED ANNUALLY 9
5. COMPLETE MAILING ADDRESS OF THE HEADQUARTERS OF GENERAL BUSINESS OFFICES OF THE PUBLISHER (Not printers)		3B. ANNUAL SUBSCRIPTION PRICE \$ 17.00
6. FULL NAMES AND COMPLETE MAILING ADDRESS OF PUBLISHER, EDITOR, AND MANAGING EDITOR (This item MUST NOT be blank.)		
PUBLISHER (Name and Complete Mailing Address) Lithuanian Veterans Association RAMOVĖ, Inc., 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207		
EDITOR (Name and Complete Mailing Address) Balyš Raugas, 415 Main St., DELRAN, NJ 08075		
MANAGING EDITOR (Name and Complete Mailing Address) A. Samušis, 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207		
7. OWNER (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given. If the publication is published by a nonprofit organization, its name and address must be stated.) (Item must be completed.)		
FULL NAME Lithuanian Veterans Association RAMOVĖ, Inc.		COMPLETE MAILING ADDRESS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207
8. KNOWN BONDHOLDERS, MORTGAGEES, AND OTHER SECURITY HOLDERS OWNING OR HOLDING 1 PERCENT OR MORE OF TOTAL AMOUNT OF BONDS, MORTGAGES OR OTHER SECURITIES (If there are none, so state)		
FULL NAME None		COMPLETE MAILING ADDRESS
9. FOR COMPLETION BY NONPROFIT ORGANIZATIONS AUTHORIZED TO MAIL AT SPECIAL RATES (Section 423.2 DMM only) The purpose, function, and nonprofit status of this organization and the exempt status for Federal income tax purposes (Check one)		
☒ (1) HAS NOT CHANGED DURING PRECEDING 12 MONTHS ☐ (2) HAS CHANGED DURING PRECEDING 12 MONTHS (If changed, publisher must submit explanation of change with this statement)		
10. EXTENT AND NATURE OF CIRCULATION		AVERAGE NO. COPIES EACH ISSUE DURING PRECEDING 12 MONTHS
A. TOTAL NO. COPIES (Net Press Run)		1650
B. PAID CIRCULATION 1. Sales through dealers and carriers, street vendors and counter sales		81
2. Mail Subscription		1565
C. TOTAL PAID CIRCULATION (Sum of 10B1 and 10B2)		1586
D. FREE DISTRIBUTION BY MAIL, CARRIER OR OTHER MEANS SAMPLES, COMPLIMENTARY, AND OTHER FREE COPIES		31
E. TOTAL DISTRIBUTION (Sum of C and D)		1617
F. COPIES NOT DISTRIBUTED 1. Office use, left over, unaccounted, spoiled after printing		33
2. Return from News Agents		-
G. TOTAL (Sum of E, F1 and 2—should equal net press run shown in A)		1650
11. I certify that the statements made by me above are correct and complete		SIGNATURE AND TITLE OF EDITOR, PUBLISHER, BUSINESS MANAGER, OR OWNER Alfonso Samušis

"KARIO" PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St.,
North Geelong, Vic. 3215

S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. —
V. A. Aušrotas, St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALST.

BROCKTON, MA —
A. Šeduikis, 990 N. Main St.

CHICAGO, IL —

"Gifts International", "Parama", "Patria"
Gifts & Electr.

DETROIT, MI —

V. Čižauskas (Šv. Antano parapijos
Spaudos kioskas).

WATERBURY, CT —

"Spauda"

ANGLIJOJE

S. Kasparas, 32 Puteaux House, Roman
Road, London E 2. ORF, England

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Raiffeisenstr. 4.

Spausdina:

FRANCISCAN PRESS
341 Highland Blvd.
Brooklyn, N.Y. 11207